

41029.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE FİNANSMAN ANABİLİM DALI

AZ ŞUBELİ VE ÇOK ŞUBELİ BANKALAR
ARASINDA VERİMLİLİK KARŞILAŞTIRMASI

MASTER TEZİ

41029

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Hasan KAVAL

Hazırlayan

Deniz PATAT

Ankara-1994

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Deniz Patat'a ait AZ ŞUBELİ VE ÇOK ŞUBELİ BANKALAR
ARASINDA VERİMLİLİK KARŞILAŞTIRMASI adlı çalışma, jürimiz
tarafından Muhasebe Finansman Anabilim Dalında MASTER TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof.Dr. Remzi ÖRTEN

Üye.....

Prof.Dr. Ahmet AKSOY

Üye.....

Doç.Dr. Hasan KAVAL (Danışman)

ÖZET

Bu tezde, az şubeli bankalarla, çok şubeli bankalarda verimlilik açısından çıkan tartışmayı ampirik (sayısal) çalışmalarla sonuca ulaştırmak hedeflenmiştir.

Bu amacın ışığı altında öncelikle az şubeli ve çok şubeli bankalar birbirlerinden kavramsal olarak ayrıştırılmıştır. Bankaları birbirleriyle kıyaslayabilmek için gerekli gelir-gider yapılarına ve iş hacminin ölçümü konularına yer verilmiştir.

Konunun bel kemiği olan verimlilik kavramı incelenmiş ve iki ana bölüme ayrılmıştır. Bunlar rantabilite, prodüktivitedir. Bu konuları daha iyi irdeleyebilmek için tablolardan yararlanılmıştır. Rantabilite için Sermayenin Verimliliği Tablosu ve Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması Tablosu, prodüktivite için ise de Servis Maliyetlerinin Ayrıştırılması Tablosu incelenmiştir.

Seçimi yapılan az şubeli ve çok şubeli bankaların toplulaştırılmış sonuçları ile bütün bankaların toplulaştırılmış sonuçları (yani gelir tabloları, bilançoları, gelir-gider marjları) ele alınarak bu üç tabloya uyarlanmıştır.

Sapmaları engellemek, doğru sonuç elde edebilmek için üç yıl incelenmiş (1991-1992-1993) ve banka gruplarıyla karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bu karşılaştırmalar neticesinde yıllar itibariyle verimliliklerde genel bir artış olduğu gözlenmektedir. Banka

grupları için inceleme yapıldığında ise, az şubeli bankaların, çok şubeli bankalara ve bankalar geneline göre daha verimli çalıştığı ispatlanmıştır. Bunun sebebi araştırıldığında iki önemli neden göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi personelin verimli kullanılması, diğeri ise az şubeli bankalarda sermaye kaldıracından daha fazla yararlanılıyor olmasıdır.

SUMMARY

In this thesis, it was aimed by empirical studies to steer the argument arising from the productivity of fewer-branch and multi-branch banks towards the result.

In the light of the said objective, the fewer-branch banks and multi-branch banks were separated conceptually from one another in priority. The subjects of income-expense structures and the measurement of the work volume which are necessary to compare the banks with each other were included as well.

The concept of the productivity which constitutes the backbone of the subject was examined and it was divided into two main sections. These sections are profitability and productivity. Tables were used in order to examine these subjects better. Rate of Return Table and Analysis of Gross Income Margin Table were examined for profitability and Analysis of Service Costs Table for productivity.

The collective results of the selected fewer-branch and multi-branch banks and the collective results of all banks (namely income tables, balance sheets, income-expense margins) were taken up and they were adapted to these three tables.

In order to prevent the deviations and get correct result they were examined for three years (1991-1992-1993) and comparisons were made with bank groups.

As a result of such comparisons, a general growth is observed in productivity with regard to years. While the

bank groups are examined, it is observed that banks with fewer branches operate more productively compared with multi-branch banks and banks in general. When the reason for such productivity is examined, two important reasons can be noticed. The first is the employment of the personnel more efficiently and the other is benefiting from the capital leverage more in the banks with fewer branches.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	viii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM.....	
GENEL AÇIKLAMALAR.....	
1. Bankanın Tanımı ve Fonksiyonları.....	3
2. Banka Çeşitleri.....	8
2.1. Sermayenin Kaynağı Açısından Ayrım.....	8
2.2. Faaliyetlerinin Kapsamı Açısından Ayrım...	8
2.2.1. Merkez Bankaları.....	8
2.2.2. Yatırım ve Kalkınma Bankaları.....	10
2.2.3. Ticaret Bankaları.....	12
3. Bankaların Gelir-Gider Yapısı.....	14
3.1. Fon Transfer Sektörü.....	15
3.2. İşletme (Hizmet) Sektörü.....	16
3.3. Bankalarda Analize Uygun Gelir Tablosu....	19
4. Bankalarda İşhacmi ve Büyüklüğün Ölçümü.....	21
II. BÖLÜM.....	
BANKALARDA VERİMLİLİK ÖLÇÜMÜ.....	
1. Genel Olarak Verimlilik Kavramı.....	26
2. Prodüktivite ve Bankalarda Prodüktivitenin Ölçümü.....	28
3. Rantabilite ve Bankalarda Rantabilitenin Ölçümü ile İlgili Oranlar.....	33
4. Verimliliğin Analitik Analizi ve Özsermayenin Verimliliği Şeması.....	35

	<u>Sayfa</u>
4.1. Genel Olarak Sermayenin Verimliliği Şeması..	35
4.2. Brüt Gelir Marjının Bileşenlere Ayrılması..	42
 III. BÖLÜM.....	
BANKALARIMIZDA VERİMLİLİK KARŞILAŞTIRMASI.	
1. Az Şubeli/Çok Şubeli Bankalar Arasındaki Verimlilik Tartışmaları.....	46
2. Karşılaştırmaya Alınan Bankaların Seçiminde Kullanılan Kriterler.....	51
3. Banka Gruplarına İlişkin Bilgilerin Türetilmesi.....	54
4. Banka Gruplarına Göre Sermayenin Verimliliğin İncelenmesi.....	73
4.1. Bankalar Geneli.....	73
4.2. Çok Şubeli Bankalar.....	90
4.3. Az Şubeli Bankalar.....	103
 IV. BÖLÜM.....	
BULGULAR VE SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	124

KISALTMALAR

- a.g.e. = Adı Geçen Eser.
a.g.m. = Adı Geçen Makale.
a.g.t. = Adı Geçen Tebliğ.
G.Ü. = Gazi Üniversitesi.
İ.Ü. = İstanbul Üniversitesi.
M. = Madde.
S. = Sayfa.

TABLÖLAR

Sayfa

Tablo 1- İşhacmi Olarak Alınabilecek Ölgüler.....	25
Tablo 2- Servis Maliyetleri Marjının Ayrıştırılması.	32
Tablo 3- Du-Pont şeması (Genel).....	37
Tablo 4- Du-Pont şeması (Banka İşletmeleri İşin)....	39
Tablo 5- Sermayenin Verimliliği Tablosu.....	40
Tablo 6- Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	43
Tablo 7- 1991 Yılı Bankalar Geneli Ortalama	
Bilanęoları.....	56
Tablo 8- 1991 Yılı Çok şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	57
Tablo 9- 1991 Yılı Az şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	58
Tablo 10- 1991 Ana Faaliyet Sonucu Hesapları.....	59
Tablo 11- 1992 Yılı Bankalar Geneli Ortalama	
Bilanęoları.....	60
Tablo 12- 1992 Yılı Çok şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	61
Tablo 13- 1992 Yılı Az şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	62
Tablo 14- 1992 Yılı Ana Faaliyet Sonucu Hesapları..	63
Tablo 15- 1993 Yılı Bankalar Geneli Ortalama	
Bilanęoları.....	64
Tablo 16- 1993 Yılı Çok şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	65
Tablo 17- 1993 Yılı Az şubeli Bankalar Ortalama	
Bilanęoları.....	66

	<u>Sayfa</u>
Tablo 18- 1993 Yılı Ana Faaliyet Sonucu Hesapları..	67
Tablo 19- 1991 Yılı Bilanço Toplamları.....	68
Tablo 20- 1992 Yılı Bilanço Toplamları.....	68
Tablo 21- 1993 Yılı Bilanço Toplamları.....	68
Tablo 22- 1991 Gelir ve Giderlerin Marjlara Dönüştürülmesi.....	69
Tablo 23- 1992 Gelir ve Giderlerin Marjlara Dönüştürülmesi.....	70
Tablo 24- 1993 Gelir ve Giderlerin Marjlara Dönüştürülmesi.....	71
Tablo 25- Personel Sayıları.....	72
Tablo 26- 1991 Yılı Bankalar Genelinde Sermayenin Verimliliği.....	75
Tablo 27- 1992 Yılı Bankalar Genelinde Sermayenin Verimliliği.....	76
Tablo 28- 1993 Yılı Bankalar Genelinde Sermayenin Verimliliği.....	77
Tablo 29- 1991 Yılı Bankalar Genelinde Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	78
Tablo 30- 1992 Yılı Bankalar Genelinde Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	79
Tablo 31- 1993 Yılı Bankalar Genelinde Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	80
Tablo 32- 1991 Yılı Gelir ve Giderlerinin Müşteri- Mali Piyasa İşlemlerine Ayrıştırılması..	81
Tablo 33- 1992 Yılı Gelir ve Giderlerinin Müşteri- Mali Piyasa İşlemlerine Ayrıştırılması..	82

Sayfa

Tablo 34- 1993 Yılı Gelir ve Giderlerinin Müşteri- Mali Piyasa İşlemlerine Ayrıştırılması...	83
Tablo 35- 1991 Yılı Bankalar Genelinde Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	86
Tablo 36- 1992 Yılı Bankalar Genelinde Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	87
Tablo 37- 1993 Yılı Bankalar Genelinde Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	88
Tablo 38- 1991 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Sermayenin Verimliliği.....	93
Tablo 39- 1992 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Sermayenin Verimliliği.....	94
Tablo 40- 1993 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Sermayenin Verimliliği.....	95
Tablo 41- 1991 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	96
Tablo 42- 1992 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	97
Tablo 43- 1993 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması.....	98
Tablo 44- 1991 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	100
Tablo 45- 1992 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	101
Tablo 46- 1993 Yılı Çok Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayrıştırılması.....	102
Tablo 47- 1991 Yılı Az Şubeli Bankalarda Sermaye Verimliliği.....	106

Sayfa

Tablo 48- 1992 Yılı Az Şubeli Bankalarda Sermaye Verimliliği.....	107
Tablo 49- 1993 Yılı Az Şubeli Bankalarda Sermaye Verimliliği.....	108
Tablo 50- 1991 Yılı Az Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayırıştırılması.....	109
Tablo 51- 1992 Yılı Az Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayırıştırılması.....	110
Tablo 52- 1993 Yılı Az Şubeli Bankalarda Brüt Gelir Marjının Ayırıştırılması.....	111
Tablo 53- 1991 Yılı Az Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayırıştırılması.....	113
Tablo 54- 1992 Yılı Az Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayırıştırılması.....	114
Tablo 55- 1993 Yılı Az Şubeli Bankalarda Servis Maliyet Marjının Ayırıştırılması.....	115
Tablo 56- 1991 Yılı Karşılaştırmalı Sermayenin Verimliliği.....	118
Tablo 57- 1992 Yılı Karşılaştırmalı Sermayenin Verimliliği.....	119
Tablo 58- 1993 Yılı Karşılaştırmalı Sermayenin Verimliliği.....	120

GİRİŞ

Bir ülkede finansal sistemin özünü oluşturan finansal kurumlar, ekonomik kalkınma sürecinin halkalarını birbirine bağlayan çok önemli unsurlardır.

Türkiye'de bu kesimin büyük bir bölümünü bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bu sebeple ülkemizde Türk Banka sisteminin kalkınma sürecindeki rolü yadsınamaz derecede önemlidir.

Bankalar, gerek yerine getirdikleri görev, gerekse çalışanlara sağladıkları istihdam açısından ekonomide önemli bir yer almıştır.

Bankacılık tarihini incelediğimizde, perakendeci bankacılık olarak başlayan şube bankacılığının (çok şube, çok personel) daha ileriki tarihlerde toptancı piyasalarda işlem yapan toptancı bankacılığına dönüştüğünü görmekteyiz. Çok şubeli bankacılığın maliyeti artırıcı yönü olduğunu savunanlar kadar bu bankaların tam bir halk güveni sağladığı için işlem hacmini arttırdığı düşüncesini savunanlar da vardır. Böylece bir tartışma konusu çıkmıştır: "Az şubeli Bankalar mı, Çok şubeli Bankalar mı?"

Bu tartışmanın haklılığının ancak bazı analizler yapıldıktan sonra ortaya konabileceği açıktır. Bu nedenle öncelikle çok şubeli bankalarla az şubeli bankaları birbirinden kavramsal olarak ayırtırmak daha sonra da bu kavrama uyan bankaları birbiriyle verimlilik açısından karşılaştırmak gerekmektedir.

Bu amaçla yaptığımız çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; bankanın tanımı, fonksiyonları belirtilmiştir. Bankanın çeşitleri, gelir-gider yapısı da bu bölümde yer almaktadır. Ayrıca bankalarda iş hacmi ve büyüklüğün ölçümüne de bu bölümde yer verilmektedir.

İkinci bölümde; konu ana hatlarıyla incelenmiştir. Verimlilik genel olarak anlatılmış ve ölçümün nasıl yapılacağına ve kullanılacak oranlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; bankalar faaliyetleri açısından gruplanmış, bu grupların toplu gelir-gider tablolarıyla bilançoları veri olarak hazırlanmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak analiz yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde de; ulaşılan sonuçların toplu yorumu yapılmıştır.

Kaynak olarak ise, olayın güncelliğini bozmaması için daha çok dergilerden faydalanılmış ve özellikle Bankalar Birliği yayınları kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

GENEL AÇIKLAMALAR

1. BANKANIN TANIMI VE FONKSİYONLARI

Banka kavramını hukukî yönden ele aldığımızda başvuracağımız ilk kaynak BANKALAR KANUNU'dur. Bankalar Kanunu incelendiğinde, bankanın tüm niteliklerini ortaya koyacak bir tanıma rastlanamamıştır. Adı geçen kanunun 92'nci ve 93'üncü maddelerinde sadece yatırım ve kalkınma bankalarının tanımına yer verilmiştir.

Bir başka hukukî kaynak olan Türk Ticaret Kanunu'na başvurduğumuzda ise, 727'nci maddesinde tanım niteliğinden uzak şöyle bir ifadeye rastlanmaktadır: "Banka tabirinden maksat, Bankalar Kanunu'nun hükümlerine tabii müesseselerdir."

"Banka; ekonomiye ödeme araçları sağlayan, nakdî sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla ilgili ticareti alışılmış meslek olarak sürdüren ve özellikle nakit kullanmaksızın yürütülen başkaca ödeme işlemleri yapan, özel ya da kamu işlemleri için kullanılmaktadır" şeklinde bir tanım ise, bankanın ekonomik anlamına dikkati çekmektedir¹.

Başka bir tanımsa, "Bankalar, parası olup da kendisi kullanmak istemeyenlere, parası olmayıp, fakat kullanma olanakları bulunan, yani paraya ihtiyaç duyan kişiler arasında aracılık yaparlar. Diğer bir deyimle, bankalar,

¹ YÜKSEL, Ali Sait; *Bankacılık Hukuku ve İşletmesi*, İstanbul, 1992, S. 1.

para arz ve talebinin büyük kısmının karşılaştığı kurumlardır" şeklindedir².

Görüldüğü gibi, bankanın hukukî ve ekonomik niteliklerini ortaya koyan ve herkes tarafından kabul edilen bir tanıma rastlayamamaktayız. Tanımlarda sadece bir yöne ağırlık verilip, diğer yönlerin ihmal edilmesi bu sonucu doğurmaktadır.

Ancak şurası da bir gerçektir ki, günlük konuşmalarda "Banka" dendiğinde ilk akla gelen iki şey, mevduat ve kredidir. Fakat, artık günümüzde bankacılık fonksiyonları geçmişte düşünüldüğü gibi, sadece mevduat olarak para toplamak ve bu parayı kredi olarak satmak değildir³.

Bankalar, açacakları kredinin ekonomik geleceği ile ilgili incelemeleri de ihmal etmeksizin, işletmelerin para ihtiyaçlarını giderme, ödeme işlemlerine ve yatırımlarına yardımcı olma yollarıyla ekonominin mal üretim ve dağıtım koşullarını hazırlarlar. Böylelikle, bankalar bir yandan halkın servetinin önemli bir bölümünün yönetiminde anahtar rolü üstlenirken, öte yandan tutumlarıyla ekonomideki para hacminin belirlenmesinde etkili olurlar⁴.

Tüm değişik içerikli tanımlara rağmen, genelde bankanın asıl ve yardımcı fonksiyonları üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bankanın esas fonksiyonları:

² ÖCAL, Tezer; *Türk Banka Sistemi*, Ankara, 1973, S. 3.

³ BASIK, Orhan Feryal; "Ticari Bankalarda Maliyet Muhasebesi", *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, Sayı 51-52, Şubat-Mayıs 1988, S. 55.

⁴ YÜKSEL, Ali Sait; a.g.e., S. 33.

a- Fon toplamaktır ki, bu sadece mevduat değildir. Özkaynak olduğu gibi değişik şekillerde para ve sermaye piyasasında borçlanmalar da olabilir. Bu, bir anlamda bankanın kredi almasıdır.

b- Bu fonları değişik şekillerde kullanandırmak ki, bu da sadece kredi kullanandırmak değildir. Menkul kıymet almak, iştirakte bulunmak da olabilir.

Bir başka deyişle, bankanın esas fonksiyonları kredi alıp, kredi satmaktır.

Bankacılık hizmetleri de, bankaların yan faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bu hizmetleri alt başlıklar halinde;

- a) Havale,
 - b) Akreditif,
 - c) Kıymetli Evrak Saklanması ve Yönetilmesi (müşteri adına),
 - d) Kiralık Kasalar,
 - e) Kredi kartı, sigorta işleri,
- olarak sınıflayabiliriz.

Nitekim; "Bankaların temel amaçlarının, kredi vermek olduğu, öteki işlevlerinin tümünün (hizmet işlemleri, aracılık işlemleri, menkul kıymetleri koruma ve kollama işlemleri vb.) yan uğraş olduğu" belirtilmektedir⁵.

Bankaların birer işletme olduğu bir gerçektir. İşletmeler, çevresinden mal ve hizmet alıp, bunları kendi sermayeleri ve üretim araçları ile işleyip satarlar. Yer, zaman ve mülkiyet faydası yaratırlar. Yani mallar yer, zaman

⁵ ALTUĞ, Osman; "Sermaye Piyasasına Yönelik Muhasebe Eğitiminde Alternatif Yaklaşımlar", V. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumunda Verilen Tebliğ, İstanbul, Mayıs 1983, S. 2.

ve mülkiyet dönüşümüne işletmeler sayesinde ulaşırlar.

Banka işletmeleri ise çevresinden para alıp, bu parayı yine çevrelerine verirler. Burada girdi de çıktı da paradır. Banka işletmelerinde para ticareti söz konusudur. Para ticareti paraya bir dizi özellikler kazandırmaktadır. Para farklı şekillerde kullanıma sunulurken çeşitli dönüşümlere uğramaktadır.

Paranın uğradığı dönüşümleri şöyle sıralayabiliriz⁶:

1) **VADE DÖNÜŞÜMÜ:** Banka müşterilerinden topladığı kısa vadeli fonları daha uzun vadeli fonlar haline dönüştürüp, müşterilerine sunarak, paranın vadesini uzatma fonksiyonunu yaratırlar. Banka parayı kısa vadeli mevduat olarak almışken, uzun vadeli olarak piyasaya geri sunmaktadır.

2) **ÖLÇEK DÖNÜŞÜMÜ:** Küçük miktarda yatırılan fonların toplanarak büyük miktarda fon olarak tekrar müşteriye kullanandırılmasıdır. Böylece yatırım ve işletme sermayesi olmayacak küçük ölçekteki fonlar, toplanıp büyük yatırımlarda kullanılabilecektir. Banka küçük ölçekli bu fonları birleştirip, büyük yatırımlarda kullanmak maksadıyla kredi olarak tekrar piyasaya geri para sunmaktadır.

3) **ÇEŞİT DÖNÜŞÜMÜ:** Çoğunluğu mevduat olarak isimlendirilebilirse de, şirketlerin, kooperatiflerin, köy ve apartman yönetimi gibi birimlerin değişik amaçlı fazla fonları banka sayesinde işletmelerin yatırım sermayesi,

⁶ KAVALL, Hasan; "Banka Maliyet Bilgi Sistemi", Basılmamış Doktora Tezi, G.Ü.Kütüphanesi Ankara, 1984, S.4.

işletme sermayesi olmaktadır. Adı mevduat veya borç olan fonlar, krediye menkul kıymete iştirâke dönüşmektedir.

4) RISK DÖNÜŞÜMÜ: Tasarrufu arz edenle, talep eden arasında doğacak risk doğrudan doğruya bankaya geçmektedir. Kişiler bir firmaya doğrudan kredi vermektense banka aracılığıyla vermeyi tercih ederler. Çünkü banka araya girdiğinde tüm risk ona geçmekte, paranın geri dönme olasılığı artmaktadır. Aksi taktirde kredi doğrudan firmaya verildiğinde, geri dönme olasılığı azalmaktadır.

5) YER DÖNÜŞÜMÜ: Para arzedenle, para talep eden arasındaki coğrafi yer farkını banka dengeler. Bir başka deyişle yatırım ve ticaretin gelişmediği yerdeki mevduat, yatırımın geliştiği yerde kredi halinde piyasaya sunulur. Böylelikle yatırıma yönelik bölgedekiler, herhangi bir yerdeki tasarrufçunun mevduatını kredi olarak kullanabilecektir.

İşte bankalar makro ekonomik açıdan ekonomide bu dönüşümleri gerçekleştiren kurumlardır. Bu görevlerini yerine getirirken toplumdan para almakta (alınan kredi), topluma yine kredi satmaktadırlar. İşledikleri hammadde, kredi (para) olmaktadır. Bu dönüşüm faaliyetlerinin gerçekleşmesi için yine bazı giderler yapmaktadırlar ki, bu aşağıda görüleceği gibi servis sektörü maliyetleri olarak izlenmektedir.

2. BANKA ÇEŞİTLERİ

2.1. SERMAYENİN KAYNAĞI AÇISINDAN AYIRIM

Hukukî açıdan sınıflandırmada kıstas, bankaların özel teşebbüs ya da kamu teşebbüsü olmalarıdır.

Özel teşebbüs bankalarının kurulup, faaliyet sürdürmeleri genel hükümlere bağlıdır. (Bankalar Kanunu, Ticaret Kanunu... vb. gibi.)

Özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan bankalar ise, kamu teşebbüsü bankalarıdır.

Emlâk Bankası, İş Bankası, Akbank gibi bankalar, özel teşebbüs bankalarına örnek teşkil ederken, Halkbank, Ziraat Bankası da kamu teşebbüsü bankalarıdır.

2.2. FAALİYETLERİNİN KAPSAMI AÇISINDAN AYIRIM

Faaliyetleri açısından bankaları incelediğimizde, merkez bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları, ticaret bankaları gibi bir ayırıma girebiliriz⁷.

2.2.1. MERKEZ BANKALARI

Merkez bankaları banknot çıkarma ayrıcalığına ve tekeline tek başına sahip, devletin hazine görevini yapan tüzel kişiliktir.

⁷ T.C. Merkez Bankası Kanunu.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda TCMB 1211 Sayılı Kanunun 1. maddesinde şöyle tanımlanmıştır. "Türkiye'de banknot ihracı imtiyazına münhasıran sahip ve bu kanunda yazılı görev ve yetkileri haiz olmak üzere "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası" unvanı altında anonim şirket olarak bir banka kurulmuştur."

1930 yılında kurulmuştur. Türkiye'de ve diğer bütün ülkelerde finansal sistemin başında yer almaktadır⁸.

Tedavüldeki paranın esaslı olan banknotun tek yayınlayıcısı olması ve hemen hemen her ülkede para politikalarının yürütücüsü ve denetleyicisi olması, sistemin başında yer almasının önemli sebeplerindendir.

Para ve kredi politikasını, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlara uygun bir biçimde yürütmektedir. Kalkınma Planları ile Yıllık Programlarda gösterilen hedeflere uygun olarak, plasmanlar üzerinde düzenleyici önlemler alarak, genel kredi hacmi içerisinde çeşitli kredi türlerinin sektörler ve konular itibariyle dağılımını sağlamak önemli görevlerindendir⁹.

Bankanın para ve kredi politikasını yönetme görevi içerisinde, gerçek ticarî faaliyetlere kredi açabilme, açılan kredileri kontrol edebilme, reeskont, iskonto ve faiz oranlarını belirleyebilme yetkisi vardır.

Bankanın banknot basma yetkisine sahip olması, millî paranın hacim ve tedavülünü belirleme gücü yaratmaktadır.

⁸ ÇIKRIKÇI, Mustafa; *Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme*, Ankara, 1990, S. 54.

⁹ T.C. Merkez Bankası Kanunu, M. 40II.

Tedavüldeki para miktarını ayarlayabilme gücü yanında, devreye koyduğu birtakım müdahale teknikleriyle mevduat ve ticaret bankalarının kaydî para yaratabilme güçlerini etkileyebildiğinden, Merkez Bankası, bir ekonomideki para arzını baştan başa denetleyebilme gücüne sahip olan kuruluş olarak kabul edilmiştir.

Diğer görevleri de şöyledir¹⁰:

* Merkez Bankası, kaynağı tükenen bankalara ödünç para vermektedir.

* Açık piyasa işlerini yürütmek görevi de ona aittir.

* Hükûmetin malî ve ekonomik danışmanlığını yapmaktadır.

* Bankaların nakit rezervlerini saklamaktadır.

* Devletin altın döviz rezervlerini saklamaktadır.

Görüldüğü gibi, T.C. Merkez Bankası, Türkiye ekonomisi içerisinde düzenleyici, yönlendirici, denetleyici güce sahip, önemli bir kurumdur.

2.2.2. YATIRIM VE KALKINMA BANKALARI

Bankalar Kanunu'nun 92'nci ve 93'üncü maddelerinde, yatırım ve kalkınma bankalarının tanımı verilmiştir:

MADDE 92- Yatırım Bankaları, sermaye piyasasında faaliyet göstermek, sermaye piyasası araçları kullanılarak sağlanan kaynaklara yatırım yapmak, işletmelerin etkin bir yönetime ve sağlıklı bir malî yapıya kavuşmaları amacıyla devir ve birleşme konuları dahil danışmanlık hizmetleri

¹⁰ ÇIKRIKÇI, Mustafa; *Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir Değerlendirme*, Ankara, 1990, S.55.

vermek, mevduat kabulü hariç bankacılık işlemleri yapmak üzere kurulurlar.

MADDE 93- Kalkınma Bankaları, 92'inci maddede sayılan yatırım bankacılığı faaliyetlerine ek olarak, öz kaynakları ile idaresi kendilerine bırakılan fon ve benzeri kaynaklardan kredi vermek üzere kurulurlar.

Bir başka tanımla ise; Kalkınma Bankaları, gelişmekte olan ülkelerde, yatırım sermayesi açığını gidermek ve aynı zamanda teknik yardım sağlamak yoluyla girişimcilerin temel sanayi dallarına yatırım yapmaları konusundaki kuşkularını gidermek isteyen ve böylece sanayileşme sürecini hızlandırma görevini üstlenen kurumlardır¹¹.

Yatırım bankaları da hisse senedi ve tahvil çıkarmak suretiyle, uzun vadeli kaynak sağlamak isteyen işletmelerle, tasarruflarını menkul kıymetlere yatırmak arzusundaki kişi ya da kuruluşlar arasında aracılık yapan malî kuruluşlardır¹².

Türkiye'de kalkınma ve yatırım bankalarının, kaynaklarını tahviller ve uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan krediler oluşturmaktadır. Pasif yapıları içerisinde mevduat yoktur. Kaynak ve kullanım yapılarının oluşturulmasında gözetilen ilkeler arasında, desteklenecek yatırım projesinin ekonomik kalkınmayı hızlandıracak nitelikte olması veya öncelikli alan ve sektörlerde bulunması başta gelmektedir.

¹¹ ERTUNA, Özcan, *Finansal Kurumlar*, İzmir, 1982, S.121.

¹² AKSOY, Ahmet, *Menkul Kıymetler Analizi*, Ankara, 1988, S.10.

2.2.3. TİCARET BANKALARI

Ticaret bankaları, vadeli ve vadesiz mevduat hesaplarını kullanarak fonları derleyip, kredi ve iştirâkler yoluyla yatırımlara aktarmaktadırlar.

Ticaret bankalarının geleneksel işlemleri; mevduat toplamak, kredi açmak ve günün gerektirdiği bankacılık işlemleri içerisinde en yaygın olanları, menkul değer portföyü işletilmesi, kıymetli evrakların saklanması, havale, garanti ve ciro işlemleridir¹³.

Ticaret bankalarını çeşitli şekillerde ayırma tabi tutmamız mümkündür:

- 1- Çok şubeli-az şubeli,
- 2- Büyük-küçük,
- 3- Toptancı-perakendeci.

Bu ayırımı devam ettirmemiz de mümkündür. Fakat konumuz itibariyle, toptancı-perakendeci bankacılık üzerinde durmakta fayda vardır.

Toptancı bankacılık, genellikle az sayıda şubesi olan, az sayıda ancak yüksek tutarlarda iş yapan, müşteriyle yakın ilişki içinde bulunan, uzman personelle çalışan, müşterilerden gelen büyük montanlı kredi taleplerini karşılamak üzere başka bankalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük montanlı fonlar temin eden bankacılık türüdür¹⁴.

Toptancı bankalar az sayıda şubeye sahip olmaları nedeniyle, çalışmalarını büyük ölçüde belirli finansal

¹³ ÇIKRIKÇI, Mustafa, a.g.e., S.56.

¹⁴ VARLIK, Levent, "Toptancı Bankacılık Çeşitleri ve Perakendeci Bankalar", *İşletme Finans Dergisi*, Sayı: 39, Haziran 1989, S. 16.

merkezlerde gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda genel müdürlüklerini ya da en azından finansman departmanlarını bu merkezlere taşımaya yönelmişlerdir.

Toptancı bankacılığın başlıca biçimlerini şöyle sıralayabiliriz¹⁵:

- a- Tacir bankalar,
- b- Offshore Bankalar,
- c- Yatırım Bankaları,
- d- Menkul kıymet ihraç kurumları,
- e- Kabul kurumları,
- f- Toptancı piyasalarda çalışan diğer finansman kurumları.

Perakendeci bankacılık, şube bankacılığı, mevduat bankacılığı ve ticarî bankacılık olarak da adlandırılabilir. Toptancı bankacılığın aksine, çok geniş bir toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok şubeli bankacılıktır¹⁶.

Bir başka ifadeyle, perakendeci bankacılık, geniş bir alana yayılmış, küçük, orta, büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere çok sayıda şubesi olan bankacılık türüdür.

Yaptığı işler;

- Vadeli, vadesiz mevduat hesapları açmak,
- Çek tahsilatı,
- Kambiyo işlemleri,
- Havale, akreditif hizmetleri,
- Kredi kartları,
- Müşteri adına menkul kıymet alım satımı.

¹⁵ VARLIK, Levent, a.g.m., S.17.

¹⁶ VARLIK, Levent, a.g.m., S.17.

Toptancı bankaların genellikle büyük bankalar, perakendeci bankaların ise küçük bankalar olduğu şeklinde bir kanı varsa da bu gerçekçi değildir. Büyük veya küçüklüğün ölçüsü ileride değinileceği gibi, yaptıkları işin hacmini ifade eden bilanço büyüklüğüdür. Aynı bilanço hacmine çok az mevduat toplayıp, kendini esas itibariyle bankalararası piyasadan fonlayan toptancı bankalar olabileceği gibi, bunun aksine, bankalararası piyasa veya malî piyasayla az işlem yapıp, ağırlıklı fonlarını şubelerde halktan toplayan bankalar da olabilir.

Bu itibarla, toptancı bankaları, büyük bankalarla özdeş tutmak yerine, az şubeli bankalarla özdeş tutmak, perakendeci bankaları küçük bankalarla özdeş tutmak yerine, çok şubeli bankalarla özdeş tutmak daha anlamlı olmaktadır. Ancak yine de, toptancı-perakendeci bankacılığın sınırları henüz bilimsel olarak belirlenmemiş olduğu için, bu çalışmada çok şubeli-az şubeli bankalar verimlilik açısından karşılaştırmaya tabi tutulacaktır.

3. BANKALARIN GELİR-GİDER YAPISI

İşletmelerin ortak amaçları, topluma hizmet ve sürekliliktir. Bunu da kâr elde ederek garanti ederler. Banka işletmelerinde de bu amaçlar geçerli olmakla birlikte, diğer işletmelere oranla likidite ve emniyet unsuru daha ağırlıklıdır.

Bankanın başarı göstergelerinden biri kârdır. Kâr, işletmenin kazançlarının kayıplarını götürdükten sonra kalan

kısmına denir. Muhasebede kayıpları gider, kazançları gelir olarak ifade edersek, kâr da, gelirin gideri geçen kısmıdır.

$KAR = \text{Gelir} - \text{Gider}$ diyebiliriz.

Her işletme kârını arttırmak için bu iki parametreyi kontrol etmek zorundadır. Gelirle karşılaştırılacak giderler, maliyet kalemlerinden oluştuğuna göre, öncelikle bankanın gelir ve maliyet yapısını iyi bilmek gerekir. Bankalarda gelir ve giderlerin doğuş yeri veya şeklini ikiye ayırarak incelemek olanaklıdır¹⁷.

3.1. FON TRANSFER SEKTÖRÜ

Bankalarda maliyet ve hasılatların doğduğu alanlardan birincisi fon transfer sektörüdür. Bankaların esas fonksiyonu bu alanda yerine getirilmektedir. "Parasal olanakların tedarik ve kullanılması hizmetlerinin meydana geldiği soyut etkenlik alanıdır." diye tanımlayabiliriz¹⁸. Yani banka toplumdan fonları almakta, yine topluma fonları kullandırmaktadır. Bu para akımlarının olduğu alana "Fon transfer sektörü" demektediriz. Fon transfer sektörünü gelir ve giderlere ayırdığımızda;

¹⁷ KAVAT, Hasan, "Bankalarımızın Faiz Marjlarında ve Maliyetlerindeki Gelişmeler", *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Sayı: 80, Yıl: 7, S.20.

¹⁸ KAVAT, Hasan, "Bankalarımızda Faiz Marjlarında ve Mal, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Sayı: 80, Ekim 1985, S.20.

GİDERLERTEK DÜZEN HESAP NOSU

1- Faiz giderleri	610-699
1.1. Mevduata verilen faizler	
1.2. Bankalararası Para Piyasası İşlemlerine Verilen Faizler	
1.3. Kullandırılan kredilere verilen faizler	
2- Karşılık giderleri	820 00
2.1. Krediler karşılık gideri	
2.2. İştirakler, menkul kıymet değ.düş.karşılığı	
3- Verilen komisyon	840
4- Sermaye Piyasası İşlem Zararları	870
5- Vergi ve Harçlar	830 00
- BSMV	
6- Kambiyo zararları	861
7- Diğer gider zarar	

GELİRLER

1- Faiz gelirleri	500-599
2- Kambiyo kârları	771
3- Sermaye Piyasası İşlem Kârları	750
4- İştirâklerden Alınan Kâr Payı	780
5- Diğer Gelir ve Kârlar	790

3.2. İŞLETME (HİZMET) SEKTÖRÜ

Maliyet ve hasılatların doğduğu ikinci alan ise hizmet sektörüdür. Bu sektör veya üretim alanı, "... tüm beşeri çabaların sarfedildiği, makina, malzeme kullanımları ile diğer maddi tüketimlerin meydana geldiği teknik örgüt

birimlerinden oluşan somut üretim alanıdır" şeklinde tanımlanmaktadır. Yani fon transfer sektörünün işlemlerini sağlayan ve fiziki çabaların sarfedildiği bir alandır. Servis sektörünü gelir giderlere ayırdığımızda;

<u>GİDERLER</u>	<u>TEK DÜZEN HESAP NOSU</u>
1- Personel giderleri	810
2- Vergi, Resim, Harçlar (Emlak Vergisi)	830
3- Kıdem Tazminatı Provizyonu	820.01
4- Banka Sosyal Yardım Vakfı Varlık Açıkları Provizyonu	820.032
5- Tahsili şüpheli ücret ve Komisyonlar Profizyonu	820.033
6- Amortisman giderleri	850
7- Diğer işletme giderleri	
7.1. Kira giderleri	
7.2. Bakım onarım giderleri	
7.3. Taşıt aracı giderleri	
7.4. Sigorta giderleri	
7.5. Isıtma, aydınlatma ve su giderleri	
7.6. Haberleşme giderleri	
7.7. Basılı kâğıt ve kırtasiye giderleri	
7.8. Reklâm ve ilân giderleri	
7.9. Küçük demirbaş giderleri	
7.10. Aidatlar	
7.11. Yardım ve bağışlar	
7.12. Temsil ve ağırlama giderleri	

7.13. Kanunen kabul edilmeyen giderler

7.14. Nakliyat ve hammadde giderleri

7.15. Dava ve mahkeme giderleri

7.16. Diğer giderler.

8- Verilen ücret komisyonlar

GELİRLER

1- Bankacılık hizmet gelirleri 760

2- Diğer faiz dışı faaliyet gelirleri 790

Bu durumda para alışverişlerinin meydana geldiği, para ve diğer kredi olanaklarının sağlanarak bunların nakdî ve gayri nakdî kredi şeklinde kullandırılması, likidite için kasada tutulması veya menkul kıymetlere yatırımı şeklinde dönüşümlerin meydana geldiği zihnî alan "fon transfer" sektörünü oluştururken, bu sektörün faaliyete geçmesini, çalışmasını sağlayan, âdeta ona hayat veren alansa, "servis sektörü" olmaktadır.

Fon transfer sektörü ile servis sektörü arasında bir ilişkinin olduğu kesindir. Bankanın esas fonksiyonuna giren işlemler fon transfer sektöründe gerçekleştirilmektedir. Servis sektörü ise bu işlemlerin fiilen gerçekleştirilmesi için bir destek fonksiyonu icra etmektedir. Adeta bankanın hammaddesi para ve paranın maliyeti, fon transfer giderlerinden oluşan faiz ve benzeri giderler, işçilik ve genel üretim giderlerinin toplamı olan dönüştürme giderleri de servis sektörü giderleri olmaktadır.

Servis sektörü giderleri; paranın dönüşümü için gerekli olmakla birlikte, her 100.-TL'lik dönüşüm için ne kadar gerekli olduğu konusunda bir ölçü geliştirilememektedir. Bu büyük-küçük, toptan-perakendeci banka gibi

sınıflamalarda farklı ölçülerde olabilmektedir. Bu her bir banka pazar ürünü (kredi, mevduat, menkul kıymet alım-satımı gibi) için farklı ölçüde olabilmektedir. Ne kadar fon transferi gerçekleştirilebilir ise, verimliliğin o derece artacağı malumdür.

3.3. BANKALARDA ANALİZE UYGUN GELİR TABLOSU

Gelir tablosu, işletmelerde kârın, zararın kaynaklarını/maliyetlerini göstermektedir. Bankalar için de durum böyledir. Yukarıda da belirtildiği gibi fon transfer sektörü ile servis sektörü ayırımı maliyet ve hasılatların sınıflamasını ve maliyet hesaplarının yapılmasını kolaylaştıran bir ayırımdır. Gerek bu ayırıma uygun şekilde gerekse bankaların esas fonksiyonunun halktan mevduat adı altında kredi alıp, bu mevduatı yine toplam kredi şeklinde vermeleri bunların dışında kalan hizmet işlemleri, aracılık işlemleri ve menkul kıymet işlemlerinin ise yardımcı ya da ikincil fonksiyonları olduğu varsayımı altında banka maliyetlerinin hesaplanış şekli aşağıda verilmiştir.

TL	%
----	---

1.FAİZ VE BENZERİ GELİRLER (+)

- Faiz Gelirleri
- Kredilerden Alınan Komisyon
- İştirâklerden Alınan Kâr Payı
- Sermaye Piyasası İşlemleri Kârı
- Kambiyo Kârı.

II. FAİZ VE BENZERİ GİDERLER (-)

- Faiz Giderleri
- Verilen Komisyon
- Sermaye Piyasası İşlemleri Zararı
- Kambiyo Zararı.

III. BRÜT FON TRANSFER SEKTÖRÜ SONUCU

IV. RİSK MALİYETİ (-)

- Krediler Değer Düşüş Karşılık Gideri
- Menkul Kıymetler Değer Düşüş Karşılık Gideri
- İştirâkler Değer Düşüş Karşılık Gideri.

V. NET FON TRANSFER SEKTÖRÜ SONUCU

VI. NET SERVİS SEKTÖRÜ SONUCU (±)

- Servis Sektörü Gelirleri +
- Servis Sektörü Giderleri -

VII. EMNİYET PAYI MARJİ (VI + IV)

VIII. BRÜT FAALİYET SONUCU (V-VI)

IX. VERGİ KARŞILIĞI (-)

X. NET FAALİYET SONUCU

Buna göre para finans sektörü gelirleri birinci ana satırda, para finans sektörü giderleri de ikinci ana satırda toplanmaktadır. Arasındaki fark, bankanın esas fonksiyonu olan, alınan kredi ile verilen kredi arasındaki bankaya kalan brüt kâr olmaktadır. Bu hem TL (birinci sütun), hem marj (ikinci sütun) şeklinde ifade edilebilmektedir. Ancak bu kâra ulaşabilmek için, bankanın bu sektör için katlanmak zorunda olduğu risk maliyetleri vardır. Bu; krediler menkul

kıymetler, iştirâkler, değer düşüklüğü karşılıklarından oluşmaktadır. Brüt sonuçtan bu pay da düşüldüğünde fon transfer sektörünün net sonucuna ulaşılabilir.

Fon transfer sektörünün faaliyetini sağlayan servis sektörü sonucu ise altıncı satırda yer almaktadır. Bu satırda, gelir ve giderlerin net sonucudur. Net servis sektörü sonucu ile fon transfer sektörü sonucu toplamı bankanın ana faaliyet sonucunu vermektedir.

100 TL'nin alınıp satılmasından sağlanan faiz sonucu "brüt" olarak III. satırda, "net" olarak V. satırda yer almakta iken, bu transferlerin gerçekleştirilmesi için gerekli işlem maliyetleri IV. satırda yer almaktadır.

Bundan başka bir de VII. satır geliştirilmiştir. Bu satır, emniyet payı veya marjını gösteren VII. nolu satırdır. Emniyet payı, 100 TL.'lık işlemde para kazanabilmek için maliyet ile getiri arasında olması gereken en az tutardır veya marjdır. Banka para kazanabilmek için, aldığı para maliyetine en az bu kadar bir pay eklemelidir. Aksi halde, ya yaptığı işin işlem maliyetlerini ya da risk maliyetlerini karşılayamamış olacaktır. Bu nedenle bu satır, net servis sektörü sonucu ile risk maliyetleri toplamından oluşmaktadır. Bu satır, esasen endüstri işletmelerindeki sabit maliyetler ile mukayese edilebilir bir tutardır.

4. BANKALARDA İŞ HACMİ VE BÜYÜKLÜĞÜN ÖLÇÜMÜ

İşletmelerde, mal ve hizmet üretebilme veya satabilme yeteneğine "kapasite" denir. Kapasite, fizikî miktarlarla ifade edilmektedir. Kullanılan ölçüler, kg/yıl,

adet/yıl,... gibidir. Alım-satım yapan işletmelerde, alım-satıma konu olan mal çeşitli olduğundan, bunları ölçecek ortak bir fizikî ölçü olmadığından, kapasite satış tutarı ile belirlenmektedir. Üretim işletmelerinde ise, birden fazla farklı nitelikte ürün arz edildiği durumlarda fiili üretimin satış tutarı veya maliyet tutarı iş hacminin veya kullanılan kapasitenin bir ölçüsü olarak kullanılmaktadır.

Bankalarda ise durum biraz farklıdır. Bankalarda fizikî varlığı olan bir mal satılmadığı için, kapasite veya iş hacminin belirlenmesi de güçleşmektedir. Bankalar genellikle büyüklük ve güven ölçüsü olarak aşağıdaki ölçülerden birini ya da birkaçını kullanmaktadırlar¹⁹:

- Ödenmiş sermaye tutarı
- Özsermaye tutarı
- Mevduat tutarı
- Mevduat ve özsermaye tutarı
- Kullandırılan kredi tutarı
- Çalışan personel sayısı
- Mevcut şube sayısı
- Bilanço toplamı (Aktif ya da Pasif)
- Bilanço toplamı + gayri nakdî kredi ve kefaletler
- Aktif, Pasif toplamı.

Bu ölçüleri tek tek ele aldığımızda, her birinin üstün ya da yetersiz tarafları ortaya çıkmaktadır. Ancak bilanço toplamı dışında hemen hemen hiçbirisi bankaları birbirleriyle mukayese etme imkanı sağlamamaktadır. Örneğin, mevduat toplamı ele alınsa, mevduata ağırlık vermeyip, para

¹⁹ KAVAT, Hasan, "Banka Maliyet Bilgi Sistemi", Basılmamış Doktora Tezi, G.Ü. Kütüphanesi, Ankara, 1984, S. 36.

ve sermaye piyasasından fon kullanan veya özkaynakla kendisi finanse eden bankalar büyük banka dahi olsalar, küçük banka olarak görülecektir. Halbuki, bu bankalar daha fazla kredi verip, plasman yapabilirler.

Kredi hacmi, iş hacminin ölçüsü olarak alınacak olsa, bu kez plasmanları kredilendirmenin dışında, menkul kıymet, döviz iştirâklerle işlem yapan bankalar küçük banka sayılacaktır.

Ödenmiş sermayenin veya öz sermayenin büyüklük ölçüsü olarak ele alınması, kullandırabileceği kredinin üst sınırını göstermesi, alacaklılara daha fazla güvence sağlaması amacıyla ilk bakışta uygun gibi gözükse de banka yöneticilerinin özsermaye yerine yabancı kaynaktan finansman sağlayarak aynı ölçüde plasman yapma olanağı nedeni ile, bankaların birbirileriyle mukayese edebilme imkânı vermemektedir.

Çalışan personel sayısını iş hacminin ölçüsü olarak alacak olsak, çok fazla personel çalıştıran bankayı büyük banka, az personel çalıştıran bankayı küçük banka olarak nitelendirmek gerekecektir. Halbuki ileride de görüleceği gibi, çok personel çalıştırmanın büyüklükle ilgisi yoktur. Aksine yeterli personel sayısının üzerinde personel çalıştırmak fazladan maliyete katlanmaktır.

Mevcut şube sayısını iş hacminin ölçüsü olarak alırsak, bu sefer de çok şubesi olan iş hacmi büyük banka, az şubesi olanı da iş hacmi küçük banka olarak nitelendirmek gerekmektedir. Böyle bir ayırım da yanlışdır. Banka az şube ile de çok iş hacmine sahip olabilir. Önemli olan az maliyetle verimli çalışmak ve çok iş yapmaktır.

Bilanço toplamının, iş hacminin ölçüsü olarak alınması, tüm bu sakıncaları nisbeten gidermektedir. Çünkü, banka ister özkaynakla, ister mevduatla, ister para piyasasıyla kendini finanse etsin, sonuçta ulaşacağı pasif toplamı aynıdır. Yine, bu kaynaklarını ister krediye, ister iştirâke veya menkul kıymetlere plase etsin, yine aktif toplamı aynı olacaktır.

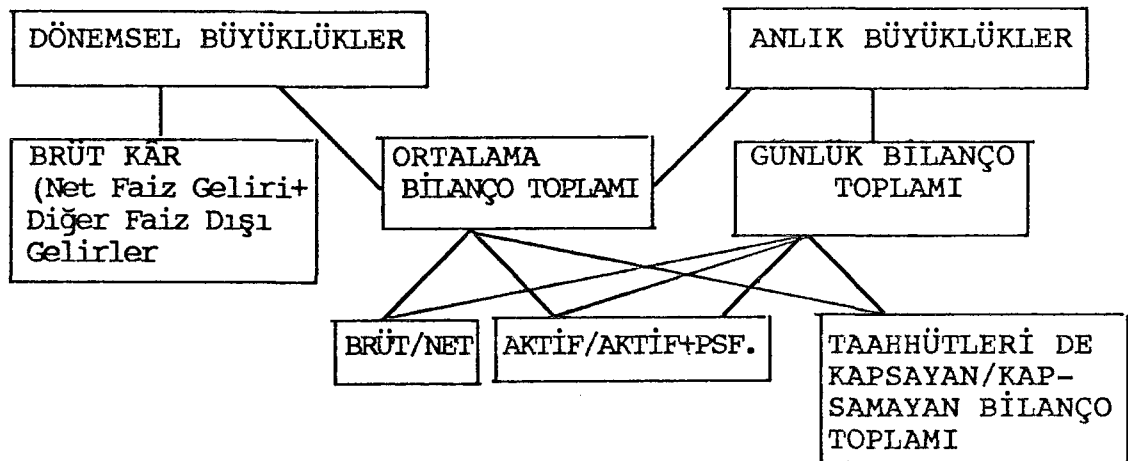
Bu ölçü, değişik işletme stratejileri belirlemiş bankaları birbirleriyle karşılaştırma imkânı verecektir. Böylece, bilanço toplamı ölçüsünü kullanarak, mevduat kabul etmeyen bir kalkınma bankası ile, çok şubeli bir banka ya da toptancı bankacılığı ilke edinmiş bir banka, her türlü bankacılık hizmetine ağırlık veren ticarî bankalar ile ihtisas bankaları veya yatırım bankaları birbirleriyle karşılaştırılabilecektir.

Bilanço toplamını incelediğimizde, temelde stok değişken olduğunu görmekteyiz. Stok değişken, bir anı temsil etmek demektir. Yani, bilanço gününün en son işlem sonrasını temsil etmektedir. Oysa, kapasite ya da iş hacmi akım değişkendir. Yani, belirli bir dönemi kapsamaktadır. Bu nedenle, bankalarda bilanço toplamını iş hacminin ölçüsü olarak alabilmek için akım değişkene dönüştürülmesi ya da bu rakamın belli bir dönemi temsil ediyor şekle getirilmesi gerekecektir. Bu nedenle bilanço toplamını kullanırken, ortalama bilanço toplamını almamız bu sorunu çözüme ulaştıracaktır.

Ortalama bilanço toplamını, günlük bilanço toplamını gün sayısına bölerek bulabiliriz. Ancak uygulamada, günlük bilançonun çıkarıldığı görülmemektedir. Yıllık bazda

ortalama bilanço bulabilmek için ise, her ay sonu bilanço toplamını ve dönem başı bilanço toplamının yekûnunu alıp 13'e bölmek yeterli olacaktır. Her iki yöntemle de yaklaşık aynı rakama ulaşılabacaktır. Eğer aylık bilanço bulmanın da imkânı yoksa, dönem başı ile dönem sonu toplanıp ikiye bölünerek de ortalama bilanço bulunabilmektedir.

Analizin türü ve amacına göre, bazen ortalama bilanço toplamı da yetersiz kalabilir. Çünkü, bankanın tüm finansman işlemleri bilanço'ya yansımamaktadır (gayri nakdî krediler, kefalet ve garantilerde olduğu gibi). Bu nedenle, bilanço toplamına garanti ve mükellefiyetlerin de eklendiği, düzeltilmiş aktif ve pasif toplamı kullanılmaktadır. Böylece daha gerçekçi bir iş hacmi ve büyüklük rakamına ulaşılmaktadır. Başka bir gözle konuya bakarsak, aktif toplamı da, pasif toplamı da bankanın ürünü olarak kabul edilmektedir. Öyleyse aktif ve pasif toplamını almakta iyi bir yöntem olarak kabul edilebilir.

TABLO 1: İŞ HACMİ OLARAK ALINABİLECEK ÖLÇÜLER

II. BÖLÜM

BANKALARDA VERİMLİLİK VE ÖLÇÜMÜ

1. GENEL OLARAK VERİMLİLİK KAVRAMI

Genel anlamda verimliliğin tanımını yapacak olursak, "girdi ile çıktı arasındaki ilişkidir" diyebiliriz¹.

Ancak, birçok spesifik verim tanımları da yapılmaktadır. Bu tanımlardan bir tanesi de; "Verimlilik, çıktının girdiye oranı olup, kaynakların ne ölçüde etken (effective) ve etkili (efficient) kullanıldığına ilişkin bir ölçüdür. Örgütsel performansın daha çok fiziksel ölçümüdür" şeklindedir:

Bu tanımla iyi irdeleyebilmek için, performansın tanımını yapmak yerinde olacaktır.

Performans; Bir işi yapan bir bireyin, bir grubun ya da teşebbüsün, o işle amaçlanan hedefe yönelik olarak nereye varabildiği, başka bir deyişle neyi sağlayabildiğinin nicel (miktar) ve nitel (kalite) ayırımıdır².

Yani belirli bir insan veya insan grubu, bir işletmede (örgütsel yapıda) kendi emrine verilmiş kaynakları en etken kullanarak (en az kullanarak en fazla üretim miktarına ulaşırsa) performansını ve bunları artırmış olacak ve bunları pazar koşullarında en fazla gelir getirecek

¹ BAŞ, Melih; ARTAR, Ayhan, *İşletmelerde Verimlilik Denetimi*, Ankara, 1991, S. 36.

² BAŞ, Melih; ARTAR, Ayhan, a.g.e., S. 13.

şekilde (etkin) satabilirse, verimli çalışmış olacaktır.

Burada verimin iki boyutu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; üretimle ilgili boyuttur. En az kaynak kullanarak en fazla üretime ulaşmak veya belirli bir üretime en az kaynak kullanarak ulaşmaktır. Buna genellikle "prodüktivite" denmektedir. İkinci boyut ise; üretimin satışa dönüştürülebilmesidir. Bu da rantabilitedir. Ne kadar prodüktif çalışılırsa çalışılsın, üretimin uygun fiyatlarla satışa dönüştürülememesi olasılığı olduğu sürece prodüktivite verimliliğe ölçü olamaz. Bu nedenle, iyi fiyatlarla satış yapılarak kâr etmek ikinci bir unsur olarak doğmaktadır. Kârlı satışlar veya kullanılan para birimi başına kazanılan para biriminin ölçüsü olarak rantabilite kelimesi kullanılmaktadır.

Verimlilik ise, rantabilite ile prodüktivitenin bileşkesi olmaktadır. Bir işletme veya organizasyonun verimli olabilmesi için, hem prodüktif hem de rantabl olması gerekmektedir. Bu ilişkiler şöyle bir şekil yardımıyla ortaya konabilir:

	<u>PRODÜKTİVİTE</u>	<u>RANTABİLİTE</u>	<u>VERİMLİLİK</u>
1	+	-	#
2	-	+	#
3	+	+	=

Burada;

- Birinci durumda olduğu gibi, işletme çok iyi teknolojiler kullanarak maliyeti çok elverişli üretim yapabilir. Ancak üretimini uygun fiyatlarla, uygun

piyasalarda pazarlayamamış olabilir. Bu nedenle verimli kabul edilmeyecektir.

- İkinci durumda olduğu gibi, işletme iyi teknolojiler kullanmadığı için pahalı üretim yapıyordur. Ancak buna rağmen ürettiği mala talebin çok yüksek olması nedeniyle veya uyguladığı pazarlama teknikleri nedeniyle çok iyi fiyatlarla satış yapıyordur. Yani, prodüktif olmadığı halde rantabl çalışıyordur. Ancak yine de verimli değildir.

- Gerçekten verimli sayılması için, 3'üncü durumda olduğu gibi hem en uygun fiyatlarla (düşük maliyetlerle) üretim yapması, hem de bunu yine fahiş olmayan fiyatlarla satması gerekmektedir.

Banka işletmeleri için de bu kıstasların geçerli olacağı açıktır. Bir bankanın topluma gerçekten faydalı olabilmesi için, hem prodüktif hem de rantabl çalışması, yani verimli olması gerekmektedir. Bankalarda verimliliği sağlayan prodüktivite ve rantabilitenin ölçümü ve değerlendirilmesi aşağıda açıklanmaktadır.

2. PRODÜKTİVİTE VE BANKALARDA PRODÜKTİVİTENİN ÖLÇÜMÜ

Prodüktivite üretimden elde edilenler (outputlar) ile üretim sırasında harcanan üretim faktörleri (inputlar) arasında oran olarak belirtilmektedir. İşletmede prodüktiviteyi arttırabilmek için, ya üretim sırasında harcanan üretim faktörlerinin miktarını sabit tutarak üretimden elde edilenlerin miktarını arttırmak, veya üretimden elde edilenlerin miktarını sabit tutarak üretim

sırasında harcanan üretim faktörlerinin miktarını azaltmak gerekmektedir³.

O halde burada çıktılar ile girdilerin neler olabileceği ve bunların nasıl ölçüleceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Ancak bankada çıktı olarak fiziki bir mal satılmadığına göre fiziki değil, parasal ölçüler alınacaktır.

Bankalarda çıktı belirtildiği gibi, iş hacminin ölçüsü olarak ortalama bilanço toplamı, bilanço toplamı ile bilanço dışı işlemlerin toplamı veya aktif, pasif işlemlerin ayrı ayrı toplamaları olarak alınabilmektedir. Ancak analizlerde en yaygın olarak kullanılan ortalama bilanço toplamı olmaktadır.

Bankanın yaptığı işler, bankanın aktifine ve/veya pasifine yansımaktadır. İşlerin ifadesi bilançoda bulunmaktadır. Bu nedenle, prodüktivitenin ölçümünde bilanço toplamı kullanılabilir. Bu genel prodüktivitedir. Kısmî prodüktiviteler kullanılacak ise, iş ölçüsü olarak ortalama mevduat tutarı, ortalama kredi tutarı, ortalama menkul kıymet yatırımı, kullanılan kredi tutarı olabilir.

Prodüktivite daha çok fiziksel ölçüdür. Yukarıda belirtilenler ise, para birimini ölçü olarak almaktadır. Bankalarda fiziksel ölçü olarak mevduat müşterisi sayısı, kredi müşteri sayısı, toplam (kredi + mevduat) yapılan aracılık işlemlerinin sayısı (akreditif, havale, yerine getirilen borsa emirleri sayısı) olabilir. Ancak bunlar bankalarda sayılan ve istatistiki olarak ölçülen değerler olarak izlenmemektedir.

³ PEKİNER, Kamuran; *İşletme Denetimi*, İstanbul, 1977, S.306.

Prodüktivite ölçümüne girdiler şunlar olabilir:

- Kullanılan personel sayısı,
- Personelin toplam çalıştığı süre,
- Kullanılan malzeme tüketimleri,
- Kullanılan sermaye mallarının ifadesi olarak amortisman giderleri,

olabilir.

Girdi olarak, esas olan personel esas alınır, genel prodüktivite oranları olarak bankalarda şu oranlar akla gelebilir:

$$\text{Personel Başına Ortalama İş Hacmi} = \frac{\text{Ortalama Aktif} + \text{Ortalama Pasif} + \text{Bilanço Dışı İşlemler}}{\text{Personel Toplam Çalışma Süresi}}$$

Bu oran her bir personelin belirli bir dönemde kaç TL.'lik işlem yapabildiğinin ölçüsü olacaktır. Oran azaldıkça verimi düşmüş, oran arttıkça verim de artmış olacaktır. Başka bir oran ise;

$$\frac{\text{Personel Başına Bilanço Toplamı}}{\text{Bilanço Toplamı}} = \frac{\text{Bilanço Toplamı}}{\text{Ortalama Personel Sayısı}}$$

şeklindedir. Bu oran bir personelin bir dönemde ortalama kaç TL.'lik bir bakiyeyi sağladığını gösterir. Oran arttıkça prodüktivite artacak, azaldıkça düşecektir.

$$\frac{\text{Personel Başına Müşteri Sayısı}}{\text{Müşteri Sayısı}} = \frac{\text{Personel Sayısı}}{\text{Müşteri Sayısı}}$$

da ayrı bir prodüktivite oranıdır. Burada da oranın düşük olması prodüktivitenin iyileşmesinin göstergesidir.

Bankalarda kısmî prodüktivite oranları olarak;

Personel Başına $\frac{\text{Ortalama Kredi Bakiyesi}}{\text{Ortalama Kredi}} = \text{Kredilerde Kullanılan Personel Sayısı}$

Personel Başına $\frac{\text{Ortalama Mevduat Bakiyesi}}{\text{Ortalama Mevduat}} = \text{Mevduat İşlemlerinde Kullanılan Personel Sayısı}$

Personel Başına $\frac{\text{Yapılan Bankacılık Hizmetleri Toplamı}}{\text{Diğer İşlemler}} = \text{Personel Sayısı}$

Bunlar, ilk akla gelen oranlardır. Girdi olarak, personel yerine; kullanılan malzeme veya amortismanlar da kullanılabilir. Bu durumda yukarıdaki oranlarda personel sayısı veya çalışma süresi yerine bunların ölçüsünün girmesi gerekir. Oysa bunlarda işler genelde fizikî ölçülerle ölçülememektedir. Bu nedenle bunların yerine bu tüketimlerin ifadesi olarak gider tutarı alınabilir.

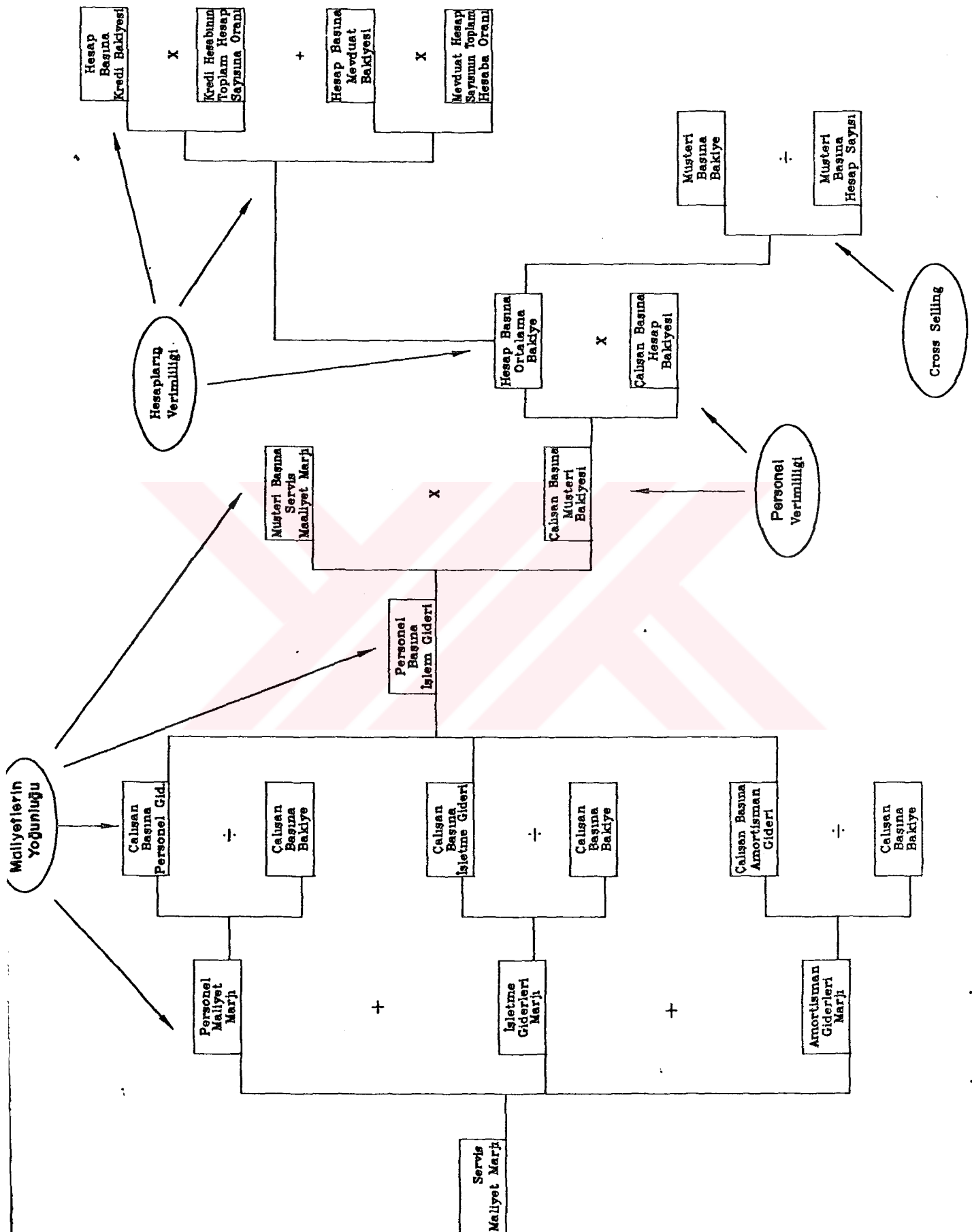
Örneğin;

100 TL.'lik malzeme gideri başına = $\frac{\text{Ortalama Aktif} + \text{Ortalama Pasif} + \text{Bilanço Dışı İşlemler Toplamı}}{\text{Ortalama iş hacmi}} = \text{Malzeme Giderleri}$

100 TL.'lik amortisman gideri başına = $\frac{\text{Ortalama Bilanço}}{\text{Ortalama bilanço}} = \text{Amortisman Gideri}$

Servis Maliyet marjları analiz edilirken genellikle Tablo 2'deki şema kullanılmaktadır⁴ .

⁴ SCHRIERENBECK H. *Prtragsorientiertes Bank. Management*, 2. Auflage, Haupt Verlag, 1989.

TABLO:2- SERVIS MALİYET MARJININ AYRIŞTIRILMASI

Servis Maliyet Marjı üç bölümden oluşmaktadır. Personel Maliyet Marjı, İşletme Giderleri Marjı ve Amortisman Giderleri Marjı. Personel Maliyet Marjı çalışan başına personel giderinin, çalışan başına bakiyeye bölünmesiyle bulunur. Çalışan bakiyenin sabit kalması varsayımı altında çalışan başına personel giderindeki artış maliyeti arttıracak, verimi düşürecek, azalış ise maliyeti azaltacak, verimi arttıracaktır. İşletme giderleri ve amortisman giderleri için de durum aynıdır. Çalışan başına personel işletme ve amortisman giderlerinin toplamı da personel başına servis giderini verecektir.

3. RANTABİLİTE VE BANKALARDA RANTABİLİTENİN ÖLÇÜMÜ İLE İLGİLİ ORANLAR

Yukarıda belirtildiği gibi, rantabilite genellikle satışların veya kullanılan para biriminin etkinliğini ölçen oranlar idi. Satışların etkinliğinin ölçümünde satış rantabilitesi veya iktisadî rantabilite, kullanılan para biriminin etkinliğinin ölçümünde ise, malî rantabilite kelimesi kullanılmaktadır. Ancak, bankalarda satışlar diğer işletmeler gibi ölçülemiyor, banka ortalama bilançosu, satışların yerine geçiyordu.

Hangi tür rantabilite olursa olsun, yine bu bir rasyodur ve çıktının girdiye oranıdır. Çıktılar ve girdilerde farklı biçimlerde olduğu için ortak birim olarak, mutlaka para birimi ile ölçülmektedir.

Rantabilite ölçümünde çıktıları şunlar olabilir:

- Kâr;
 - Vergiden önce
 - Vergiden sonra
- Brüt Faiz ve Benzeri Gelirleri
- Brüt Servis (işlem) Gelirleri
- Brüt Faiz Marjı

* Rantabilitenin ölçümünde girdiler ise;

- Kullanılan ortalama özsermaye,
- Kullanılan toplam sermayeyi temsilen ortalama aktif veya pasif tutarı,
- Toplam iş hacmini temsilen ortalama aktif, ortalama pasif ve bilanço dışı işlemlerin toplamı, olarak sayılabilir.

Bu durumda rantabilite oranları olarak;

$$\text{Öz Sermaye Rantabilitesi} = \frac{\text{Kâr (vergiden önce veya sonra)}}{\text{Ortalama Özsermaye}}$$

$$\text{Faizli İşlemler Özsermaye Rantabilitesi} = \frac{\text{Faiz ve Benzeri Gelirler - Faiz ve Benzeri Giderler}}{\text{Ortalama Özsermaye}}$$

$$\text{Bankacılık Hizmetleri Rantabilitesi} = \frac{\text{Servis Sektörü Gelirleri}}{\text{Ortalama Özsermaye}}$$

sayılabilir. Bunlar girdi olarak ortalama öz sermaye alınır, geliştirilebilecek rantabilite oranlarıdır. Girdi olarak özsermaye yerine bilanço toplamı alınır ve bilanço toplamını da genel iş hacmi olarak alınır, şu oranlar belirlenebilir.

$$\text{Net Kâr Marjı} = \frac{\text{Kâr (vergiden önce veya sonra)}}{\text{Ortalama Bilanço}}$$

$$\text{Faizli İşlemler} = \frac{\text{Faizli İşlemler Sonucu}}{\text{Ortalama Bilanço}}$$

$$\text{Brüt Faiz Gelir Marjı} = \frac{\text{Faiz ve Benzeri İşlemler Gelirleri}}{\text{Ortalama Bilanço}}$$

$$\text{Brüt Bankacılık İşlemleri Marjı} = \frac{\text{Bankacılık Hizmetleri Gelirleri}}{\text{Ortalama Bilanço}}$$

Bu oranların sayısı istenirse daha da artırılabilir.

4. VERİMLİLİĞİN ANALİTİK ANALİZİ VE ÖZSERMAYENİN VERİMLİLİĞİ ŞEMASI

4.1. GENEL OLARAK SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ ŞEMASI

Prodüktivite, rantabilite arasındaki ilişkiler genelde bir ilişkiler bütünü olarak ele alınmakta ve şematize edilmektedir. Bunların birçok çeşitleri varsa ve genelde rasyo sistemleri olarak adlandırılrsa da en gelişmiş ve yaygın olanı dupont şeması olarak adlandırılanıdır. Bu şema Du-Pont firması tarafından geliştirilmiş bir şema olduğu için Du-Pont şeması olarak anılmaktadır⁵. Du-Pont

⁵ EROL, Cengiz: *Nakit Akımı Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi*, "Mali Tablolar Analizi", 1991, S. 66, TBB Yayınları.

şeması, işletmenin verimlilik (kârlılık) yapısını, varlıklarının yönetimini ve finansal kaldıracını birlikte analiz ederek, "Özsermaye Kârlılık Oranı"nı tesbite yöneliktir.

Bu şema ana hatlarıyla Tablo 3'te gösterilmektedir⁶.

Şemadan görüldüğü gibi Du-Pont sistemi bir işletmede aktiflerin verimi ve satış kâr marjı ile kârlılık oranı arasındaki ilişkileri belirleyen bir sistemdir.

Şemada;

$$\text{Toplam yatırımların kârlılığı} = \frac{\text{Vergiden sonraki net kâr}}{\text{Toplam yatırımlar.}}$$

formülü ile hesaplanmaktadır.

Firmalar sahip oldukları çeşitli varlıkların çalışma etkinliği ile satışlar üzerinden elde edilen kârlılığı birleştirerek kârlılıklarını analitik bir biçimde ele alırlar. İşte Du-Pont şeması ile birleştirilen;

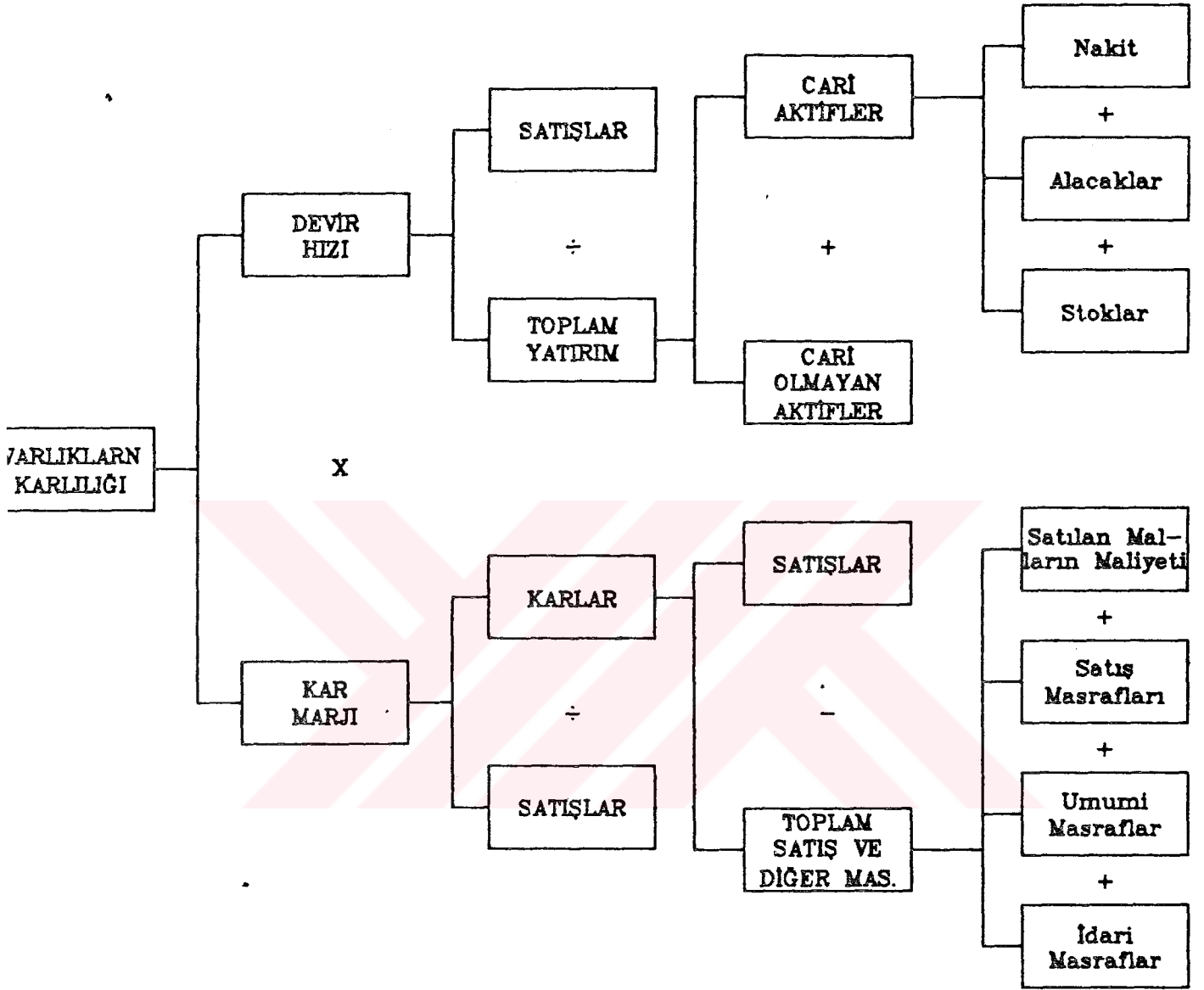
$$\text{Varlıkların Kârlılığı} = \frac{\text{Vergiden Sonraki Net Kâr}}{\text{Toplam Yatırımlar}} \times \frac{\text{Satışlar}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

rasyosu, kârlılığı analiz ederek ve çeşitli durumları birleştirerek göstermektedir⁷.

Sonuç olarak, işletme Du-Pont Sistemi'nin değerlendirilmesinden faydalanarak, özsermaye verimlilik oranını arttırmak için üç alternatif üretebilir. Birinci alternatif, satışların kârlılığı oranını arttırmaktır.

⁶ AKSOY, Ahmet: *İşletme Sermayesi Yönetimi*, Ankara, 1993, S. 157.

⁷ AKSOY, Ahmet: a.g.e., S. 158.

TABLO: 3 - DU - POND ŞEMASI

ikinci alternatif, aktiflerini daha iyi değerlendirerek devir hızını arttırmaktır. Son olarak, özsermaye oranı düşürülerek, finansal kaldıraç oranı artırılır. Yani, aynı kâr, daha düşük sermaye oranı ile elde edilir. Bu alternatifler tek tek olarak değerlendirilebileceği gibi birlikte de değerlendirilebilmektedir⁸.

Aynı şema banka işletmelerine de uyarlanmaktadır. Tablo 4'de banka işletmeleri için hazırlanmış bir Du-Pont Şeması gösterilmektedir⁹.

Bu şema, esasen önceki şemanın aynısıdır. Sadece satışları temsilen banka gelirleri, satışların maliyetini temsilen de banka giderleri gösterilmiştir. Ancak, banka gelir ve giderleri yukarıda belirtildiği gibi fon dönüşüm ve servis sektörlerine ayrılmamıştır. Oysa bankaların gelir gider yapıları, bu ayırım içinde meydana gelmektedir. Bankanın esas fonksiyonu olan "fon transfer sektörü" ve bu sektör işlemlerinin maliyeti olan "net servis sektörü" arasındaki ilişkileri birbirlerinden ayırarak, banka gelir-gider akımlarına daha uygun bir Du-Pont şeması Tablo 5'de gösterilmektedir. Bu tabloya sermayenin verimliliği tablosu adını da verebiliriz.

Bu şemayı en sondan inceleyecek olursak;

Brüt Servis Maliyetleri = Personel Gid. + İşletme Gid. + Amortisman Gid.

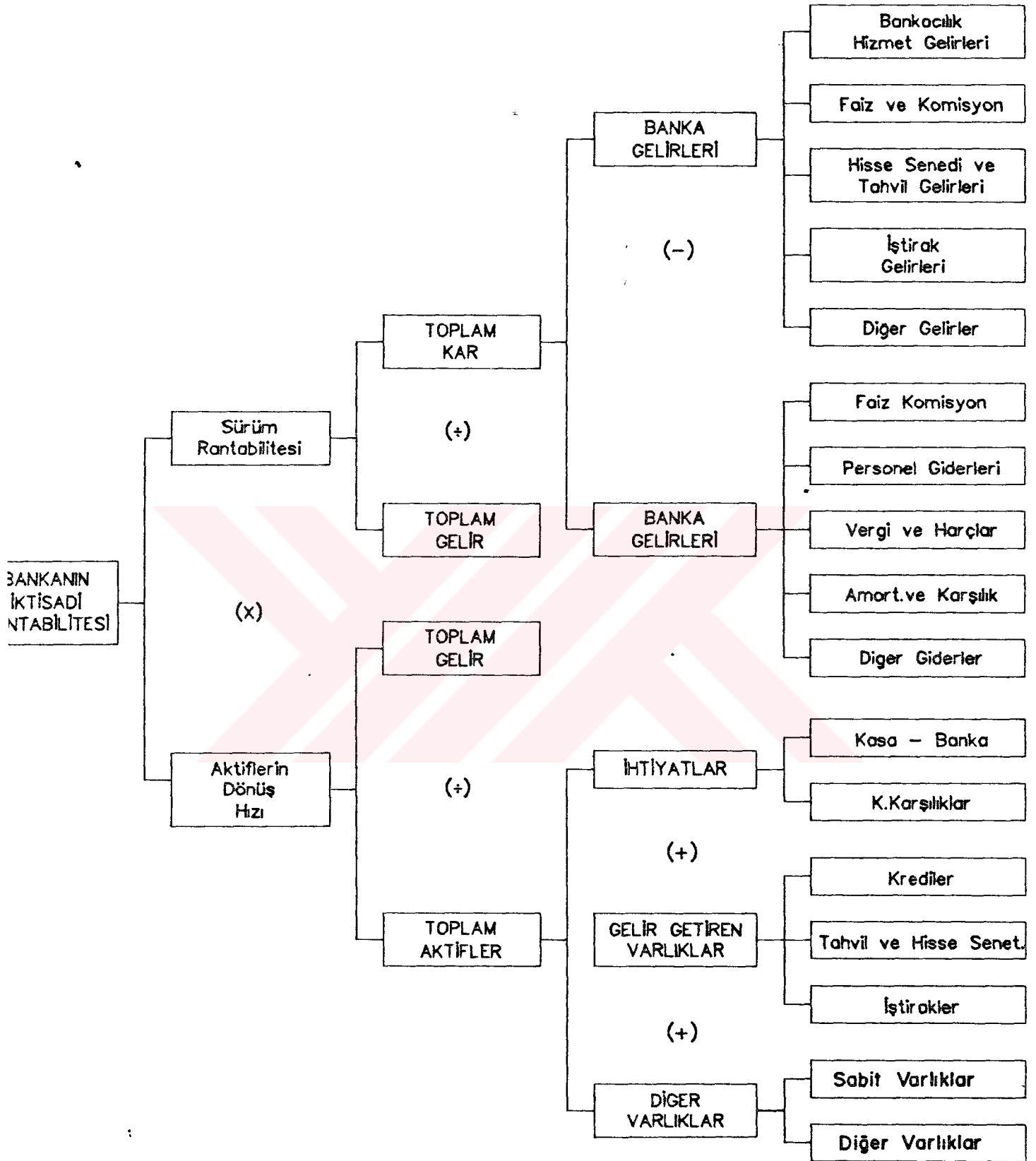
Brüt Faiz Marjı = Aktif Getirisi-Pasif maliyeti-Risk Maliyet Marjı

Net Servis Maliyet Marjı = Brüt Servis Maliyetleri - Servis Gelirleri

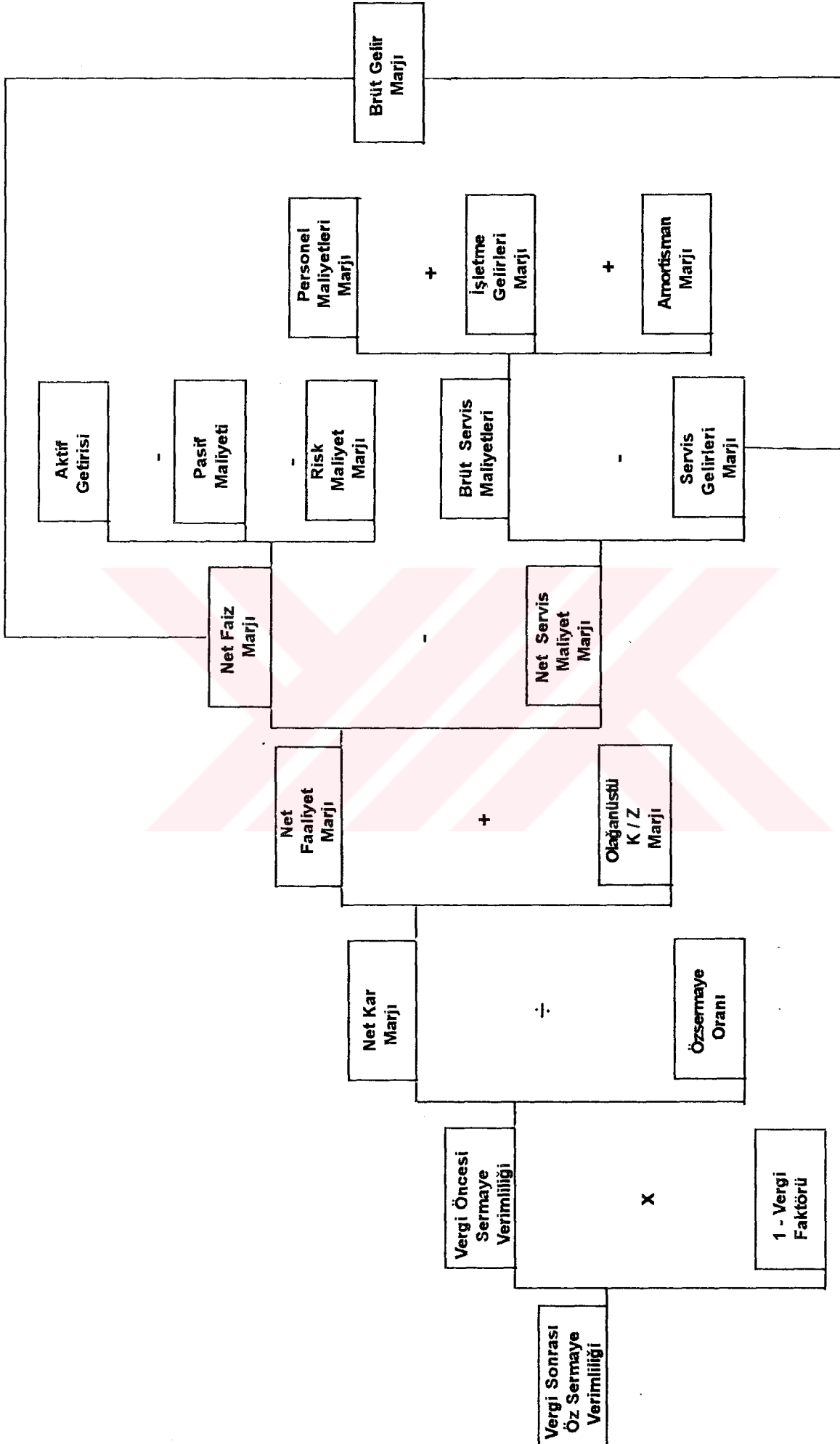
Net Faaliyet Marjı = Brüt Faiz Marjı - Net Servis Maliyeti

⁸ ÇETİNER, Ertuğrul: *Konaklama Yönetim Muhasebesi*, Ankara, 1989, S.213.

⁹ GÜRBÜZ, Hasan; *Banka İşletmelerinde Rantabilite Denetimi ve Türk Tatbikatı*, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, 1975, S. 179.

TABLO : 4 - DU-POND ŞEMASI

TABLO : 5 - SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

$$\text{Vergi Öncesi Öz Sermaye Verimliliği} = \frac{\text{Net Kâr/Zarar Marjı}}{\text{Özsermaye Oranı}}$$

$$\text{Vergi Sonrası Özsermaye Verimliliği} = \text{Vergi Öncesi Sermaye Verimliliği} \times 1 - \text{Vergi Faktörü}$$

ROI Şeması adını da verdiğimiz vergi sonrası özsermaye verimliliği, şemasının oranlarını inceleyecek olursak, bilgilerin Genel Faiz (Marjları) tablosundan alındığı görülecektir.

Bu tablodan da görüldüğü gibi, net faaliyet marjını net faiz marjını ve net servis maliyet marjı oluşturmaktadır. Net faiz marjı ise, net aktif getirisi ile pasif maliyeti arasındaki farktır.

Net servis maliyeti ise, servis maliyetleri ile servis gelirleri arasındaki farktan oluşmaktadır.

- Pasif maliyeti ve net servis maliyetini sabit tutup, aktif getirisini artırmak, veya,

- Brüt servis maliyetlerini oluşturan personel, işletme, amortisman giderlerini düşürmek, veya,

- Bankacılık hizmetlerinin getirisi olan servis gelir marjını artırmak,

mümkün olduğu sürece, net faaliyet marjı artacak, aksi halde azalacaktır.

Yine, bankanın ana faaliyetleri dışında kalan arızî ve faaliyet dışı giderler arttıkça bankanın kârı azalacak, gelirler arttıkça da kâr artacaktır.

Banka kârlılığı üzerinde önemli olan başka bir parametre ise, özsermaye oranıdır. Özsermaye oranı azaldıkça sermaye verimliliği artacak, özsermaye oranı arttığı ölçüde

özsermaye verimliliği düşecektir.

Yine kâr üzerinden ödenen vergi (Kurumlar Vergisi ve Fonlar) arttığı ölçüde vergi sonrası kâr azalacak, aksi halde artacaktır.

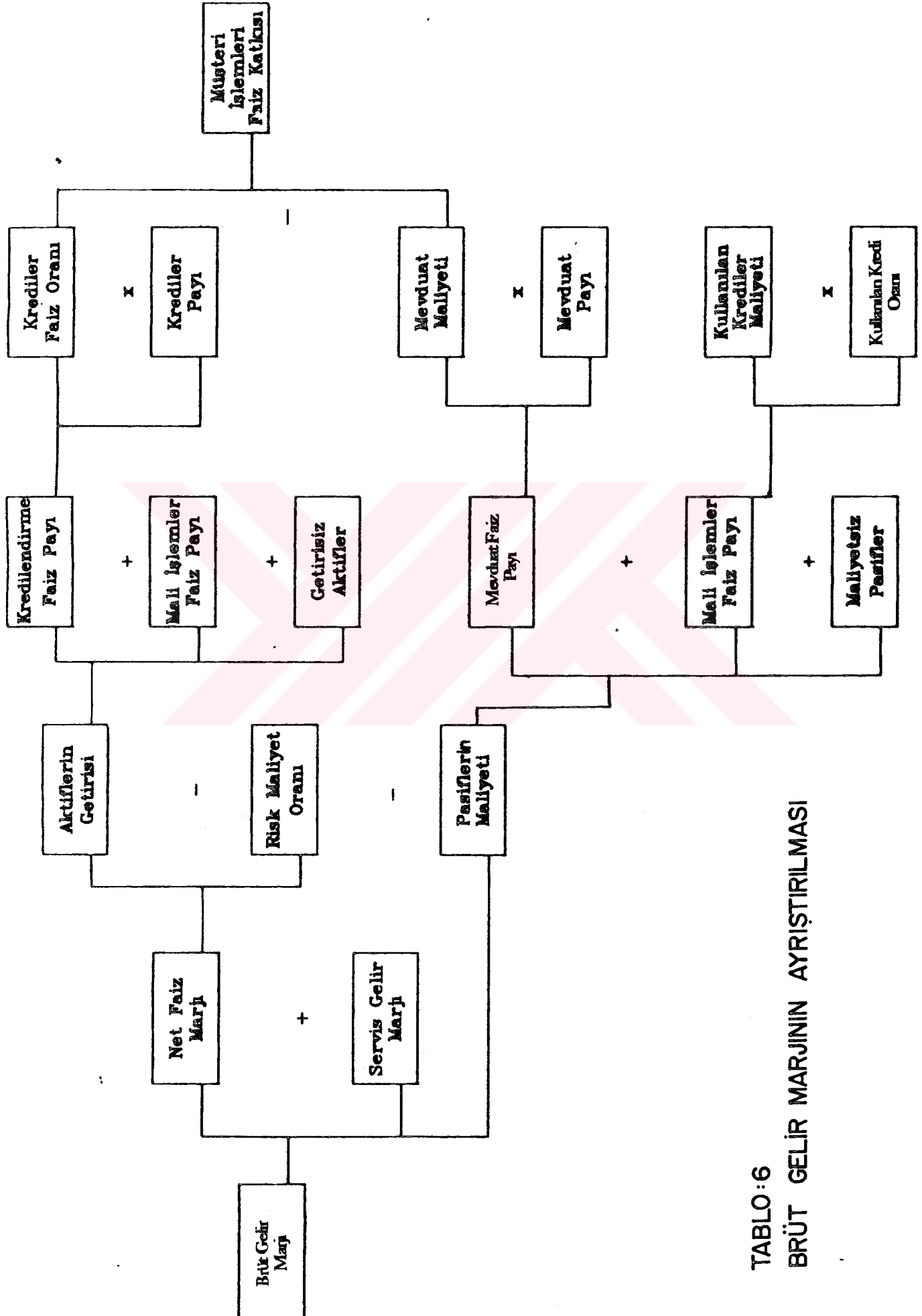
4.2. BRÜT GELİR MARJININ BİLEŞENLERE AYRILMASI

Bankacılık sektörü incelendiğinde, bankaların iki farklı piyasada faaliyet gösterdikleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar geniş halk kitleleri ve ticari işletmeleri temsil eden müşteri piyasası ve bankaların kendi aralarında ve diğer mali kuruluşlarla oluşturdukları mali piyasadır. Bankaların bu farklı iki alanda faaliyet şekilleri, davranışları farklı olmaktadır.

Ekonominin henüz tam gelişmediği, tasarrufların yeterli düzeye ulaşmadığı dönemlerde bankalar ağırlıklı fon kaynağını müşteri piyasasından bulmaktadırlar. Buldukları fonları da yine müşteri piyasasına kullandırmaktadırlar.

Ancak tasarrufların belirli bir düzeye ulaştığı, bankalarda yeterli fonlar biriktiği durumlarda, bankaların elinde zaman zaman atıl fonlar birikebilmektedir. Böyle bir gelişme düzeyinde borsalar, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, sigortalar gibi diğer mali kurumlar da gelişmekte ve bunların da ellerindeki fonlar önemli ölçülere ulaşabilmektedir.

Bu durumda mali piyasa, müşteri piyasasından ayrı, zaman zaman müşteri piyasasına rakip, zaman zaman da o piyasaya destek bir konum almaktadır.

TABLO:6
BRÜT GELİR MARJININ AYRIŞTIRILMASI

Belki de bu konunun gereği ve sonucu olarak az şubeli, küçük bankalar mali piyasaya ağırlık vermekte, kendilerini özellikle bu piyasadan fonlamaktadırlar. Bunlar gelişmiş ülkelerde küçük banka olmaktan çıkmakta toptancı banka olmaktadır. Bu bankalar kaynak bulmada geniş halk kitlelerinden çok bankalararası piyasa (İnterbank), sigorta ve emeklilik kurumlarından fon bulmakta, yine büyük şirketlere büyük hacimli kredi vermektedirler. Sendikasyon kredileri gibi. Bazı bankalar ise ilişkilerini yine geniş halk kitlelerine, ticari işletmelere dayandırmakta ve perakendeci bankacılık yapmaktadırlar.

İşte bankaların bu iki farklı piyasada ne ölçülerde faaliyet gösterdikleri brüt gelir marjının ayrıştırılması ile bulunabilir. Brüt Gelir Marjının ne kadarının müşteri piyasasından, ne kadarının da mali piyasadan sağlandığı hesaplanabilir. Bu nedenle Brüt Gelir Marjının Ayrıştırılması Tablosu düzenlenmiştir (Tablo 6).

Brüt gelir marjı daha önce özsermayenin verimliliği şemasında da belirttiğimiz gibi net faiz marjı ile servis gelir marjının toplamından oluşmaktadır. Net faiz marjı da aktiflerin getirisinden risk maliyet oranının ve pasiflerin maliyetinin çıkarılmasının sonucudur.

Yukarıda belirttiğimiz brüt gelir marjının ayrıştırılması şeması, üçüncü sütuna yani aktiflerin getirisi sütununa kadar özsermaye verimliliği şemasında da mevcuttur. Ayrılan taraf aktiflerin getirisi ve pasiflerin maliyetinin ayrıştırılmasıdır.

Aktiflerin getirisi, bilançonun aktifinde gelir gider tablosunun gelirlerinde yer alan kalemlerin müşteri

işlemleri ve mali işlemler ve diğer aktifler olarak ayrılması sonucunda meydana gelir. Kısaca belirtecek olursak, müşteri işlemleri sonucunda elde edilen faiz gelirinin bilanço toplamına oranlanmasıyla kredilendirme faiz payı, mali işlemler sonucu elde edilen faiz gelirinin bilanço toplamına bölünmesiyle mali işlemler faiz payı elde edilir. Bu iki payın eklenmesiyle ise aktiflerin getirisi bulunur.

Pasiflerde de hesaplama tekniği aynıdır. Mevduat faiz payını bulmak için mevduata verilen faizler, bilanço toplamına oranlanmakta, mali işlemler faiz payını bulmak için de, mali işlemlere verilen faizler bilanço toplamına oranlanmaktadır. Bu iki faiz payının toplamı da pasiflerin maliyetini vermektedir.

Müşteri işlemleri faiz katkısı da krediler faiz oranından, mevduat maliyetinin çıkması sonucu elde edilir.

Krediler faiz oranı kredilerden alınan faiz ve benzeri gelirlerin krediler ortalama bakiyesine oranlanmasıyla, mevduat maliyeti de mevduata verilen faizlerin mevduat ortalamasına oranlanmasıyla bulunmaktadır.

III. BÖLÜM

BANKALARDA VERİMLİLİK KARŞILAŞTIRMASI

1. AZ ŞUBELİ-ÇOK ŞUBELİ BANKALAR ARASINDAKİ VERİMLİLİK TARTIŞMALARI

Türk Bankacılık Sistemine bir göz attığımızda, gelişmeleri yıllar itibariyle şöyle özetleyebiliriz¹:

1930'lu yıllarda ekonomik politika, Kamu İktisadî Teşebbüsleri aracılığıyla yatırımlarda bulunarak ekonomik kalkınmayı hızlandırmayı amaçlamıştır. Bu politika, bankacılık sistemini de etkilemiş ve 1933-1938 yılları arasında önemli devlet bankaları faaliyete geçmiştir. Sümerbank, Etibank, Denizbank, Halk Bankası, İller Bankası gibi devlet bankaları bu dönemde kurulmuştur.

1938-44 yılları arasında, II. Dünya Savaşı nedeniyle ekonomide ve bankacılıkta durgunluk yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile ekonomik hayattaki canlanma bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Özel kesimin gelişmesi, Batı ülkeleri ile yakın ekonomik ve politik ilişkilere girilmesi, tek parti düzeninden çok parti düzenine geçiş, Türkiye'nin ekonomi politikasında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönemin bankacılık açısından önemi 1940'lardan sonra özel bankaların kurularak hızlı bir gelişim göstermesidir. Yapı Kredi Bankası, Akbank, Şekerbank, Pamukbank, Demirbank, Vakıflar Bankası, Garanti

¹ İzmir İktisat Kongresi, Bankacılar Dergisi, Sayı: 9, Ankara 1992, S. 48.

Bankası, T. Sınai Kalkınma Bankası gibi bankalar bu dönemde kurulmuşlardır.

1960-1980 dönemlerinin özelliği ise, ihtisas bankacılığına (kalkınma ve yatırım bankacılığına) önem verilmesi, yeni mevduat bankaları kurulmasına izin verilmemesi ve holding bankacılığının gelişmesi olarak sayılabilir.

Bu dönemin diğer bir özelliği, şube bankacılığına önem verilmesi olmuştur.

1980 sonrasında ise, dışa açılma, serbest pazar ekonomisine geçiş ve liberalleşme politikalarından en çok etkilenen ve değişim içine giren sektörlerden biri bankacılıktır.

1980 yılında bankacılıkla ilgili alınan kararları inceleyecek olursak²:

- Sektöre yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmeye başlanmıştır. Böylece 1980 yılında 43 olan banka sayısı 1992'de 69'a ulaşmıştır. 1993 sonunda ise bu sayı 70'tir.

- 1980'e kadar kamu otoriteleri tarafından belirlenen mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. Özellikle pozitif reel faiz uygulaması, mevduatta reel artışlara yol açmıştır.

- Sektöre giriş ile mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. Özellikle pozitif reel faiz uygulaması, mevduatta reel artışlara yol açmıştır.

- Sektöre giriş ile, mevduat kredi faiz oranlarının serbest bırakılması sektörü rekabete açmıştır.

² İzmir İktisat Kongresi, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 9, Ankara 1992, S. 48.

- Kambiyo işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde liberalizasyona gidilmiştir.

- Bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilebilmesi amacıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde Interbank piyasası kurulmuş ve kısa zamanda işlem hacmi büyük tutarlara ulaşmıştır.

- Bankaların her yıl bağımsız dış denetime tabi tutulması uygulaması başlatılmıştır.

- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur.

- Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılarak, "Bankaların nakdî ve gayri nakdî kredilerinin, özkaynaklarının 20 katını geçemeyeceği" hükmü getirilmiştir.

1980 sonrasında serbest faiz ve kur sistemine geçilmesi, kambiyo ve dış ticaret rejimleri ile sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, sektöre girişlerin kolaylaşmasıyla serbest piyasa şartlarının oluşması yönünde belirli bir aşama kaydedilmiştir. Serbest faiz sistemine geçilmesiyle faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır.

Kısaca 1980 sonrası diyebileceğimiz bu gelişmeler bankalarımızı daha çok şube açarak daha fazla mevduat toplama ve sonucunda da daha fazla miktarda kredi vererek kâr sağlama şeklindeki genel davranışı tersine çevirmiş ve aşağıdaki yapısal değişiklikler gözlenmeye başlanmıştır.

- Geniş halk kitlelerinin yanında, büyük ticari işletmelere ve kurumsal tasarrufçu müesseselere (emekli sandıkları, holding'ler) daha çok yakın olunarak, toptan

bankacılık yönünde bir gelişme gözlenir olmuştur.

- Fon kaynakları çeşitlenmiş, mevduat ve T.C. Merkez Bankası kaynakları yanında, yurt dışı kaynaklarda açılmıştır. Yurtdışı ve döviz mevduatı sayesinde bankalar daha toptan ve dolayısıyla servis maliyetleri daha düşük kaynak bulma olanaklarına kavuşmuşlardır.

- Bankaların pazarladığı ürün sayısı ve türünde de yapısal değişiklikler gözlenmektedir. Örneğin;

- Sadece ticari kredi şeklinde kullandırılan krediler, halk kitlelerine de yansımıştır. Bunun örneği çok çeşitli şekillerde kullandırılan tüketici kredileridir.

- Büyük firmalara özellikle yurtdışı hizmetlerinde sağlanan destek hizmetleri artmıştır. Kabul kredileri, yurt dışı teminat mektupları ile gayrinakdî kredilerin hacmi artmıştır.

- Bankacılık hizmetleri türlerinde de önemli artışlar olmaktadır. Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması, bankaların müşterilerinin elektrik, su, telefon ücretlerinin ödenmesinde aracılık faaliyetleri bunların örnekleridir.

Bu yapısal farklılaşmalar bankalarda rekabeti hizmet kalitesi ve maliyet tasarrufu alanlarına çekmiştir.

Maliyet tasarrufu tedbirleri değişik şekilde kendisini göstermektedir. Bunları da şu şekilde belirlemek olanaklıdır:

- Bankaların tamamı hızlı bir otomasyona gitmektedirler. Hemen hemen hepsi bilgisayarlardan yararlanır olmuşlardır. Bilgisayarlardan daha iyi yararlanmak için yurtdışından banka yönetiminde yararlı olacak paket programların satın alındığına tanık

olunmaktadır. Çoğu bankada kendi programını kendisi geliştirmektedir. Bilgisayar kullanılıyor olmasının eleman sayısının azaltılmasına bir gerekçe oluşturduğuna ilişkin kanıtlayıcı bir çalışmaya rastlanmamış ise de, bankaların iş hacmi ve türlerinde artışa oranlı personel artışının olmayışı buna bir gerekçe gösterilebilir.

- Bankaların daha tasarruflu çalışma stratejilerinin başka bir yansıması, Şube sayıları üzerinde olmaktadır. Bu dönemde iş hacimleri devamlı artarken, şube sayılarında önemli değişiklikler olmaktadır.

Şube ve personel sayısındaki gelişmeler aşağıda gösterilmektedir. Banka sayısındaki artışa ve iş oranındaki artışlara rağmen aynı oranda şube ve personel sayısı artmamaktadır.

<u>Yıllar</u>	<u>Banka Sayısı</u>	<u>Şube Sayısı</u>	<u>Personel Sayısı</u>
1970	46	3.210	69.259
1972	45	3.682	77.979
1974	43	4.425	93.171
1977	43	5.238	118.111
1979	43	5.769	127.920
1981	45	6.265	132.714
1982	49	6.375	137.726
1985	49	6.292	145.210
1989	62	6.617	161.018
1990	66	6.540	162.054
1991	66	6.457	160.819
1992	69	6.191	154.519
1993	71	6.212	151.445

2. KARŞILAŞTIRMAYA ALINAN BANKALARIN SEÇİMİNDE KULLANILAN KRİTERLER

Belirtildiği gibi az şubeli bankaların çok şubeli bankalara oranla daha verimli çalıştığı iddiası vardır. Bu iddianın irdelenmesi için öncelikle bankalarımızı çok şubeli-az şubeli bankalarımız olarak ayırt etmek gereği doğmaktadır. T. Bankalar Birliğinin "Bankalarımız" isimli yayınında yer alan bilgilerine göre ayırım da kullanılan kriterlerimiz şunlar olmuştur.

Çalışmayı sonuçlandırabilmek için çok şubeli banka ile az şubeli bankaları birbirlerinden ayırt etmek gerekmektedir. Bu ayırımı yaparken şu kriterler kullanılmıştır:

a) İncelemeye aldığımız 1993 yılında, Türkiye'de 71 adet banka mevcuttur. Şube sayısı ise 6.212'dir. Dolayısıyla bu rakamın üzerindeki bankalara çok şubeli, altındaki bankalara az şubeli bankalar demek olanaklı ise de, bu yanıltıcı olabilir. Çünkü büyük-küçük banka ayırımına esas alınan ortalama şube sayısı değil, bankanın strateji olarak faaliyetini genelde yurt çapına yayılmış çok sayıda şube ile mi, yoksa ticaretin yoğun olduğu merkezlerde az sayıda şube ile mi yürüttüğü önemlidir.

b) Öncelikle yeni kurulmuş ya da kuruluş aşamasını yeni tamamlamış bankalar alınmamıştır. Bunun nedeni bu tip bankaların henüz yeterli faaliyet düzeyine ulaşmamış ihtimalinin olması, kuruluş-örgütlenme giderlerinin diğerlerine oranla yüksek olması nedeniyle karşılaştırma imkanından uzaklaşmış olmalarıdır. Dolayısıyla en az 1

yılını tamamlamış bankalar seçilmiştir.

c) Merkezleri yurt dışında bulunan bankalar da incelemeye alınmamışlardır. Bunun nedeni ise; bankaların esas sermayelerinin yurt dışında sağlanmış olmaları, dolayısıyla diğer bankalarla mukayese imkanı olmayacak derecede az, öz sermaye kullanmalarıdır. Esas itibariyle fon kaynakları yurt dışından daha kolay elde edilmektedir. Bu da bankaları kıyaslarken denkliği bozacak bir faktördür. Kaldık ki bu bankalar çoğu açıdan yurt dışındaki merkezlerinin talimatı doğrultusunda, tüm bankacılık faaliyetleri için değil, seçilmiş sektörlerde, seçilmiş işlemleri yapmaktadırlar. Bunların büyük bir kısmı Türkiye'de ayrı bir banka olmaktan çok dışarıdaki bankanın muhabiri veya temsilcisi görünümünü vermektedir.

d) Kalkınma ve Yatırım Bankaları da incelemeye alınmamıştır. Çünkü bu bankalar, diğer bankalar gibi, halktan veya mali piyasalardan çok, devletten fon almakta ve bunları belirli amaçlarla kullanmaktadırlar. Bu bankaların diğer bankalar gibi, toplayabildikleri fonlar (alabildikleri kredi) kadar iş yapabilme imkânları değil, devletin verdiği fonlar kadar iş yapabilme imkânları vardır. Kullandıkları fonlarda, diğer bankalar gibi tüm sektörlerle değil, devletin öngördüğü sektörlerle yöneliktir. Bu nedenle; bu bankaların gerek fon kaynağı gerekse fonların kullanımı açısından, diğer bankalarla mukayese olanağı bulunmamaktadır.

Yukarıda kritikler kullanıldıktan sonra incelemeye alabildiğimiz bankalar, bunların şube sayıları ve kuruluş yılları yıllar itibariyle aşağıda görülmektedir.

ÇOK ŞUBELİ BANKALAR

<u>Özel Sermayeli Bankalar</u>	<u>Şube Sayısı</u>			<u>Kuruluş Yılı</u>
	<u>91</u>	<u>92</u>	<u>93</u>	
Akbank	610	579	545	1948
Pamukbank	166	158	152	1955
Şekerbank	180	183	186	1953
Türk Ticaret	403	359	313	1913
T.Garanti Bankası	254	206	199	1946
T.İş Bankası	900	843	808	1924
Yapı Kredi	493	363	363	1944

Kamusal Sermayeli Bankalar

T.Ziraat Bankası	1283	1282	1283	1863
Emlakbank	388	429	430	1988
Halkbank	717	769	766	1938
Vakıflar Bankası	326	334	336	1954

AZ ŞUBELİ BANKALAR

<u>Özel Sermayeli Bankalar</u>	<u>Şube Sayısı</u>			<u>Kuruluş Yılı</u>
	<u>91</u>	<u>92</u>	<u>93</u>	
Alternatif Bank	-	4	7	1992
Bank Ekpres	-	5	8	1992
Demirbank	15	15	14	1953
Derbank	1	1	4	1958
Finans Bank	4	4	4	1987
İnterbank	11	8	7	1988
İktisat Bank	14	14	14	1927
Koç Bank	6	11	19	1986
Tekstil Bank	4	9	12	1986
Toprakbank	-	6	28	1992
T.Boston Bank.	1	2	2	1991
T.Dış Ticaret	21	21	21	1964
T.Ekonomi	10	10	10	1927

3. BANKA GRUPLARINA İLİŞKİN BİLGİLERİN TÜRETİLMESİ

Az şubeli bankalarla, çok şubeli bankaları ikinci bölümde modelini ortaya koyduğumuz verimlilik şemalarına uygun şekilde analize tabi tutabilmek için öncelikle;

- İş hacmini temsilen ortalama bilanço toplamalarına,

- Faiz marjı hesapları yapabilmek için ait oldukları sektörlere uygun şekilde ayrılmış gelir ve giderlere ilişkin bilgiler gerekmektedir.

Bu amaçla, 1991 yılına ilişkin olarak;

- Bankalar Geneli ortalama bilançoları Tablo 7
- Çok Şubeli Bankalar ortalama bilançosu Tablo 8
- Az Şubeli Bankalar ortalama bilançosu Tablo 9
- Ana Faaliyet Sonucu Hesapları ise Tablo 10

1992 yılına ilişkin olarak;

- Bankalar Geneli ortalama bilançoları Tablo 11
- Çok Şubeli Bankalar ortalama bilançoları Tablo 12
- Az Şubeli Bankalar ortalama bilançoları Tablo 13
- Ana Faaliyet Sonucu Hesapları ise Tablo 14

1993 yılına ilişkin olarak;

- Bankalar Geneli ortalama bilançoları Tablo 15
- Çok Şubeli Bankalar ortalama bilançoları Tablo 16
- Az Şubeli Bankalar ortalama bilançoları Tablo 17
- Ana Faaliyet Sonucu Hesapları ise Tablo 18

de düzenlenmiş bulunmaktadır.

Ancak analize elverişli hale getirebilmek için ortalama bilanço rakamlarında bazı düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzeltmelerde Tablo 19, 20, 21'de gösterilmektedir. Bu durumda Ana Faaliyet Sonucu hesaplarında bulunan gelir ve giderlerde Tablo 22, 23, 24. Faiz Marjlarına dönüştürülmektedir.

Bankaların maliyet yapılarını tam ortaya koyup önce verilen rantabilite ve prodüktivite hesaplarını yapabilmemiz için, inceleme dönemlerinde;

- Bankaların personel sayıları ve bunların çalışma süreleri,

TABLO 7-1991 YILI BANKALAR GENELİ ORTALAMA BİLANÇOSU
TL(MİLYON)

AKTİF	ORTALAMA			PASİF		
	1.1.1991	31.12.1991	ORTALAMA	1.1.1991	31.12.1991	ORTALAMA
NAKİT DEĞERLER	9,672,472	16,028,663	12,300,568	MEVDUAT	96,317,797	166,388,368
KASA	2,849,897	4,023,947				
DİĞER	3,550,574	6,014,222				
TCMB	3,172,001	4,990,494				
MALİ İŞLEMLER	62,429,189	99,556,969	75,993,079	MALİ İŞLEMLER	40,649,627	68,103,679
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	17,553,500	34,810,518		KULLANILAN KREDİLER	20,333,798	36,719,612
YURT İÇİ BANKALAR	5,078,372	5,489,577		BANKALARARASI P.PİY.	1,285,764	861,558
YURT DIŞI BANKALAR	10,319,688	28,068,179		FONLAR	8,935,471	13,334,639
DİĞER	534,071	936,724		FAİZ VE GİDER REES.	6,225,595	11,020,917
EFEKTİF DEPOSU	901,247	1,849,415		TAHVİL VE BONOLAR	3,868,998	6,166,953
BANKALARARASI PARA P.	852,327	2,284,328				
DİĞER MALİ KURUMLAR	45,861	17,373		ÖZKAYNAKLAR	21,475,266	39,172,343
MEVDUAT MÜNZAM KAR.	11,033,644	16,658,811		SERMAYE	17,470,812	32,050,323
İŞTİRAKLER	5,363,819	8,169,961		KAR	4,004,453	7,122,020
KANUNİ YEDEK AKÇELER	746,660	1,272,083				
KREDİLER	89,347,938	147,780,263	118,564,096	DİĞER	17,026,806	33,007,060
KREDİLER	80,034,177	129,973,799		KARŞILIKLAR	1,575,883	3,599,787
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	989,019	2,473,063		ÖDENECEK V.R.H.	1,585,405	2,936,877
FAİZ VE GELİR TAH.	8,324,742	15,333,391		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	18,231	8,504
DİĞER	23,119,896	44,306,666	33,712,731	İTHALAT TEMİNATLARI	1,161,009	2,033,265
TCMB ÖZEL HESAP	18,872	9,252		MUHTELİF BORÇLULAR	6,119,709	11,616,933
MUHTELİF ALACAKLAR	4,564,760	6,743,248		DİĞER PASİFLER	6,566,569	12,811,694
SABİT KIYMETLER	7,186,615	14,408,897				
DİĞER AKTİFLER	7,154,317	12,313,379				
ZARAR	503,166	2,662,963				
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	3,692,166	8,167,826				
TOPLAM	174,469,495	306,671,450	240,570,473		174,469,495	306,671,450
						240,570,473

TABLO 8-1991 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL(MİLYON)

AKTİF	ORTALAMA				PASİF	
	1.1.1991	31.12.1991	ORTALAMA	MEVDUAT	1.1.1991	31.12.1991
NAKİT DEĞERLER	7,735,483	12,110,466	9,922,976		81,568,428	138,019,438
KASA	2,573,244	3,829,112				
DİĞER	2,959,898	4,830,922				
TCMB	2,202,350	3,650,422				
MALİ İŞLEMLER	39,981,783	72,420,242	56,201,013	MALİ İŞLEMLER	20,436,724	32,719,521
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	13,813,982	26,469,508		KULLANILAN KREDİLER	8,252,845	12,772,349
YURT İÇİ BANKALAR	3,487,659	2,501,407		BANKALARARASI PARA P.	316,302	75,000
YURT DIŞI BANKALAR	7,822,036	20,162,994		FONLAR	6,520,942	10,738,912
DİĞER	11,133	66,149		FAİZ VE GİDER REES.	4,932,621	8,429,760
EFEKTİF DEPOSU	745,014	1,522,459		TAHVİL VE BONOLAR	413,014	703,500
BANKALARARASI PARA P.	489,000	1,426,500				
DİĞER MALİ KURUMLAR	2,142	142		ÖZKAYNAKLAR	13,368,688	24,375,646
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	9,556,175	13,845,584		SERMAYE	10,363,603	19,269,398
İŞTİRAKLER	3,504,329	5,428,890		KAR	3,005,085	5,106,247
KANUNİ YEDEK AKÇELER	550,313	996,609				
KREDİLER	62,935,489	102,179,290	82,557,390	DİĞER	10,748,068	20,878,229
KREDİLER	55,836,818	88,984,147		KARŞILIKLAR	482,432	653,765
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	542,699	1,548,899		ÖDENECEK V.R.H.	1,208,990	2,181,976
FAİZ VE GELİR TAH.	6,555,972	11,646,244		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	10,933	6,614
DİĞER	16,456,143	29,282,846	22,369,494	İTHALAT TEMİNATLARI	494,573	1,106,617
TCMB ÖZEL HESAP	11,213	7,163		MUHTELİF BORÇLULAR	3,298,502	7,026,725
MUHTELİF ALACAKLAR	2,358,858	3,086,226		DİĞER PASİFLER	5,252,638	9,902,532
SABİT KIYMETLER	5,750,058	12,459,578				
DİĞER AKTİFLER	4,989,388	8,803,233				
ZARAR	-	483,879				
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	2,346,626	4,442,766				
TOPLAM	126,108,908	216,992,833	171,050,871		126,108,908	216,992,833
						171,050,871

TABLO 9-1991 YILI AZ ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL(MİLYON)

AKTİF	1.1.1991	31.12.1991	ORTALAMA	1.1.1991	31.12.1991	ORTALAMA	PASİF
NAKİT DEĞERLER	310,188	429,505	369,847	3,242,099	5,700,945	4,471,522	
KASA	27,844	63,322					
DİĞER	136,432	219,523					
TOMB	145,912	146,660					
MALİ İŞLEMLER	2,691,807	7,016,462	4,854,135	3,482,496	7,034,505	6,268,501	
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	865,349	2,607,543		3,150,592	6,431,825		
YURT İÇİ BANKALAR	59,761	526,106		188,513	331,200		
YURT DIŞI BANKALAR	1,035,042	2,659,571		-	-		
YURTDIŞI MRKZ VE ŞUBE.	-	-		143,391	271,480		
EFEKTİF DEPOSU	36,863	62,117		-	-		
BANKALARARASI PARA P.	78,780	124,000					
DİĞER MALİ KURUMLAR	-	-		1,193,550	2,172,366	1,582,958	
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	301,792	525,133		826,442	1,436,726	1,131,584	
İŞTİRAKLER	235,811	375,355		367,108	735,640		
KANUNİ YEDEK AKÇELER	78,408	136,637					
KREDİLER	6,410,684	9,022,046	7,216,365	1,028,417	2,318,997	1,673,707	
KREDİLER	5,003,279	8,303,290		28,292	72,661		
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	73,415	75,821		87,034	171,618		
FAİZ VE GELİR TAH.	333,990	642,935		1,349	138		
DİĞER	533,883	758,800	646,342	98,700	569,001		
TCMB ÖZEL HESAP	1,671	169		571,511	913,085		
MUHTELİF ALACAKLAR	59,763	66,629		241,531	592,494		
SABİT KIYMETLER	332,880	504,409					
DİĞER AKTİFLER	117,351	187,593					
ZARAR	-	-					
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	22,218	-					
TOPLAM	8,946,562	17,226,813	13,086,688	8,946,562	17,226,813	13,086,688	

TABLO-10 1991 YILI ANA FAALİYET SONUÇU HESAPLARI
TL (MİLYON)

1991

	ÇOK ŞUBELİLER	AZ ŞUBELİLER	BANKALAR GENELİ
* FAİZ VE BENZERİ GELİRLER	63 318 383 *	5 021 292 *	88 359 343 *
* FAİZ GELİRLERİ	47 342 254 *	3 613 941 *	66 420 933 *
* KREDİLERDEN ALINAN ÖCR.K.	1 144 803 *	187 979 *	1 777 831 *
* İŞTİRAKLERDEN ALINAN KAR	424 208 *	11 691 *	585 611 *
* SERMAYE P.İŞLEM KARI	1 801 377 *	389 379 *	2 895 639 *
* KAMBİYO KARI	12 605 741 *	818 302 *	16 679 329 *
* FAİZ VE BENZERİ GİDERLER	146 851 551 *	13 505 177 *	166 421 279 *
* FAİZ GİDERLERİ	32 692 791 *	1 578 165 *	45 661 767 *
* VERİLEN ÖCRET.KOM.	161 937 *	38 105 *	284 788 *
* SERMAYE P.İŞLEM ZARARI	463 163 *	369 017 *	1 190 305 *
* KAMBİYO ZARARI	13 533 660 *	1 519 890 *	19 284 419 *
* BRÜT FON TRANSFER SONUÇU	16 467 162 *	1 516 115 *	21 938 064 *
* KREDİLER KARŞILIK GİDERLERİ	(1 171 900) *	(67 995) *	(1 982 000) *
* NET FON TRANSFER SONUÇU	15 295 262 *	1 448 120 *	19 956 064 *
* SERVİS SEKTÖRÜ GELİRLERİ	2 815 203 *	246 509 *	4 444 281 *
* BANKACILIK HİZMET GELİR.	1 458 296 *	172 015 *	1 925 751 *
* DİĞER HİZMET GELİRLERİ	1 356 907 *	74 494 *	2 518 530 *
* SERVİS SEKTÖRÜ GİDERLERİ	(13 191 548) *	(892 325) *	(18 155 607) *
* PERSONEL GİDERLERİ	6 907 460 *	406 695 *	8 695 434 *
* DİĞER KARŞILIKLAR	407 343 *	28 982 *	2 163 975 *
* V.R.H.	1 083 776 *	112 628 *	1 475 482 *
* AMORTİSMAN GİDERLERİ	562 205 *	57 546 *	754 594 *
* DİĞER GİDERLER	4 230 764 *	286 474 *	5 066 122 *
* NET SERVİS MALİYETİ	10 376 345 *	645 816 *	13 711 326 *
* ANA FAALİYET SONUÇU	4 918 917 *	802 304 *	6 244 738 *
* VERGİ KARŞILTIĞI	(296 549) *	(80 955) *	(616 058) *
* NET FAALİYET SONUÇU	4 622 368 *	721 349 *	5 628 680 *

TABLO 11-1992 YILI BANKALAR GENELİ ORTALAMA BİLANÇOSU
TL (MİLYON)

AKTİF	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA	MEVDUAT	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA	PASİF
NAKİT DEĞERLER	15,028,663	26,392,901	20,710,782		166,388,368	305,489,073	235,938,721	
KASA	4,023,947	6,926,289						
DİĞER	6,014,222	12,214,718						
TCMB	4,990,494	7,251,894						
MALİ İŞLEMLER	99,568,969	201,886,664	150,706,317	MALİ İŞLEMLER	68,103,879	140,428,022	104,264,351	
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	34,810,518	62,019,920		KULLANILAN KREDİLER	36,719,612	87,407,697		
YURT İÇİ BANKALAR	5,489,577	16,909,732		BANKALARARASI PARA P.	861,558	2,772,092		
YURT DIŞI BANKALAR	28,068,179	64,651,812		FONLAR	13,334,639	17,178,406		
DİĞER	936,724	3,158,953		FAİZ VE GİDER REES.	11,020,917	17,369,447		
EFEKTİF DEPOSU	1,849,415	3,293,561		TAHVİL VE BONOLAR	6,166,953	15,697,380		
BANKALARARASI PARA P.	2,284,328	5,479,784						
DİĞER MALİ KURUMLAR	17,373	38,435		ÖZKAYNAKLAR	39,172,343	68,863,420	54,017,882	
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	16,658,811	30,724,668		SERMAYE	32,050,323	54,661,823	43,356,073	
İSTİRAKLER	8,169,961	13,424,411		KAR	7,122,020	14,201,597		
KANUNİ YEDEK AKÇELER	1,272,083	2,154,388						
KREDİLER	147,780,253	264,440,567	209,110,406	DİĞER	33,007,060	60,366,260	46,688,156	
KREDİLER	129,973,799	231,532,098		KARŞILIKLAR	3,599,787	7,886,511		
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	2,473,063	3,148,473		ÖDENECEK V.R.H.	2,936,877	6,335,331		
FAİZ VE GELİR TAH.	15,333,391	29,759,986		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	8,504	7,201		
DİĞER	44,306,566	82,463,643	63,379,604	İTHALAT TEMİNATLARI	2,033,265	2,596,499		
TCMB ÖZEL HESAP	9,252	7,964		MUHTELİF BORÇLULAR	11,616,933	18,661,107		
MUHTELİF ALACAKLAR	6,743,248	10,855,632		DİĞER PASİFLER	12,811,694	24,878,601		
SABİT KIYMETLER	14,408,897	26,982,815						
DİĞER AKTİFLER	12,313,379	23,293,109						
ZARAR	2,662,963	7,277,555						
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	8,167,826	13,936,568						
TOPLAM	306,671,450	575,142,765	440,907,108		306,671,450	675,142,765	440,907,108	

TABLO 12-1992 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL (MİLYON)

AKTİF	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA	PASİF
NAKİT DEĞERLER	12,110,466	21,269,364	16,694,910	MEVDUAT	138,019,438	262,906,093	ORTALAMA
KASA	3,629,112	6,229,443					195,462,266
DİĞER	4,830,922	9,425,635					
TCMB	3,650,422	5,604,286					
MALİ İŞLEMLER	72,420,242	143,282,449	107,851,346	MALİ İŞLEMLER	32,719,521	69,380,882	51,050,202
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	26,469,508	46,542,033		KULLANILAN KREDİLER	12,772,349	32,669,501	
YURT İÇİ BANKALAR	2,501,407	5,753,795		BANKALARARASI PARA P.	75,000	1,530,000	
YURT DIŞI BANKALAR	20,162,994	47,861,100		FONLAR	10,738,912	15,945,114	
DİĞER	66,149	112,900		FAİZ VE GİDER REES.	8,429,760	13,159,331	
EFEKTİF DEPOSU	1,522,459	2,581,435		TAHVİL VE BONOLAR	703,500	6,076,936	
BANKALARARASI PARA P.	1,426,500	3,844,800					
DİĞER MALİ KURUMLAR	142	350		ÖZKAYNAKLAR	24,376,646	46,463,006	34,914,326
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	13,845,584	25,877,124		SERMAYE	19,269,398	35,149,646	27,209,522
İŞTİRAKLER	5,428,890	9,042,415		KAR	5,106,247	10,303,360	
KANUNİ YEDEK AKÇELER	996,609	1,666,497					
KREDİLER	102,179,290	187,861,691	146,015,491	DİĞER	20,878,229	32,869,260	26,873,740
KREDİLER	88,984,147	163,956,260		KARŞILIKLAR	653,765	914,483	
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	1,548,899	1,293,089		ÖDENECEK V.R.H.	2,181,976	4,799,749	
FAİZ VE GELİR TAH.	11,646,244	22,602,342		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	6,614	5,596	
DİĞER	29,282,846	48,214,727	38,748,786	İTHALAT TEMİNATLARI	1,106,617	1,502,247	
TCMB ÖZEL HESAP	7,163	6,210		MUHTELİF BORÇLULAR	7,026,725	7,880,129	
MUHTELİF ALACAKLAR	3,086,226	3,682,070		DİĞER PASİFLER	9,902,532	17,767,036	
SABİT KIYMETLER	12,459,578	23,627,682					
DİĞER AKTİFLER	8,803,233	11,433,543					
ZARAR	483,879	483,879					
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	4,442,766	8,981,343					
TOPLAM	216,992,833	490,608,231	308,300,532		216,992,833	400,608,231	308,300,532

TABLO 13-1992 YILI AZ ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL(MİLYON)

AKTİF	ORTALAMA			PASİF		
	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA	1.1.1992	31.12.1992	ORTALAMA
NAKİT DEĞERLER	429,505	682,065	555,785	MEVDUAT	5,700,945	11,642,594
KASA	63,322	99,134				
DİĞER	219,523	349,560				
TCMB	146,660	233,371				
MALİ İŞLEMLER	7,016,462	18,525,340	11,770,901	MALİ İŞLEMLER	7,034,505	17,671,888
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	2,607,543	3,576,586		KULLANILAN KREDİLER	6,431,825	16,761,371
YURT İÇİ BANKALAR	526,106	3,644,196		BANKALARARASI PARA P.	331,200	443,300
YURT DIŞI BANKALAR	2,659,571	6,922,834		FONLAR	-	-
DİĞER	-	-		FAİZ VE GİDER REES.	271,480	410,143
EFEKTİF DEPOSU	62,117	151,073		TAHMİL VE BONOLAR	-	57,054
BANKALARARASI PARA P.	124,000	517,300				
DİĞER MALİ KURUMLAR	-	-				
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	525,133	824,002		ÖZKAYNAKLAR	2,172,366	4,039,464
İŞTİRAKLER	375,355	637,037		SERMAYE	1,436,726	2,714,694
KANUNİ YEDEK AKÇELER	136,637	252,312		KAR	735,640	1,324,770
KREDİLER	9,022,046	19,096,688	14,059,367	DİĞER	2,318,997	4,391,605
KREDİLER	8,303,290	17,365,931		KARŞILIKLAR	72,661	178,098
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	75,821	438,180		ÖDENECEK V.R.H.	171,618	469,097
FAİZ VE GELİR TAH.	642,935	1,292,577		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	138	71
DİĞER	758,800	1,441,338		İTHALAT TEMİNATLARI	569,001	634,212
TCMB ÖZEL HESAP	169	115		MUHTELİF BORÇLULAR	913,085	1,771,378
MUHTELİF ALACAKLAR	66,628	183,067		DİĞER PASİFLER	592,494	1,338,649
SABİT KIYMETLER	504,408	793,029				
DİĞER AKTİFLER	187,593	394,065				
ZARAR	-	-				
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	-	71,062				
TOPLAM	17,226,813	37,745,431	27,486,122		17,226,813	37,745,431
						27,486,122

TABLO-14 1992 YILI ANA FAALİYET SONUÇU HESAPLARI
TL (MİLYON)

1992

	ÇOK ŞUBELİLER	AZ ŞUBELİLER	BANKALAR GENELİ
FAİZ VE BENZERİ GELİRLER	106 307 455 *	9 342 199 *	153 656 620 *
FAİZ GELİRLERİ	88 039 740 *	6 617 496 *	124 752 713 *
KREDİLERDEN ALINAN ÖCR.K.	1 849 686 *	326 889 *	2 754 701 *
İSTİRAKLERDEN ALINAN KAR	738 768 *	8 903 *	1 034 078 *
SERHAYE P.İŞLEM KARI	3 428 711 *	713 081 *	6 041 253 *
KAMBİYO KARI	12 250 550 *	1 675 830 *	19 073 875 *
FAİZ VE BENZERİ GİDERLER	(76 269 068) *	(6 281 152) *	(114 401 271) *
FAİZ GİDERLERİ	61 190 461 *	2 325 795 *	87 103 713 *
VERİLEN ÖCRET.KOM.	314 155 *	97 826 *	633 998 *
SERHAYE P.İŞLEM ZARARI	199 590 *	181 709 *	875 127 *
KAMBİYO ZARARI	14 564 862 *	3 675 822 *	25 788 433 *
BRÜT FON TRANSFER SONUÇU	30 038 381 *	3 061 047 *	39 255 349 *
KREDİLER KARŞILIK GİDERLERİ	(947 000) *	(151 000) *	(1 589 000) *
NET FON TRANSFER SONUÇU	29 091 381 *	2 910 047 *	37 666 349 *
SERVİS SEKTÖRÜ GELİRLERİ	6 207 491 *	399 832 *	10 192 917 *
BANKACILIK HİZMET GELİR.	2 333 812 *	241 451 *	2 994 014 *
DİĞER HİZMET GELİRLERİ	3 873 679 *	158 381 *	7 198 903 *
SERVİS SEKTÖRÜ GİDERLERİ	(23 373 754) *	(1 715 699) *	(33 776 726) *
PERSONEL GİDERLERİ	13 254 235 *	740 446 *	16 334 521 *
DİĞER KARŞILIKLAR	254 367 *	73 391 *	4 176 720 *
V.R.H.	1 811 461 *	269 041 *	2 671 466 *
AMORTİSMAN GİDERLERİ	955 417 *	126 865 *	1 391 331 *
DİĞER GİDERLER	7 098 274 *	505 952 *	9 202 688 *
NET SERVİS MALİYETİ	17 166 263 *	1 315 863 *	23 583 809 *
ANA FAALİYET SONUÇU	11 925 118 *	1 594 184 *	14 082 540 *
VERGİ KARŞILIGI	(1 621 761) *	(269 414) *	(2 355 164) *
NET FAALİYET SONUÇU	10 303 357 *	1 324 770 *	11 727 376 *

TABLO 15-1993 YILI BANKALAR GENELİ ORTALAMA BİLANÇOSU
TL (MİLYON)

AKTİF	1.1.1993	31.12.1993	ORTALAMA	1.1.1993	31.12.1993	ORTALAMA	PASİF
NAKİT DEĞERLER	26,392,901	48,589,831	37,491,366	MEVDUAT	305,489,073	544,965,839	ORTALAMA
KASA	6,926,289	12,201,923					
DİĞER	12,214,718	25,544,303					
TCMB	7,251,894	10,843,605					
MALİ İŞLEMLER	201,865,864	407,814,378	304,835,021	MALİ İŞLEMLER	140,425,022	306,605,256	223,515,139
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	62,019,920	116,784,692		KULLANILAN KREDİLER	87,407,697	203,045,866	
YURT İÇİ BANKALAR	16,909,732	73,937,530		BANKALARARASI PARA P.	2,772,092	1,708,811	
YURT DIŞI BANKALAR	64,651,812	125,742,540		FONLAR	17,178,406	36,138,968	
DİĞER	3,158,953	4,618,002		FAİZ VE GİDER REES.	17,369,447	26,324,733	
EFEKTİF DEPOSU	3,283,561	6,258,427		TAHVİL VE BONOLAR	15,697,380	39,386,878	
BANKALARARASI PARA P.	5,479,784	5,546,576					
DİĞER MALİ KURUMLAR	38,435	289,821		ÖZKAYNAKLAR	68,863,420	111,829,564	90,346,492
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	30,724,668	51,581,496		SERMAYE	54,661,823	83,543,923	69,102,873
İSTİRAKLER	13,424,411	18,357,545		KAR	14,201,597	28,285,641	
KANUNİ YEDEK AKÇELER	2,154,388	3,696,749					
KREDİLER	264,440,567	495,927,054	380,183,806	DİĞER	60,365,250	98,521,518	79,443,384
KREDİLER	231,532,098	433,706,851		KARŞILIKLAR	7,886,511	6,852,547	
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	3,148,473	5,326,773		ÖDENECEK V.R.H.	6,335,331	12,695,628	
FAİZ VE GELİR TAH.	29,759,986	56,893,430		TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	7,201	5,183	
DİĞER	82,453,843	109,590,914		İTHALAT TEMİNATLARI	2,596,499	3,376,617	
TCMB ÖZEL HESAP	7,984	5,908		MUHTELİF BORÇLULAR	18,661,107	29,360,422	
MUHTELİF ALACAKLAR	10,955,632	10,456,972		DİĞER PASİFLER	24,878,601	46,231,121	
SABİT KIYMETLER	26,982,815	50,982,328					
DİĞER AKTİFLER	23,293,108	34,211,194					
ZARAR	7,277,555	186,103					
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	13,936,568	13,748,409					
TOPLAM	676,142,766	1,061,922,177	818,532,471		575,142,765	1,061,922,177	818,532,471

TABLO 16-1993 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL (MİLYON)

AKTİF	1.1.1993			31.12.1993			ORTALAMA			1.1.1993			31.12.1993			ORTALAMA			PASİF
	NAKİT DEĞERLER	21,259,364	38,770,986	30,016,176	MEVDUAT	262,906,093	420,856,291	336,880,192											
KASA	6,229,443	11,016,447																	
DİĞER	9,425,635	19,304,029																	
TCMB	5,604,286	8,450,510																	
MALİ İŞLEMLER	143,282,449	250,200,396		196,741,422	MALİ İŞLEMLER	69,380,882	156,376,930	112,878,906											
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	46,542,033	87,516,734			KULLANILAN KREDİLER	32,669,501	81,332,712												
YURT İÇİ BANKALAR	5,753,795	12,537,309			BANKALARARASI PARA P.	1,530,000	152,000												
YURT DIŞI BANKALAR	47,861,100	80,932,276			FONLAR	15,945,114	32,637,577												
DİĞER	112,900	213,445			FAİZ VE GİDER REES.	13,159,331	20,999,903												
EFEKTİF DEPOSU	2,581,435	4,891,768			TAHVİL VE BONOLAR	6,076,936	21,254,638												
BANKALARARASI PARA P.	3,844,800	3,346,500																	
DİĞER MALİ KURUMLAR	350	10,060			ÖZKAYNAKLAR	45,453,006	74,654,644	60,053,826											
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	25,877,124	43,869,247			SERMAYE	35,149,616	55,418,924	46,284,275											
İŞTİRAKLER	9,042,415	14,016,771			KAR	10,303,360	19,235,720												
KANUNİ YEDEK AKÇELER	1,666,497	2,866,285																	
KREDİLER	187,851,691	341,679,407		264,716,649	DİĞER	32,889,250	60,096,384	46,482,817											
KREDİLER	163,956,260	296,208,318		230,082,289	KARŞILIKLAR	914,493	2,872,959												
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	1,293,089	2,426,621		1,859,855	ÖDENECEK V.R.H.	4,799,749	9,177,291												
FAİZ VE GELİR TAH.	22,602,342	42,944,468			TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.	5,596	4,732												
DİĞER	48,214,727	81,432,461		64,823,694	İTHALAT TEMİNATLARI	1,502,247	1,731,356												
TCMB ÖZEL HESAP	6,210	5,077			MUHTELİF BORÇLULAR	7,880,129	14,182,417												
MUHTELİF ALACAKLAR	3,682,070	6,963,242			DİĞER PASİFLER	17,767,036	32,127,629												
SABİT KIYMETLER	23,627,682	43,942,843																	
DİĞER AKTİFLER	11,433,543	21,894,428																	
ZARAR	483,879	77,155																	
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	8,981,343	8,549,716																	
TOPLAM	400,608,231	711,983,249	566,296,740	566,296,740		400,608,231	711,983,249	566,296,740											

TABLO 17-1993 YILI AZ ŞUBELİ BANKALAR ORTALAMA BİLANÇOSU
TL(MİLYON)

AKTİF	1993			ORTALAMA	1993			ORTALAMA	PASİF
	1.1.1993	31.12.1993	1.1.1993		1.1.1993	31.12.1993	1.1.1993		
NAKİT DEĞERLER	779,863	1,764,646		1,267,154	MEVDUAT				ORTALAMA
KASA	114,260	291,106					12,726,700	43,781,467	28,264,084
DİĞER	394,696	840,981							
TCMB	270,707	622,558							
MALİ İŞLEMLER	17,688,972	61,643,220		39,616,096	MALİ İŞLEMLER				33,896,447
MENKUL KIYMETLER CÜZ.	4,156,907	12,023,237			KULLANILAN KREDİLER		18,216,940	49,576,864	
YURT İÇİ BANKALAR	3,702,828	21,034,658			BANKALARARASI PARA P.		17,226,430	48,322,185	
YURT DIŞI BANKALAR	7,151,210	23,328,452			FONLAR		490,412	97,832	
DİĞER	-	-			FAİZ VE GİDER REES.		-	-	
EFEKTİF DEPOSU	210,536	373,464			TAHVİL VE BONOLAR		440,067	810,043	
BANKALARARASI PARA P.	524,300	924,000					58,031	346,884	
DİĞER MALİ KURUMLAR	37,932	16,946			ÖZKAYNAKLAR				8,277,042
MEVDUAT MÜNZAM KARŞ.	902,012	1,983,398			SERMAYE		4,626,775	11,928,308	
İŞTİRAKLER	650,730	1,482,166			KAR		3,164,899	7,391,046	6,277,973
KANUNİ YEDEK AKÇELER	252,517	476,899					1,460,876	4,537,262	
KREDİLER	20,631,284	47,239,981		33,886,633	DİĞER		4,907,434	8,394,846	6,661,140
KREDİLER	18,695,190	42,395,207			KARŞILIKLAR		178,348	327,141	
TAHSİLİ GEÇMİŞ ALACAK.	438,180	638,581			ÖDENECEK V.R.H.		512,173	1,360,480	
FAİZ VE GELİR TAH.	1,397,914	4,206,193			TCMB ÖZEL HESAP KARŞ.		71	48	
DİĞER	1,675,930	3,043,729		2,309,830	İTHALAT TEMİNATLARI		644,327	546,347	
TCMB ÖZEL HESAP	115	60			MUHTELİF BORÇLULAR		2,170,431	3,079,452	
MUHTELİF ALACAKLAR	185,188	256,273			DİĞER PASİFLER		1,402,084	3,081,378	
SABİT KIYMETLER	839,202	1,518,350							
DİĞER AKTİFLER	424,113	959,171							
ZARAR	-	-							
ÖDENMEMİŞ SERMAYE	127,312	309,875							
TOPLAM	40,475,849	113,681,575		77,078,712			40,475,849	113,681,575	77,078,712

TABLO-18 1993 YILI ANA FAALİYET SONUCU HESAPLARI
TL (MİLYON)

1993

	ÇOK ŞUBELİLER	AZ ŞUBELİLER	BANKALAR GENELİ
* FAİZ VE BENZERİ GELİRLER *	195 212 494 *	27 097 727 *	276 224 657 *
* FAİZ GELİRLERİ..... *	158 522 366 *	17 930 947 *	213 248 924 *
* KREDİLERDEN ALINAN ÖCR.K. *	3 179 409 *	630 420 *	4 801 751 *
* İŞTİRAKLERDEN ALINAN KAR *	1 487 708 *	47 119 *	1 598 693 *
* SERMAYE P.İŞLEM KARI..... *	7 855 409 *	2 057 309 *	16 044 789 *
* KAMBİYO KARI..... *	24 167 602 *	6 431 932 *	40 530 500 *
* FAİZ VE BENZERİ GİDERLER *	(135 896 003) *	(18 806 538) *	(195 739 630) *
* FAİZ GİDERLERİ..... *	102 141 422 *	5 019 816 *	127 395 911 *
* VERİLEN ÖCRET.KOM..... *	739 533 *	166 282 *	1 207 043 *
* SERMAYE P.İŞLEM ZARARI..... *	436 322 *	286 085 *	2 440 451 *
* KAMBİYO ZARARI..... *	32 578 726 *	13 334 355 *	64 696 225 *
* BRÜT FON TRANSFER SONUCU *	59 316 491 *	8 291 389 *	80 485 027 *
* KREDİLER KARŞILIK GİDERLERİ..... *	(2 687 000) *	(295 000) *	(4 064 000) *
* NET FON TRANSFER SONUCU..... *	56 629 491 *	7 996 389 *	76 421 027 *
* SERVİS SEKTÖRÜ GELİRLERİ *	10 964 623 *	887 612 *	14 540 045 *
* BANKACILIK HİZMET GELİR. *	4 777 610 *	519 592 *	6 386 676 *
* DİĞER HİZMET GELİRLERİ..... *	6 187 013 *	368 020 *	8 153 369 *
* SERVİS SEKTÖRÜ GİDERLERİ *	(44 985 441) *	(3 459 524) *	(57 151 898) *
* PERSONEL GİDERLERİ..... *	20 900 780 *	1 517 232 *	26 207 881 *
* DİĞER KARŞILIKLAR..... *	2 093 727 *	115 993 *	3 108 427 *
* V.R.H..... *	4 419 122 *	536 533 *	5 888 985 *
* AMORTİSMAN GİDERLERİ..... *	1 591 496 *	217 470 *	2 479 190 *
* DİĞER GİDERLER..... *	15 980 316 *	1 072 296 *	19 467 415 *
* NET SERVİS MALİYETİ..... *	(34 020 818) *	(2 571 912) *	(42 611 853) *
* ANA FAALİYET SONUCU..... *	22 608 673 *	5 424 477 *	33 809 174 *
* VERGİ KARŞILIĞI..... *	(3 372 953) *	(887 015) *	(5 626 942) *
* NET FAALİYET SONUCU..... *	19 235 720 *	4 537 462 *	28 182 232 *

1991
TABLO 19- 1991 YILI BİLANÇO TOPLAMLARI
TL (MİLYON)

	ÇOK ŞUBELİLER		AZ ŞUBELİLER		BANKALAR GENELİ	
	01.01.1991	31.12.1991	01.01.1991	31.12.1991	01.01.1991	31.12.1991
AKTİF TOPLAMI	126 108 908	215 992 833	8 946 562	17 226 813	174 469 495	306 671 450
ÖDENMEMİŞ SER.	(2 346 626)	(4 442 766)	(22 218)	-	(3 692 166)	(8 167 826)
ZARAR	-	483 879	-	-	(503 166)	(2 662 963)
GERÇEK AKTİF	123 762 282	211 066 188	8 924 344	17 226 813	170 274 163	295 840 661
ORT.BİLANÇO	167 414 235		13 075 579		233 057 412	

1992
TABLO 20- 1992 YILI BİLANÇO TOPLAMLARI
TL (MİLYON)

	ÇOK ŞUBELİLER		AZ ŞUBELİLER		BANKALAR GENELİ	
	01.01.1992	31.12.1992	01.01.1992	31.12.1992	01.01.1992	31.12.1992
AKTİF TOPLAMI	215 992 833	400 608 231	17 226 813	37 745 431	306 671 450	575 142 765
ÖDENMEMİŞ SER.	(4 442 766)	(8 981 343)	-	(71 062)	(8 167 826)	(13 936 668)
ZARAR	(483 879)	(483 879)	-	-	(2 662 963)	(727 755)
GERÇEK AKTİF	211 066 188	391 143 009	17 226 813	37 674 369	295 840 661	560 478 442
ORT.BİLANÇO	301 104 599		27 450 591		428 159 552	

1993
TABLO 21- 1993 YILI BİLANÇO TOPLAMLARI
TL (MİLYON)

	ÇOK ŞUBELİLER		AZ ŞUBELİLER		BANKALAR GENELİ	
	01.01.1993	31.12.1993	01.01.1993	31.12.1993	01.01.1993	31.12.1993
AKTİF TOPLAMI	400 608 231	711 983 349	40 475 849	113 681 575	575 142 765	1 061 922 177
ÖDENMEMİŞ SER.	(8 981 343)	(8 549 716)	(127 312)	(309 875)	(13 936 568)	13 748 409
ZARAR	(483 879)	(77 156)	-	-	(7 277 555)	(186 103)
GERÇEK AKTİF	391 143 009	703 356 478	40 348 537	113 371 700	533 928 642	1 047 987 665
ORT.BİLANÇO	547 249 744		76 860 118		800 958 153	

TABLO 22-1991 YILI GELİR VE GİDERLERİN NARİLARA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
TL (MİLYON)

1991

	ÇOK ŞUBELİLER	%	AZ ŞUBELİLER	%	BANKALAR GENELİ	%
* FAİZ VE BENZERİ GELİRLER	63 318 713 *	37.82 *	5 021 292 *	38.40 *	88 359 343 *	37.91 *
* FAİZ GELİRLERİ	47 342 584 *		3 613 941 *		66 420 933 *	
* KREDİLERDEN ALINAN ÜCRETLER	1 144 803 *		187 979 *		1 777 831 *	
* İŞİRAKLERDEN ALINAN ÜCRET KOM.	424 208 *		11 691 *		585 611 *	
* SERMAYE PİYASASI İŞL. KARI	1 801 377 *		389 379 *		2 895 639 *	
* KAMBİYO KARI	12 605 741 *		818 302 *		16 679 329 *	
* FAİZ VE BENZERİ GİDERLER	(46 851 551) *	27.99 *	(13 505 177) *	26.81 *	(66 421 279) *	28.50 *
* FAİZ GİDERLERİ	32 692 791 *		1 578 165 *		45 661 767 *	
* VERİLEN ÜCRET KOMİSYONLARI	161 937 *		38 105 *		284 788 *	
* SERMAYE PİYASASI İŞL. ZARARI	463 163 *		369 017 *		1 190 305 *	
* KAMBİYO ZARARI	13 533 660 *		1 519 890 *		19 284 419 *	
* PARA FİNANS SEK. İŞLEM SON.	16 467 162 *	9.83 *	1 516 115 *	11.60 *	21 938 064 *	9.41 *
* RİSK MALİYETİ	(1 171 900) *	0.70 *	(167 995) *	0.52 *	(1 982 000) *	0.85 *
* PARA FİNANS SEK. NET İŞLEM SON.	15 295 262 *	9.13 *	1 448 120 *	11.07 *	19 956 064 *	3.56 *
* NET SERVİS İŞLEM SONUCU	10 376 345 *	6.20 *	645 816 *	4.94 *	13 711 326 *	5.88 *
* SERVİS MALİYETLERİ	(13 191 548) *	7.88 *	(892 325) *	6.83 *	(18 155 607) *	7.79 *
* SERVİS GELİRLERİ	2 815 203 *	1.68 *	246 509 *	1.89 *	4 444 281 *	1.31 *
* FAALİYET SONUCU	4 918 917 *	2.93 *	802 304 *	6.13 *	6 244 738 *	2.68 *
* VERGİ KARŞILIGI	(296 549) *	0.18 *	(80 955) *	0.62 *	(616 058) *	0.26 *
* NET FAALİYET SONUCU	4 622 368 *	2.75 *	721 349 *	5.51 *	5 628 680 *	2.42 *

TABLO 23-1992 YILI GELİR VE GİDERLERİN MARJLARA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
TL (MİLYON)

1992

	ÇOK ŞUBELİLER	%	AZ ŞUBELİLER	%	BANKALAR GENELİ	%
* FAİZ VE BENZERİ GELİRLER	106 307 455	35.31	9 342 199	34.03	153 656 620	35.89
* FAİZ GELİRLERİ	88 039 740		6 617 496		124 752 713	
* KREDİLERDEN ALINAN ÜCRETLER	1 849 686		326 889		2 754 701	
* İSTİRAKLERDEN ALINAN ÜCRET KOM.	738 768		8 903		1 034 078	
* SERMAYE PİYASASI İŞL. KARI	3 428 711		713 081		6 041 253	
* KAMBIYO KARI	12 250 550		1 675 830		19 073 875	
* FAİZ VE BENZERİ GİDERLER	(76 269 074)	25.33	(6 281 152)	22.88	(114 401 271)	26.72
* FAİZ GİDERLERİ	61 190 462		2 325 795		87 103 713	
* VERİLEN ÜCRET KOMİSYONLARI	314 159		97 826		633 998	
* SERMAYE PİYASASI İŞL. ZARARI	199 590		181 709		875 127	
* KAMBIYO ZARARI	14 564 863		3 675 822		25 788 433	
* PARA FİNANS SEK. İŞLEM SON.	30 038 381	9.98	3 061 047	11.15	39 255 349	9.17
* RİSK MALİYETİ	(947 000)	0.3145	(151 000)	0.55	(1 589 000)	0.37
* PARA FİNANS SEK. NET İŞLEM SON.	29 091 381	9.68	2 910 047	10.60	37 666 349	8.80
* NET SERVİS İŞLEM SONUCU	17 166 263	5.70	1 315 863	4.79	23 583 809	5.51
* SERVİS MALİYETLERİ	(23 373 754)	7.76	(1 715 695)	6.25	(33 776 726)	7.89
* SERVİS GELİRLERİ	6 207 491	2.062	399 832	1.46	10 192 917	2.38
* FAALİYET SONUCU	11 925 118	3.96	1 594 184	5.81	14 082 540	3.29
* VERGİ KARSILTIĞI	(1 621 761)	0.54	(269 414)	0.98	(2 355 164)	0.55
* NET FAALİYET SONUCU	10 303 357	3.42	1 324 770	4.83	11 727 376	2.74

TABLO 24-1993 YILI GELİR VE GİDERLERİN MARJLARA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ
TL (MİLYON)

1993

	ÇOK ŞUBELİLER	%	AZ ŞUBELİLER	%	BANKALAR GENELİ	%
* FAİZ VE BENZERİ GELİRLER	195 212 494	35.67	27 097 727	35.26	276 224 657	34.49
* FAİZ GELİRLERİ	158 522 366		17 930 947		213 248 924	
* KREDİLERDEN ALINAN ÜCRETLER	3 179 409		630 420		4 801 751	
* İSTİRAKLERDEN ALINAN ÜCRET KOM.	1 487 708		47 119		1 598 693	
* SERMAYE PİYASASI İŞL.KARI	7 855 409		2 057 309		16 044 789	
* KAMBİYO KARI	24 167 602		6 431 932		40 530 500	
* FAİZ VE BENZERİ GİDERLER	(135 896 003)	24.83	(18 806 538)	24.47	(195 739 630)	24.44
* FAİZ GİDERLERİ	102 141 422		5 019 816		127 395 911	
* VERİLEN ÜCRET KOMİSYONLARI	739 533		166 282		1 207 043	
* SERMAYE PİYASASI İŞL.ZARARI	436 322		286 085		2 440 451	
* KAMBİYO ZARARI	32 578 726		13 334 355		64 696 225	
* PARA FİNANS SEK.İŞLEM SON.	59 316 491	10.84	8 291 189	10.78	80 485 027	10.05
* RİSK MALİYETİ	(2 687 000)	(0.49)	(295 000)	(0.38)	(4 064 000)	(0.51)
* PARA FİNANS SEK.NET İŞLEM SON.	56 629 491	10.35	7 996 189	10.41	76 421 027	9.54
* NET SERVİS İŞLEM SONUCU	34 020 818	6.22	2 571 912	3.35	42 611 853	5.32
* SERVİS MALİYETLERİ	(44 985 441)	8.22	(3 459 524)	4.50	(57 151 898)	7.14
* SERVİS GELİRLERİ	10 964 623	2	887 612	1.15	14 540 045	1.82
* FAALİYET SONUCU	22 608 673	4.13	5 424 277	7.05	33 809 174	4.22
* VERGİ KARŞILIĞI	(3 372 953)	0.62	(887 015)	1.15	(5 626 942)	0.70
* NET FAALİYET SONUCU	19 235 720	3.51	4 537 262	5.91	28 182 232	3.52

- Toplam müşteri sayısı, bunun mevduat, kredi ve diğer hizmet müşterileri arasında dağılımına,

- Müşteri sayıları gibi, yapılan işi temsilen, mevduat kredi ve diğer hizmet grupları itibariyle hesap sayılarına ilişkin bilgiler gerekmektedir.

Bu bilgilerden sadece personel sayısına ilişkin bilgiler T.Bankalar Birliği tarafından hazırlanan Bankalarımız isimli yayında yer almaktadır (Tablo 25). Personel sayısının şubelere, müşteri grupları veya hesaplara dağılımı verilememektedir. Bu eksiklik bankalarımızdan doğrudan talep edildiğinde ise, "bankacılık sırrı" gibi gerekçeye dayanarak elde edilememektedir.

Bu nedenle, önce verilen bazı analiz türlerinden vazgeçilmek zorunda kalınmaktadır. Özellikle servis maliyetlerinin ayrıştırılma olanağı bulunamamakta, sadece rantabilite hesapları yapılabilmektedir. Prodüktivite hesaplarından da sadece personel başına iş hacmi, personel maliyet marjı bulunabilmektedir.

TABLO 25. PERSONEL SAYILARI

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bankalar Geneli	152.901	146.823	143.983
Çok Şubeli Bankalar	131.572	127.536	125.482
Az Şubeli Bankalar	4.086	4.284	5.214

4. BANKA GRUPLARINA GÖRE SERMAYENİN VERİMLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

4.1. BANKALAR GENELİ

Türkiye’de faaliyette bulunan tüm bankalar esas alınarak hesaplanan Sermayenin Verimliliği yıllar itibariyle Tablo 26, 27 ve 28’de gösterilmektedir.

Çok şubeli bankalarla az şubeli bankaları verimlilik karşılaştırmasına tabi tutabilmek için yukarıda bulunan veriler, aşağıda marjlara dönüştürülmekte ve

- Sermayenin verimliliği
- Brüt gelir marjları
- Servis maliyetleri

şemalarında birleştirilmektedir. Bunlar banka gruplarına göre ve yıl bazında aşağıda incelenmiştir.

1991 yılının tablosuna baktığımızda özsermaye verimliliği %21.58’dir. Bu marj vergi sonrası verimliliktir, aktif getirisi %37.91, pasif maliyeti %28.50’dir. Risk maliyeti ise %85’dir. Banka raporlarında olağanüstü gelir veya giderler gösterilmediğinde ‘0’ kabul edilmiştir. Böylece Net Faaliyet Marjı ile Net Zarar Marjı aynı olmaktadır. Özsermaye oranına baktığımızda %10.62 görmekteyiz. Yani finansal kaldıraç (1/0.1062) 9.42’dir.

Tablonun en sağında brüt gelir marjını görmekteyiz. Brüt gelir marjı, net faiz marjı ile, servis gelirleri marjından oluşmuş ve 1991 yılı için %10.47 bulunmuştur.

1992 yılına baktığımızda özsermaye verimliliğinin %26.36’ya çıktığını görmekteyiz. Vergi sonrası verimlilik

olan bu marj %35.89 aktif getirisi, %26.72 pasif maliyet ve %0.37 risk maliyeti marjı ile bulunmuştur. Yine net faaliyet marjı ile net zarar marjının aynı olduğunu görmekteyiz. %10.13 olan özsermaye oranından finansal kaldıracı hesaplayacak olursak (1/0.1013), 9.87 bulmaktayız.

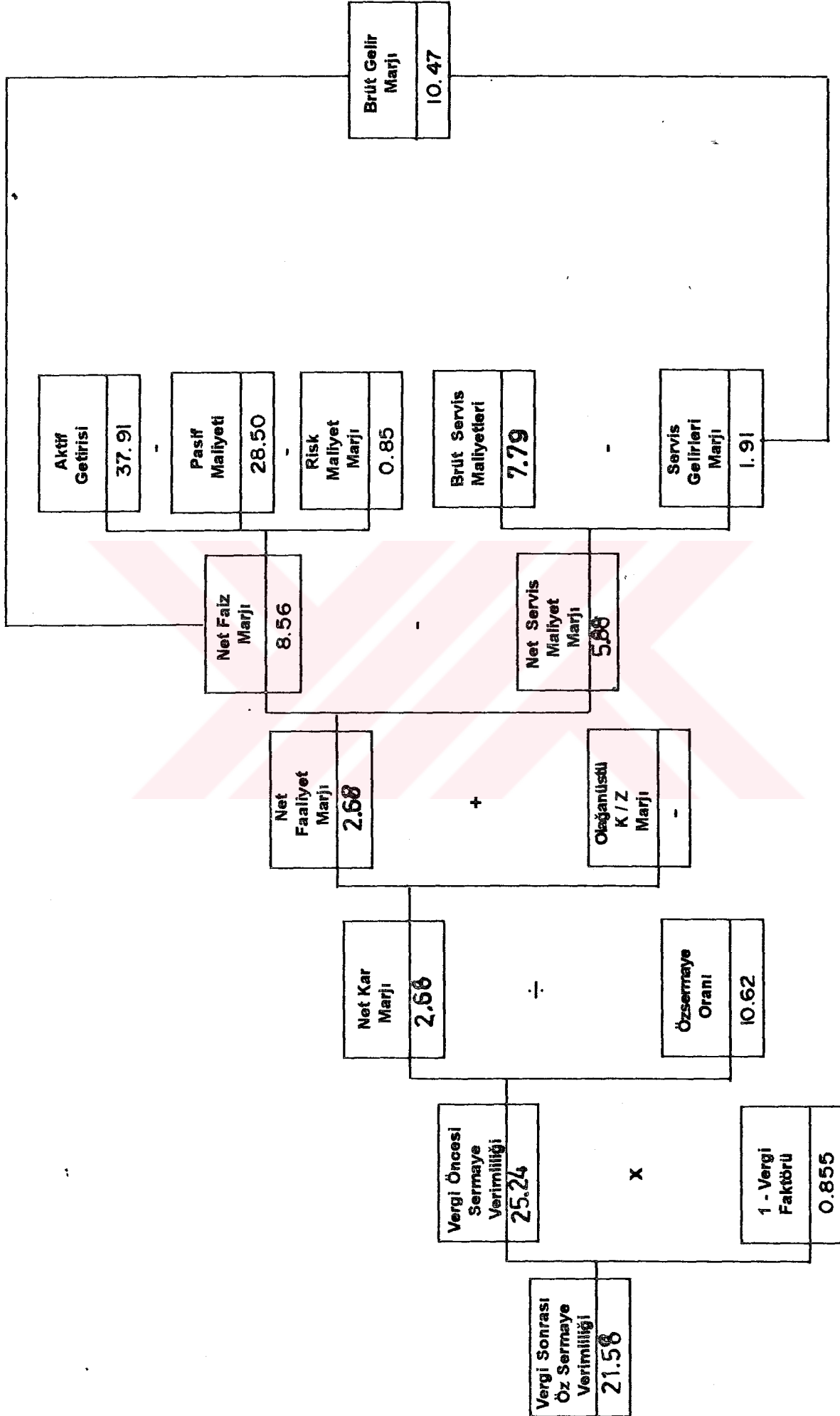
1993 yılı için ortalama özsermaye verimliliği %39.65 dir. Bu marj vergi sonrası verimlilik olup bu rakama ortalama %34.49 aktif getirisi, %24.44 pasif maliyeti sayesinde ulaşılmıştır. Risk maliyeti ise %0.51 olarak izlenmektedir. Özsermaye oranı ise %8.63'dür. Bu da finansal kaldıracın 11.58 (1/0.0863) olduğunu, yani az özkaynak kullanıldığı için kârlılık oranının 12 defa arttığını belirtmektedir.

Ancak özsermaye kârlılığını vergi oranı %18.92 oranında azaltmakta ve vergi sonrası özsermaye verimi %39.65 olmaktadır.

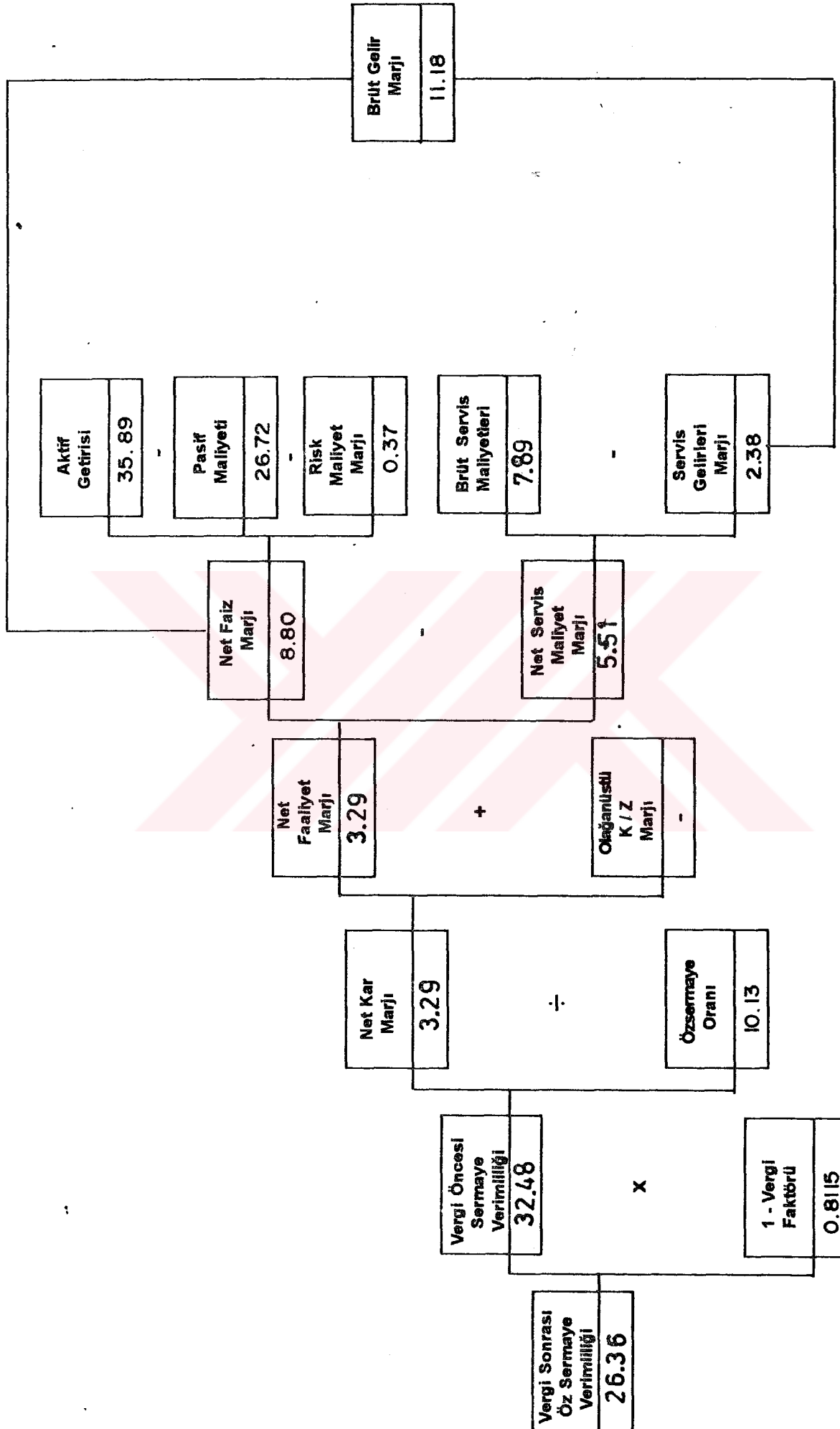
Müşterilerden 100 TL'lık bir işlemde brüt 11.36 TL gelir elde edilmektedir. Bu gelirin 9.54 TL'si faizli işlemlerden, 1.82'si bankacılık hizmetlerinden elde edilmektedir.

Brüt gelir marjının yıllar itibariyle bileşenlere ayrılması ise Tablo 29, 30, 31'de gösterilmektedir.

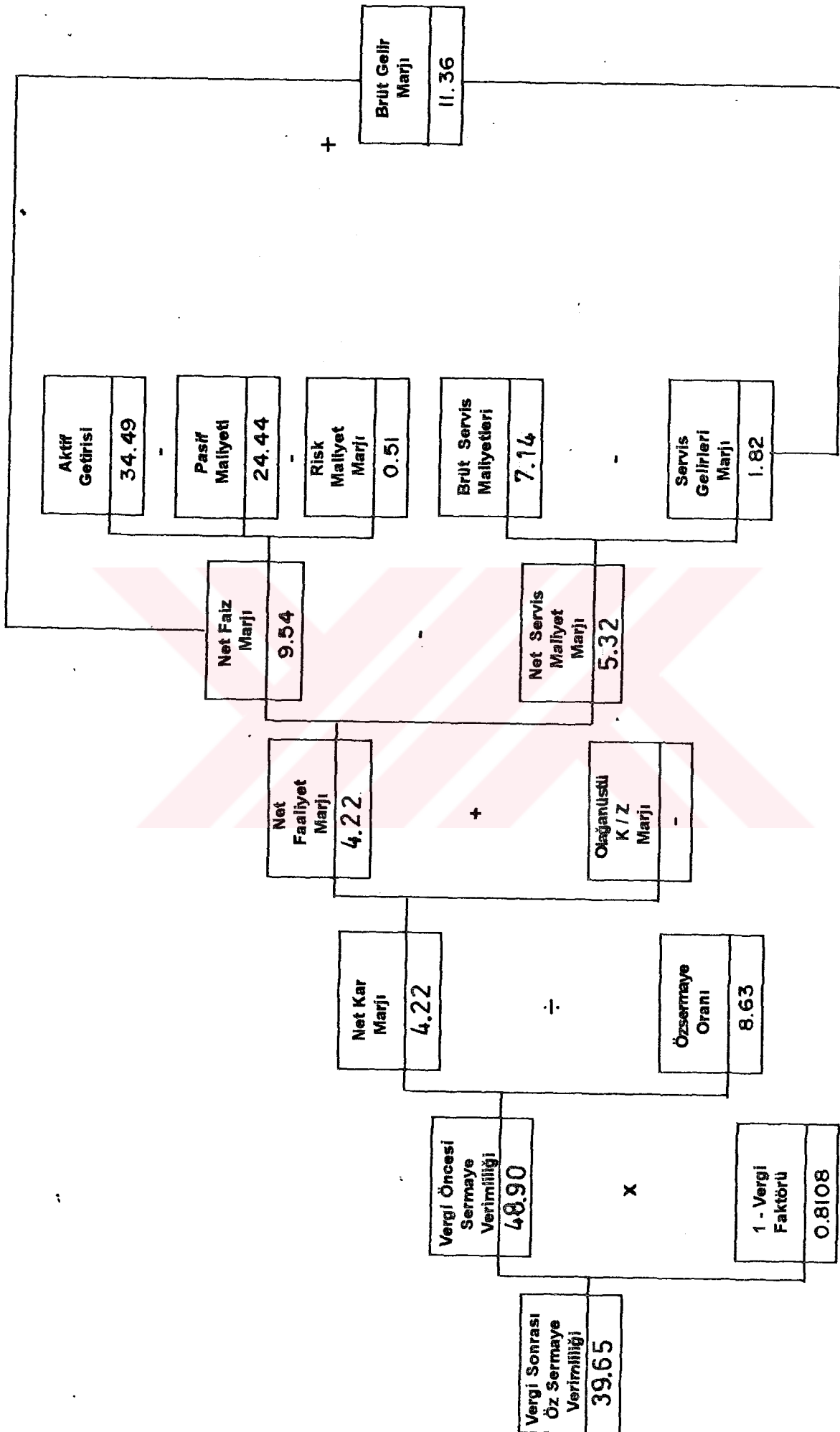
Bu tablolar da dikkati çeken aktiflerin getirisi ve pasiflerin maliyetinin ne kadarının mali piyasa işlemlerinden, ne kadarının da müşteri işlemlerinden kaynaklandığının gösterilebilmesidir. Bu hesabın yapılabilmesi için öncelikle gelir ve giderlerin ne kadarının mali sektör işlemlerinden, ne kadarının müşteri işlemlerinden kaynaklandığını bilmek gerekmektedir.

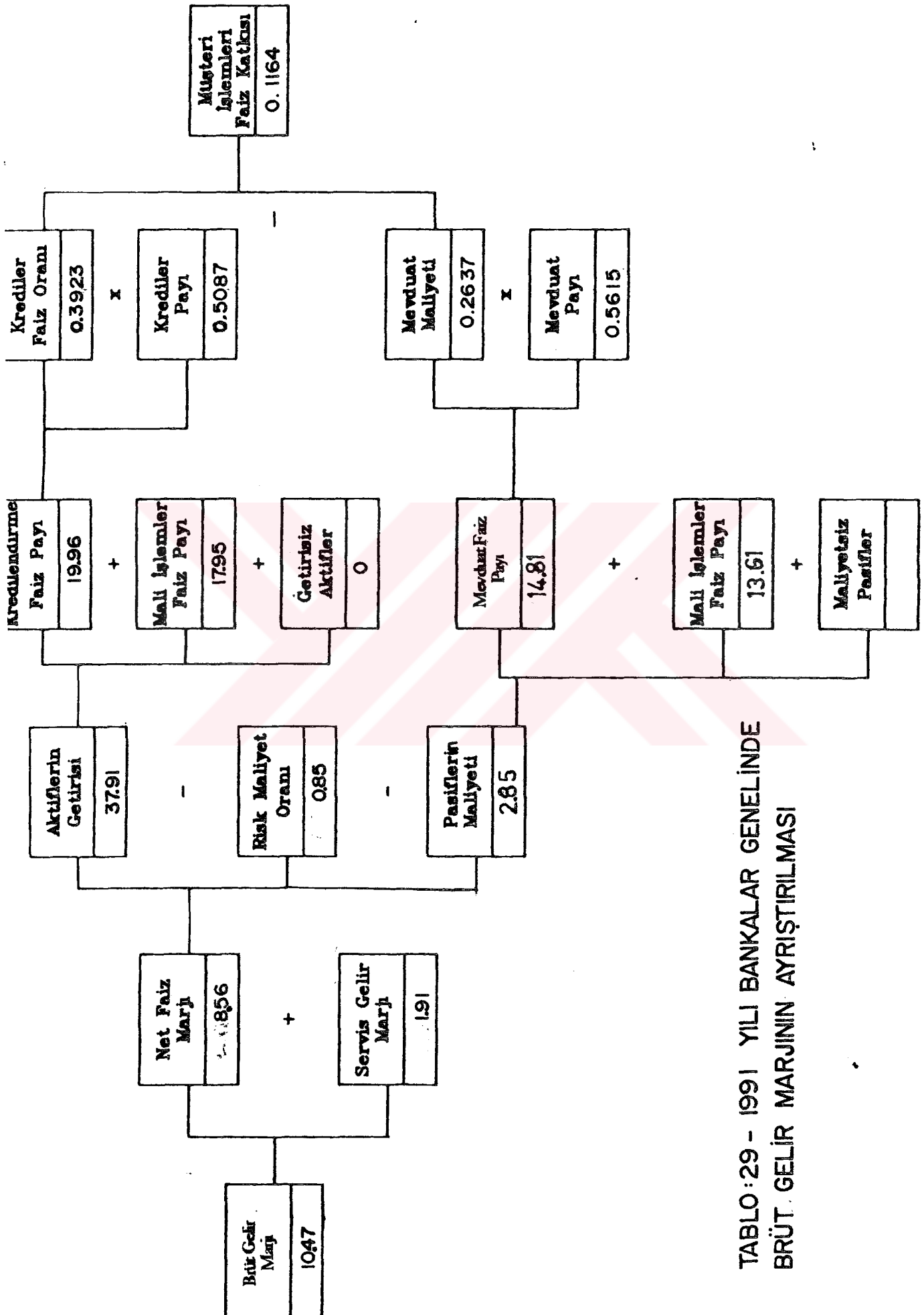
TABLO : 26 - 1991 YILINDA BANKALAR GENELİNİN SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

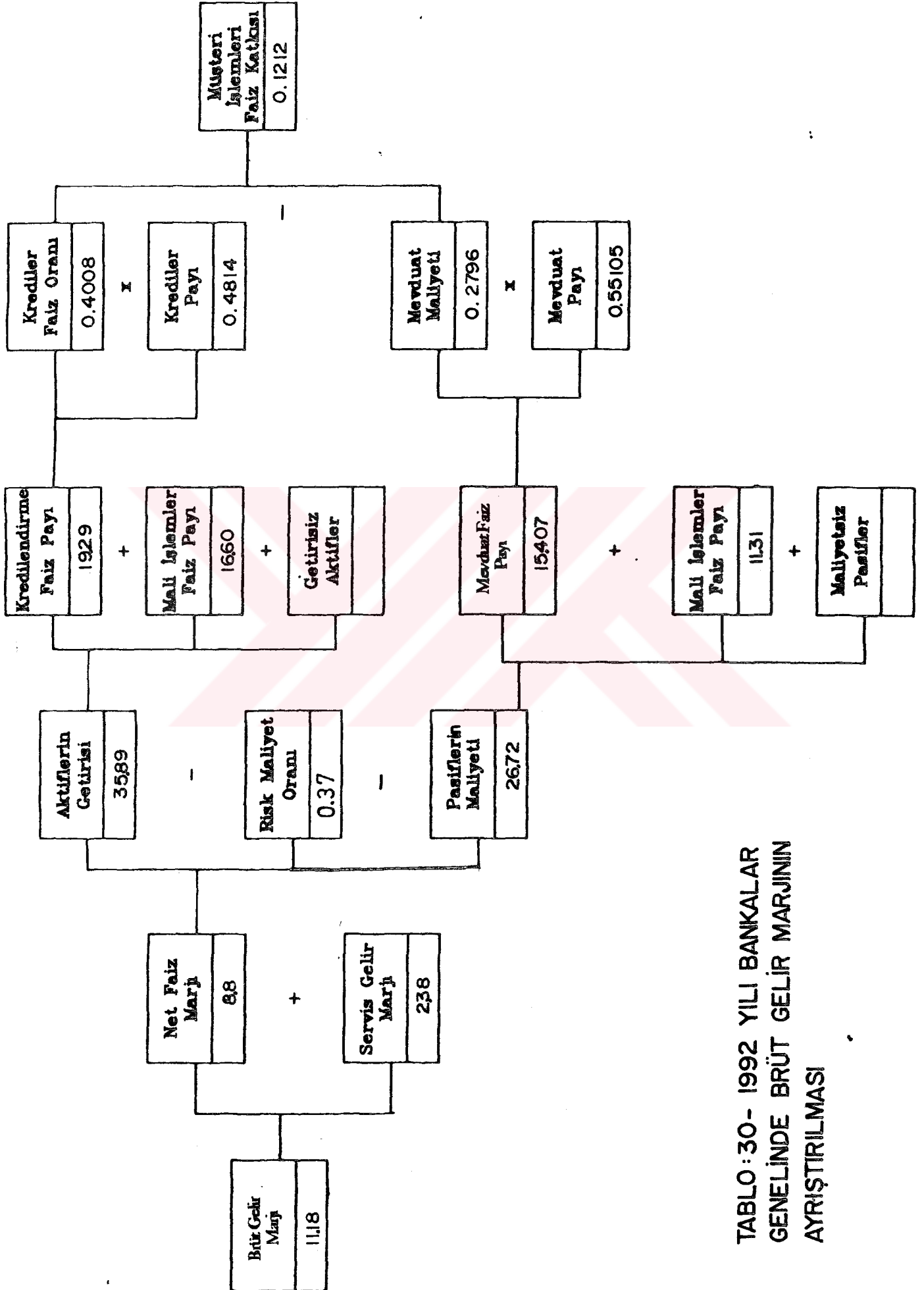
TABLO : 27 - 1992 YILINDA BANKALAR GENELİNDE SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

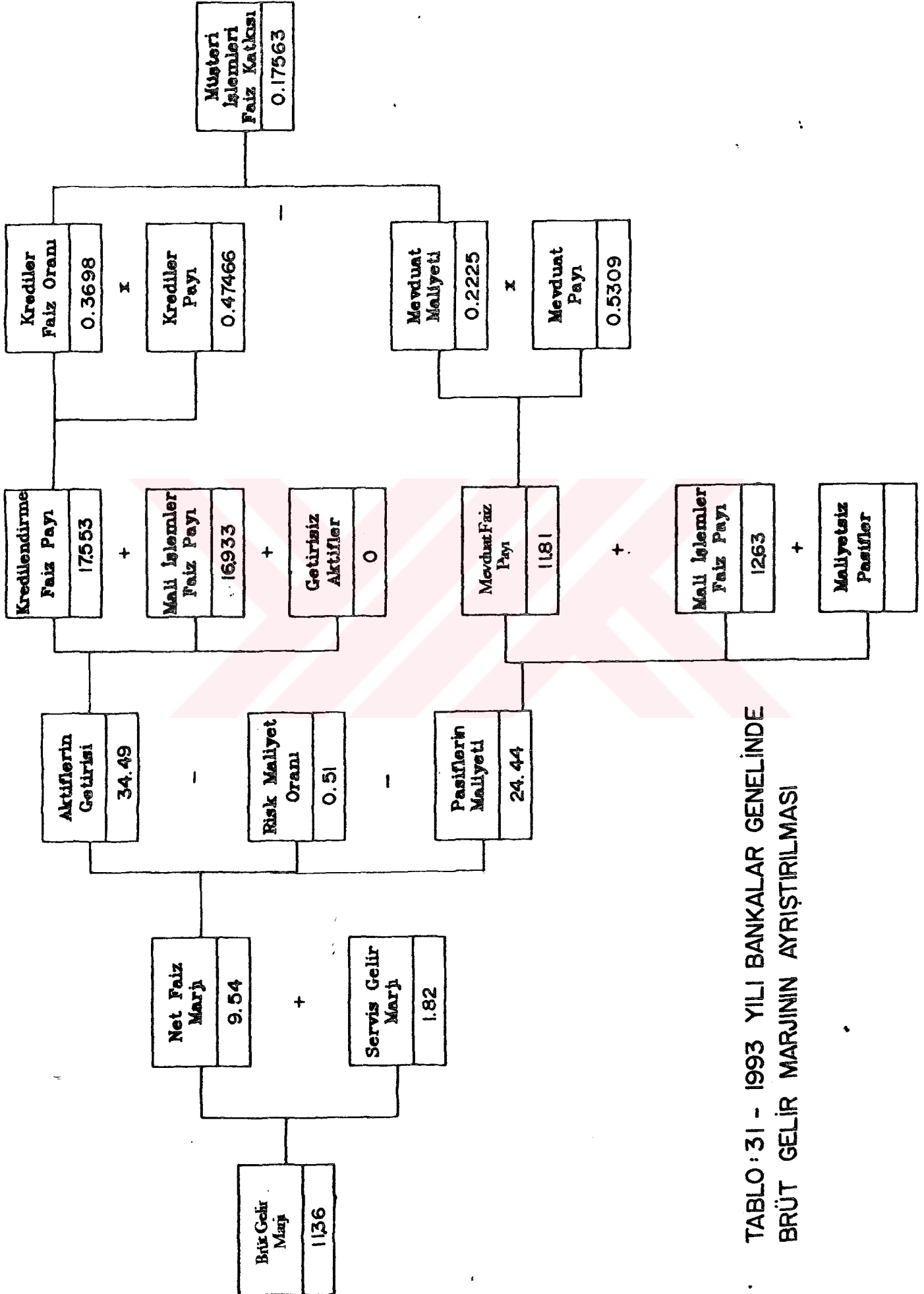
TABLO : 28 - 1993 YILINDA BANKALAR GENELİNDE SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

**TABLO:29 - 1991 YILI BANKALAR GENELİNDE
BRÜT GELİR MARJININ AYRIŞTIRILMASI**

TABLO:30- 1992 YILI BANKALAR
GENELİNDE BRÜT GELİR MARJININ
AYRIŞTIRILMASI

TABLO:31 - 1993 YILI BANKALAR GENELİNDE
BRÜT GELİR MARJININ AYRIŞTIRILMASI

TABLO 32-1991 YILI GELİR VE GİDERLERİNİN
MÜŞTERİ-MALİ PİYASA İŞLEMLERİNE AYRIŞTIRILMASI

1991

GELİRLER	ÇOK ŞUBELİ		AZ ŞUBELİ		BANKALAR GENELİ	
	TL (MİLYON)	%	TL (MİLYON)	%	TL (MİLYON)	%
MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	34,723,221	55	2,713,831	54	46,516,905	53
KREDİLERDEN AL FAİZ	33,578,418		2,525,852		44,739,074	
KREDİLERDEN AL ÜCR K.	1,144,803		187,979		1,777,831	
MALİ PİYASA İŞLEMLERİ	28,595,492	46	2,307,461	45	41,342,438	47
DİĞER FAİZ GELİRLERİ	13,764,166		1,088,089		21,681,859	
KAMBIYO GELİRLERİ	12,605,741		818,302		16,679,329	
S. PİYASASI İŞLEM.	1,801,377		389,379		2,895,639	
İŞTİRAKLER AL K.P.	424,208		11,691		585,611	
TOPLAM	63,318,713	100	6,021,292	100	88,369,343	100

GİDERLER

MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	28,709,788	61	697,273	20	34,505,604	52
MEVDUATA VER.	28,709,788		697,273		34,505,604	
MALİ PİYASA İŞL.	18,141,763	39	2,307,804	80	31,915,676	48
VERİLEN DİĞER F.	3,983,003		880,832		11,156,163	
SPK İŞLEM ZARARI	463,163		369,017		1,190,305	
KAMBIYO ZARARI	13,533,660		1,519,890		19,284,419	
VERİLEN ÜCRET K.	161,937		38,105		284,788	
TOPLAM	46,851,551	100	3,505,177	100	66,421,279	100

**TABLO 33-1992 YILI GELİR VE GİDERLERİNİN
MÜŞTERİ-MALİ PİYASA İŞLEMLERİNE AYRIŞTIRILMASI**

1992

GELİRLER	ÇOK ŞUBELİ		AZ ŞUBELİ		BANKALAR GENELİ	
	TL(MİLYON)	%	TL(MİLYON)	%	TL(MİLYON)	%
MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	62,091,610	68	6,246,119	66	82,616,340	84
KREDİLERDEN AL.FAİZ	60,241,924		4,919,230		79,860,639	
KREDİLERDEN AL.ÜCR K.	1,849,686		326,888		2,754,701	
MALİ PİYASA İŞLEMLERİ	44,216,796	42	4,096,080	44	71,041,280	46
DİĞER FAİZ GELİRLERİ	27,797,766		1,698,266		44,892,074	
KAMBIYO GELİRLERİ	12,250,550		1,675,830		19,073,875	
S.PIYASASI İŞLEM.	3,428,711		713,081		6,041,253	
İŞTİRAKLER AL.K.P.	736,768		8,903		1,034,078	
TOPLAM	106,307,406	100	9,342,199	100	163,666,620	100

GİDERLER

MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	64,778,866	72	998,094	16	66,971,693	88
MEVDUATA VER.	54,776,885		989,094		65,871,593	
MALİ PİYASA İŞL.	21,480,186	28	6,282,068	84	48,429,678	42
VERİLEN DİĞER F.	6,411,577		1,326,701		21,132,120	
SPK İŞLEM ZARARI	199,590		181,709		875,127	
KAMBIYO ZARARI	14,564,863		3,675,822		25,788,433	
VERİLEN ÜCRET K.	314,156		97,826		633,998	
TOPLAM	76,269,071	100	6,281,162	100	114,401,271	100

**TABLO 34-1993 YILI GELİR VE GİDERLERİNİN
MÜŞTERİ-MALİ PİYASA İŞLEMLERİNE AYRIŞTIRILMASI**

1993

GELİRLER	ÇOK ŞUBELİ		AZ ŞUBELİ		BANKALAR GENELİ	
	TL(MİLYON)	%	TL(MİLYON)	%	TL(MİLYON)	%
MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	101,917,583	52	12,166,463	46	140,600,217	51
KREDİLERDEN AL.FAİZ	98,738,174		11,535,033		135,798,466	
KREDİLERDEN AL.ÜCR K.	3,179,409		630,420		4,801,731	
MALİ PİYASA İŞLEMLERİ	93,284,811	48	14,932,274	66	136,616,440	49
BANKALARDAN AL.FAİZ	6,254,433		1,012,691		10,762,403	
DİĞER FAİZ GELİRLERİ	53,529,759		5,383,223		66,688,055	
KAMBIYO GELİRLERİ	24,167,602		6,431,932		40,530,500	
S.PIYASASI İŞLEM.	7,855,409		2,057,309		16,044,789	
İŞTİRAKLER AL.K.P.	1,487,708		47,119		1,589,893	
TOPLAM	196,212,494	100	27,097,727	100	276,216,667	100

GİDERLER

MÜŞTERİ İŞLEMLERİ	81,873,968	60	1,873,362	10	94,602,139	48
MEVDUATA VER.	81,873,968		1,873,362		94,602,139	
MALİ PİYASA İŞL.	54,022,046	40	16,939,633	90	101,137,491	62
VERİLEN DİĞER F.	20,267,464		3,146,454		32,793,772	
SPK İŞLEM ZARARI	436,322		286,085		2,440,451	
KAMBIYO ZARARI	739,533		172,883		1,207,043	
VERİLEN ÜCRET K.	32,578,726		13,334,111		64,696,225	
TOPLAM	136,898,003	100	18,312,896	100	196,739,630	100

Brüt gelir marjının bileşenlerini hesaplayabilmek için de, öncelikle gelir ve giderlerin mali piyasa işlemlerine ait olanları ile müşteri işlemlerine ait olanlarını ayırtırmak gerekmektedir. Bu ayırımı esas aldığımız gelir ve giderler Tablo 32, 33 ve 34'de gösterilmektedir.

1991 yılı tablosu incelendiğinde, aktiflerin ortalama getirisi olan %37.91'in %19.96'sının müşteri işlemlerinden, %17.95'inin ise mali işlemlerden kaynaklandığını görmekteyiz. Kredilerin ortalama faiz oranı %39'dur. Kredilerin toplam bilanço içindeki payı da %50.87'dir. İki rakamın çarpımı bize kredilendirme faiz payını vermektedir.

Diğer taraftan müşterilerle yapılan pasif işlemler mevduattan oluşmaktadır. Mevduatın pasif içindeki payı %56.15'dir. Ortalama mevduat maliyeti ise %26.37'dir. Bu iki rakamın çarpımıyla da mevduat faiz payını bulmaktayız. Pasif maliyetini oluşturan bir başka kalem de mali işlemler faiz payıdır. Bu da %13.69'dur.

Sonuç olarak, müşterilerle yapılan aktif, pasif işlemleri ve bunların risk maliyetini birbirlerinden çıkartığımızda %8.56 net faiz marjı kalmaktadır. Net faiz marjının servis gelir marjıyla toplamı sonucunda %10.47 brüt gelir marjı bulunmaktadır.

1992 yılı tablosuna baktığımızda aktiflerin getirisi %35.89, pasiflerin maliyetinin de %26.72 olduğunu görmekteyiz. Aktiflerin getirisi kredilendirme faiz payı olarak %19.29 ile mali işlemler faiz payı %16.60'ın toplamından oluşmuştur. Kredilendirme faiz payını oluşturan

krediler faiz oranı %40.08, krediler payı %48.14'dür.

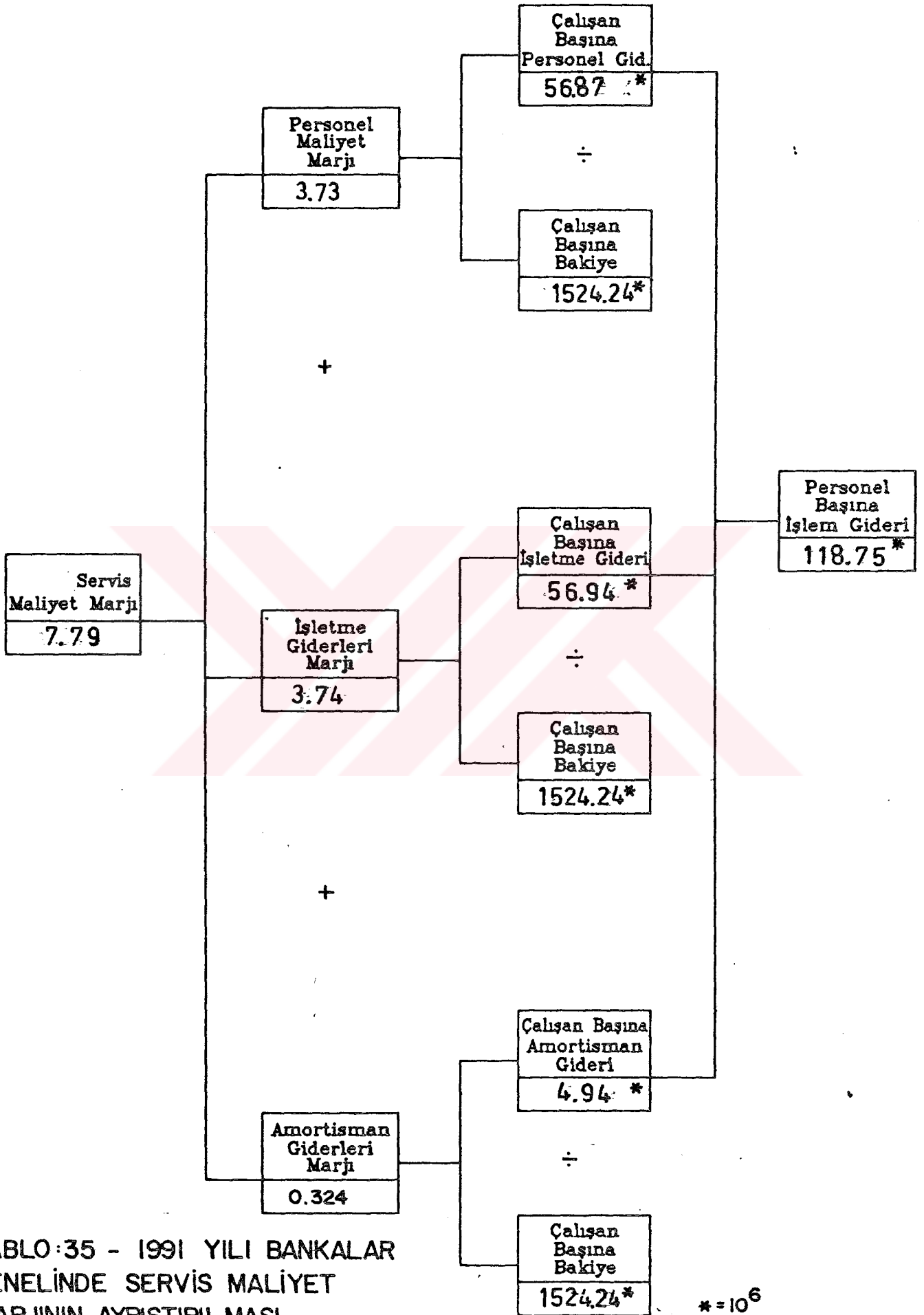
Aktiflerin getirisinden pasiflerin maliyet ve risk maliyet oranı çıktıktan sonra kalan net faiz marjı %8.8'dir. Net faiz marjı ile servis gelir marjının toplamından brüt gelir marjı olan %11.18 oluşmaktadır.

1993 yılı için bu rakamlar esas alındığında aktiflerin ortalama getirisi olan %34.49'nın 17.55 puanı müşteri işlemlerinden, 16.93 puanı mali işlemlerden alınmaktadır. Kredilerin "müşteri işlemleri" ortalama faiz oranı %37'dir. Kredilerin toplam bilanço içindeki payı da %47.466'dır. İkisi çarpılınca kredilendirme işlemlerinden elde edilen gelirin toplam aktif getiri içindeki payına ulaşılmaktadır.

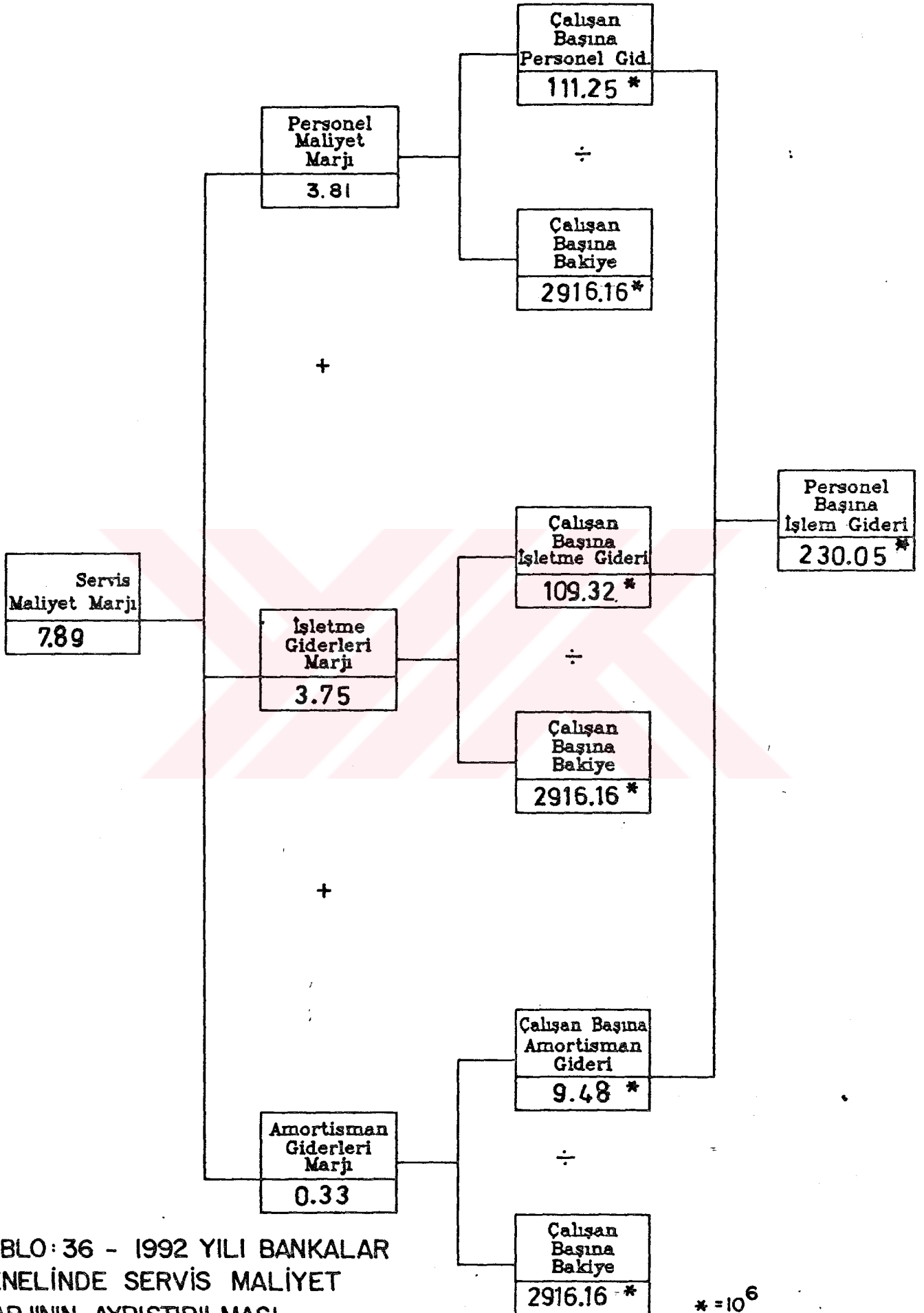
Diğer taraftan müşterilerle yapılan pasif işlemler mevduattan oluşmaktadır. Mevduatın payı (pasif içinde) %53.09'dur. Ortalama mevduat maliyeti ise %22.25'dir. Dolayısıyla, mevduat maliyeti %24.44 olan pasif maliyetinin 11.81 puanını teşkil etmektedir. Mali işlemler payı ise %12.63 puandır. Başka bir tanımla 100 TL işleme verilen 24.44 liranın 11.81 TL'si mevduat için, 12.63 TL'si da diğer işlemler için verilmektedir.

Müşterilerle yapılan aktif ve pasif işlemler birlikte ele alındığında, müşterilerden %39.83 faiz alınıp, %22.25 faiz verildiği için %17.5 pay kalmaktadır.

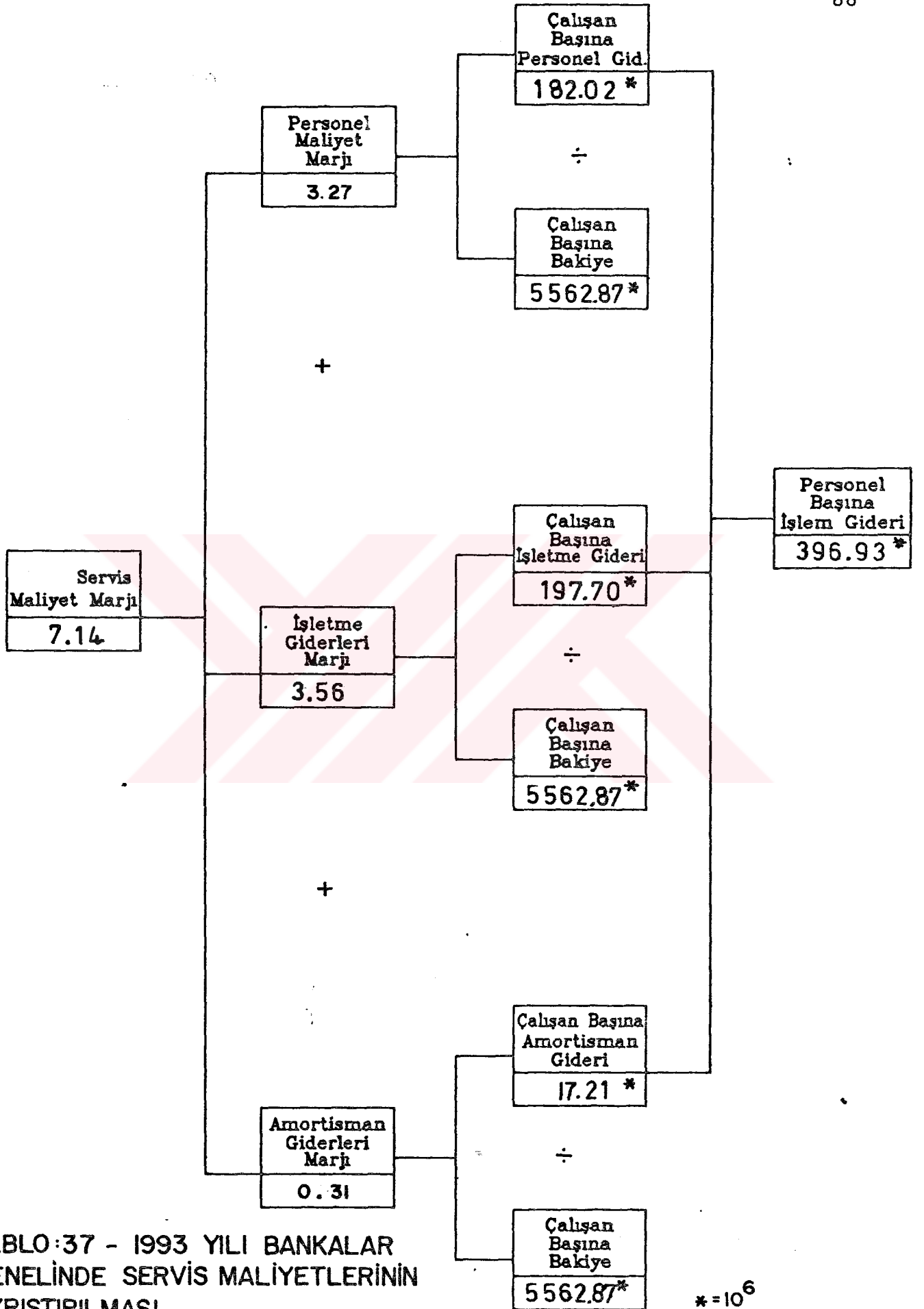
Yukarıdaki incelemeler daha çok rantabilite ağırlıklıdır. Prodüktivite ağırlıklı analizler içinde elde edilebilen (sadece personel sayılarına ilişkin) rakamlara göre şu şekilde bir şema geliştirilebilir. Yıllar itibariyle Tablo 35, 36 ve 37'de incelenmiştir.

TABLO:35 - 1991 YILI BANKALAR
GENELİNDE SERVİS MALİYET
MARJININ AYRIŞTIRILMASI

TABLO: 36 - 1992 YILI BANKALAR
GENELİNDE SERVİS MALİYET
MARJININ AYRIŞTIRILMASI

TABLO:37 - 1993 YILI BANKALAR GENELİNDE SERVİS MALİYETLERİNİN AYRIŞTIRILMASI

1991 yılı için bu tablo öncelikle servis sektörü maliyetleri bileşenlerine ayrılmıştır. Yani 100 TL'lık işleme düşen 7.79 TL'nin 3.73 TL'si personel maliyet marjına, 3.74 TL'si işletme giderlerine, 0.324 TL'si amortisman giderlerine gitmektedir. Çalışan başına 56.87 milyon personel giderlerine, 56.94 milyon işletme giderlerine, 4.94 milyon amortisman giderlerine ödenmektedir. Bir personel ortalama 1524.24 milyon TL'lık bakiye ile meşgul olmaktadır.

1992 yılı için Tablo 36'ya baktığımızda %7.89 olan işlem maliyet marjının, %3.81'inin personel maliyet marjı, %3.75'inin işletme giderleri marjı %0.33'ü amortisman giderleri marjı olduğunu görmekteyiz.

Servis giderlerini çalışan başına incelediğimizde personel giderleri 111.25 milyon, işletme giderleri 109.32 milyon, amortisman giderlerinin 9.48 milyon TL olarak izlenmektedir. Ortalama bakiye ise 2916.16 milyon TL'dır.

1993 yılı tablosunu incelediğimizde, 100 TL'lık işleme düşen 7.14 TL'nin 3.27 TL'si personele, 3.56 TL'si işletme giderlerine, 0.31 TL'si da amortismanlara gitmektedir. Çalışan başına ortalama 182.02 milyon TL ödenmektedir. Bir personel ortalama 5562.87 milyon TL bakiye ile meşgul olmaktadır. O halde bir personele 100 TL'lık işlem başına 3.27 TL ödenmiş olmaktadır.

Bu tabloda öncelikle servis sektörü maliyetleri bileşenlerine ayrılmıştır. Yani 100 TL'lık işleme düşen 7.14 TL'sinin 3.27 TL'si personele, 3.56 TL işletme giderlerine, 0.31 TL'si da amortismanlara gitmektedir. Çalışan başına ortalama 182.02 milyon TL ödenmektedir. Bir personel ortalama 5562.87 milyon TL bakiye ile meşgul olmaktadır. O halde, bir

personelerle 100 TL'lık işlem başına 3.27 TL ödenmiş olmaktadır.

Çalışan başına yapılan malzeme, kırtasiye, elektrik, su gibi giderlerden oluşan işletme gideri 197.70 milyon TL'dır. Bir personel 5562.87 milyon TL'yı kontrol ettiğine göre, 100 TL'lık bir alım-satım işleminde 3.56 TL maliyet ödenmektedir. Amortismanlarda aynı şekilde hesaplanmış ve 0.31 TL bulunmuştur.

Personel başına ne kadar ortalama servis gideri yapıldığını ise üç tür giderin toplamı ile bulabiliriz. Bu da 396.93 milyon TL'dır. Bu rakam, ortamala personel kontrol bakiyesi olan 5562.87 milyon TL'ya bölünürse, yine 7.14 TL olan, 100 TL'lik alım-satım işlemi başına düşen rakama ulaşılmaktadır.

4.2. ÇOK ŞUBELİ BANKALAR

Çok şubeli bankalar için hesaplanan sermayenin verimliliği yıllar itibarıyla Tablo 38, 39 ve 40'da gösterilmektedir.

1991 yılı için Tablo 38'i incelediğimizde, vergi sonrası özsermaye verimliliğinin %30.46 olduğunu görmekteyiz. Bu verimliliğe nasıl ulaşıldığını inceleyecek olursak, %37.82 aktif getiri, %27.99 pasif maliyeti ve %0.70 risk maliyet marjının temelinde etkili olduğunu görmekteyiz. Servis Maliyetleri özsermaye verimliliğini %6.20 etkilemiştir. 1991 yılı için özsermaye oranı ise %8.85 bulunmuştur. Buradan finansal kaldıraç hesaplayabilmekteyiz. Finansal kaldıraç $1/0.0885$ den 11.30 çıkmaktadır.

Vergi sonrası özsermaye verimliliğini hesaplayabilmek için vergi faktörü de önem taşımaktadır. 1991 yılı için

vergi faktörü %8 çıkmaktadır.

Öte yandan müşterilerden 100 TL'lık bir işlemde brüt 10.81 TL gelir elde edildiği görülmektedir. Bunun 9.13'ü faizli işlemlerden, 1.68'i bankacılık hizmetlerinden elde edilmektedir.

1992 yılı için Tablo 39'u incelediğimizde, vergi sonrası özsermaye verimliliği %37.88 olarak hesaplanmıştır. Buna %35.31'i aktiflerin getirisi, %25.33'ü pasiflerin maliyeti sayesinde ulaşılmıştır. Risk maliyeti de %0.3145'dir. Servis maliyetlerinin etkisi ise, %5.698'dir. Bunun 7.76'sı brüt servis maliyetlerinden, %2.062'si servis gelirleri marjından oluşmuştur. Bunlara göre net faaliyet marjı ve aynı zamanda net zarar marjı (olağanüstü giderler raporlanmadığından) %3.962 olarak hesaplanmıştır.

1992 yılı için özsermaye oranı %9.037 olarak bulunmuştur. Buradan finansal kaldıracı hesaplayacak olursak, $1/0.09037$ 'den 11.03 bulmaktayız. Vergi faktörüne bakacak olursak %13.6 olduğunu görmekteyiz.

1993 yılı tablosunu incelediğimizde ortalama özsermaye verimliliğinin %41.50 olduğunu görmekteyiz. Vergi sonrası verimlilik olan bu marja ortalama %35.67 aktif getirisi, %24.83 pasif maliyeti sayesinde ulaşılmıştır. Risk maliyetinin de %0.49 olduğunu görmekteyiz. Net ana faaliyet ile faaliyet marjları, olağanüstü gelir ve giderlerin (0) alınması sebebiyle aynı olmaktadır. Özsermaye oranı ise %8.27 olarak izlenmektedir. Buradan finansal kaldıracın %12.09 olduğunu yani özkaynak kullanıldığı için kârlılık oranının 12 defa arttığı belirlenmektedir. Tablo 40'da vergi faktörünün %16.93 olduğunu ve sonuç olarak vergi sonrası

Özsermaye veriminin %41.50 olarak hesaplandığını görmekteyiz.

Öte yandan, müşterilerden 100 TL'lık bir işlemde brüt 12.35 TL gelir elde edilmektedir. Bu gelirin 10.35 TL'sı faizli işlemlerden, 2 TL'sı bankacılık hizmetlerinden elde edilmektedir.

Çok şubeli bankaların Brüt Gelir Marjlarının hesaplanması ise Tablo 41, 42 ve 43'de yer almaktadır.

1991 yılı için Tablo 41 incelediğimizde aktiflerin getirisini %37.82, pasiflerin maliyetini %27.99 görmekteyiz.

Aktiflerin getirisinin %20.74'ü müşteri işlemlerinden, %17.08'i mali işlemler faiz payından oluşmaktadır.

Pasiflerin maliyetinin %17.15'i müşteri işlemlerinden, %10.84'ü mali işlemlerden oluşmaktadır.

Aktifteki krediler payı %49.31 iken, pasifteki krediler payı %65.58'dir.

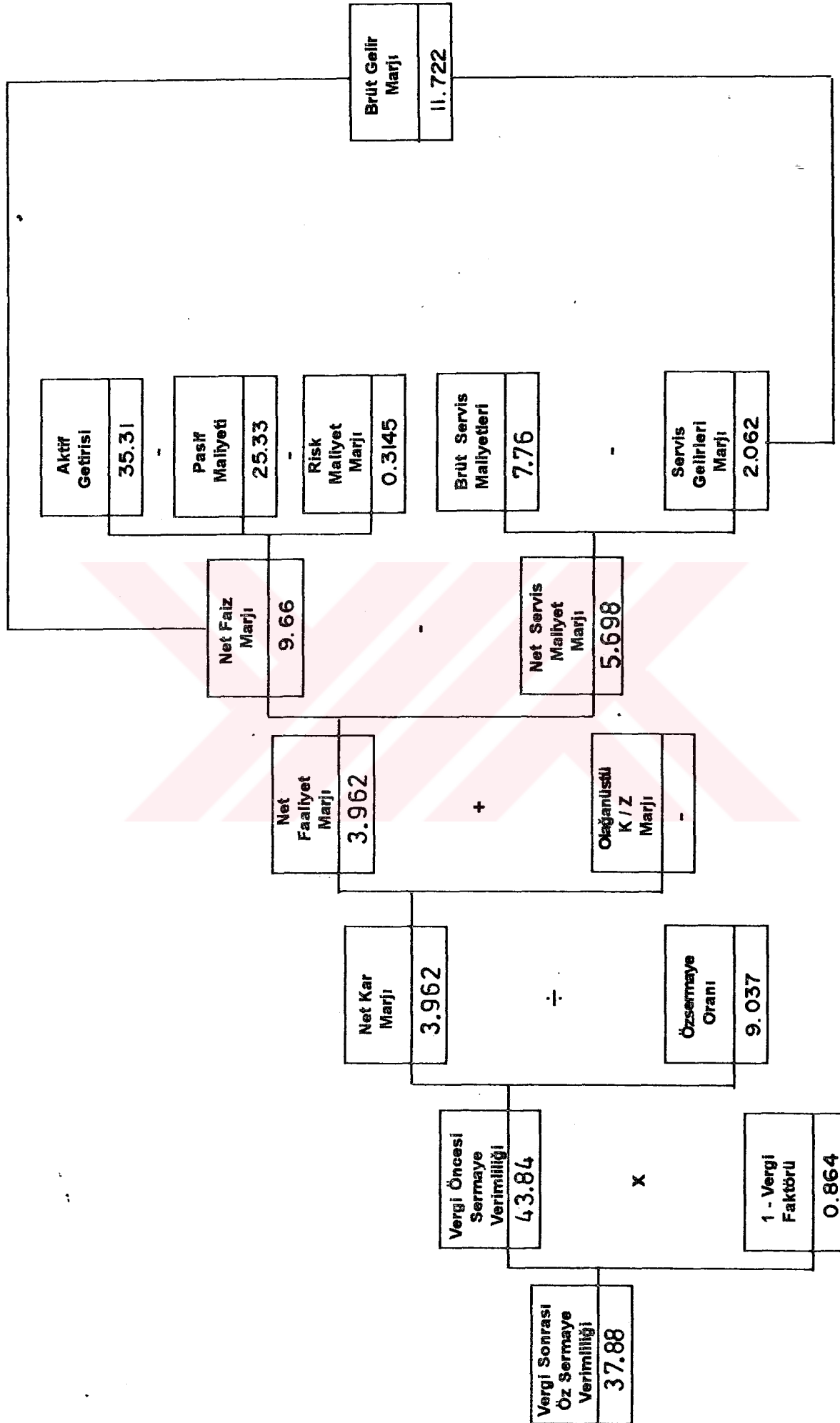
Alınan faiz ile verilen faiz arasındaki fark ise %15.91'dir.

1992 tablosunu incelediğimizde ise %11.722'lik brüt gelir marjının %35.31'lik aktif getirisinden, %0.3145'lik risk maliyetinin ve %25.33'lük pasif maliyetinin düşülmesinden oluşmuştur.

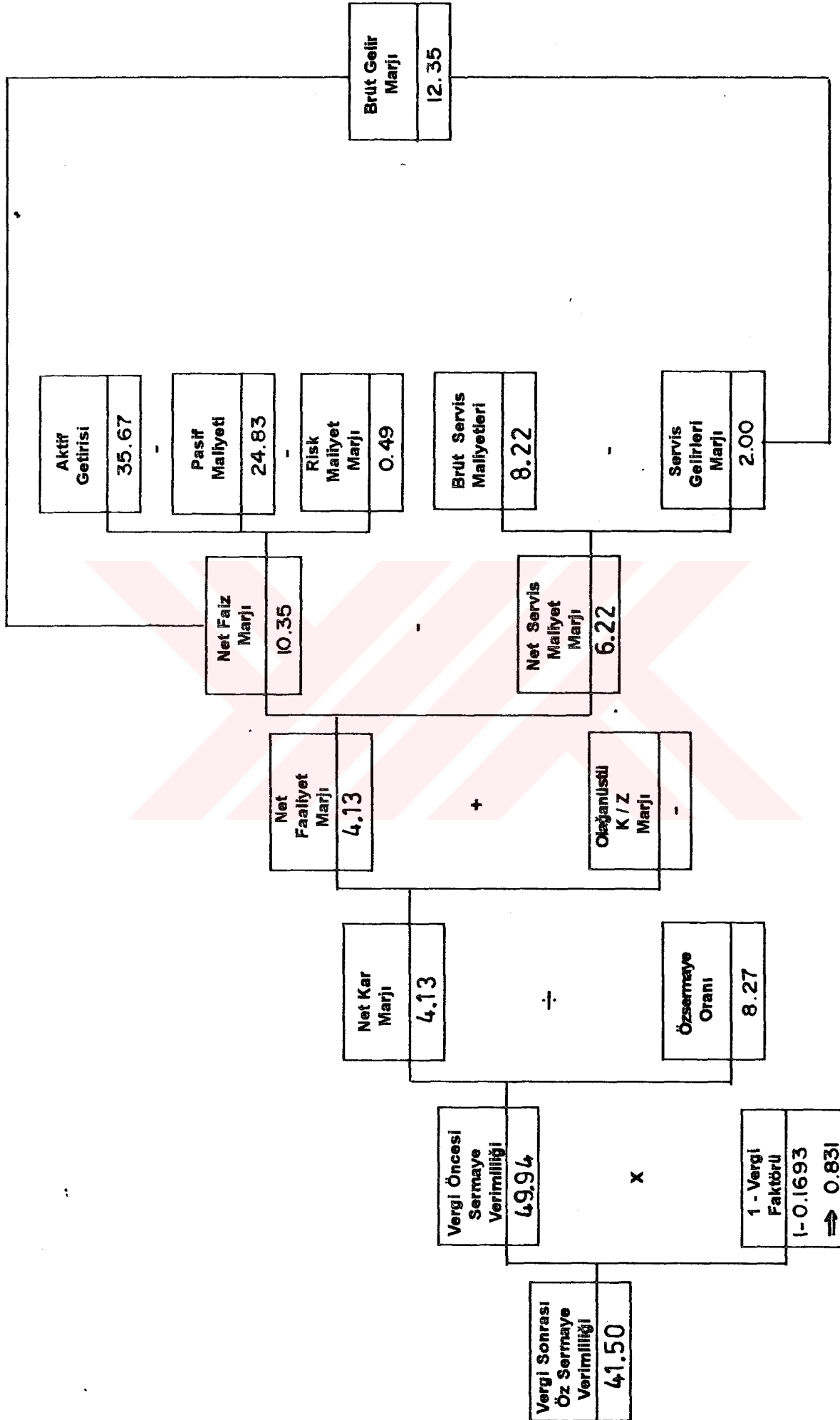
Aktiflerin getirisinde %20.63 müşteri işlemlerine, %14.68 mali işlemlere aittir.

Pasiflerin maliyetinde %18.19 müşteri işlemlerine, %7.14 mali işlemlere aittir.

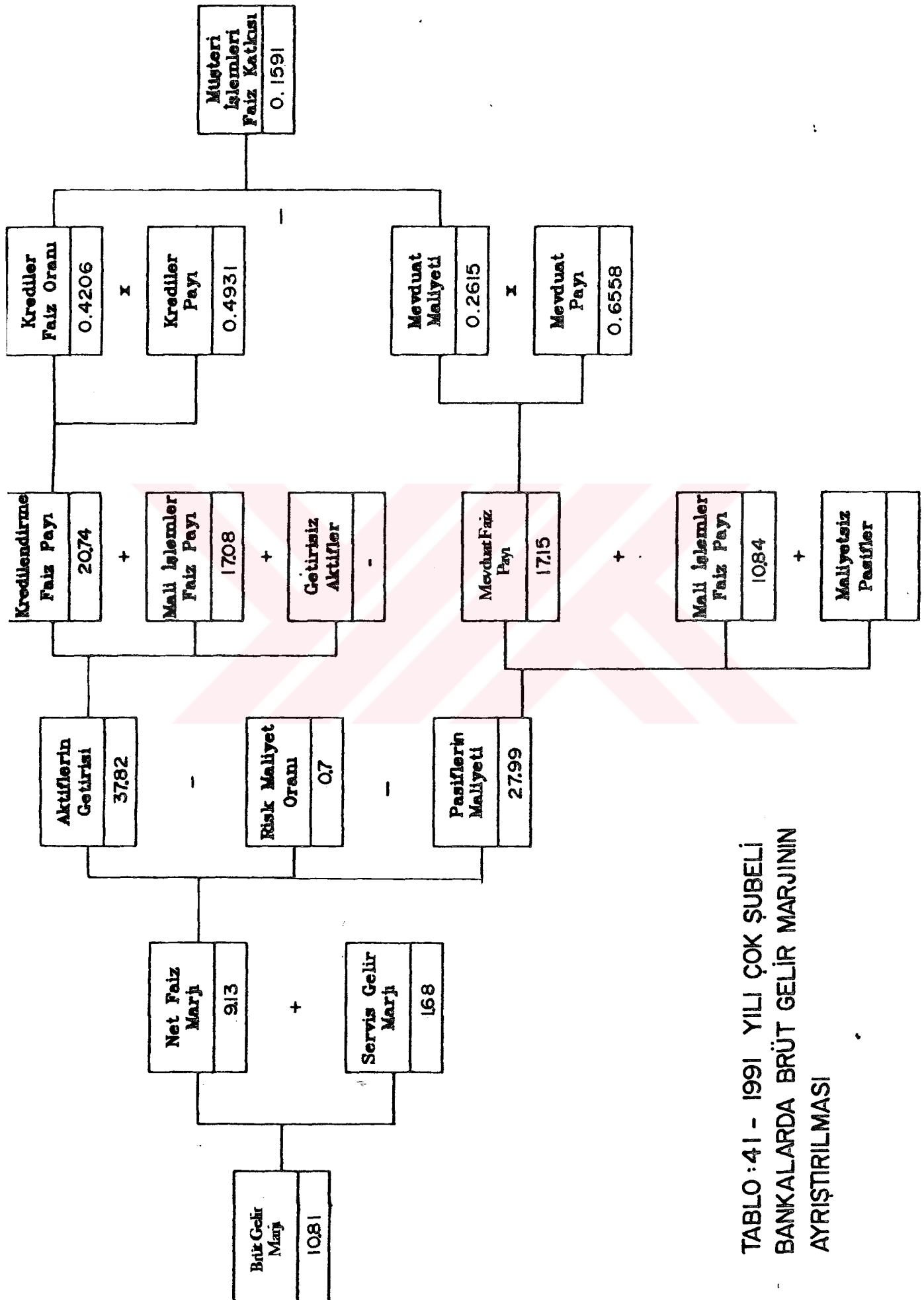
Alınan faiz ile verilen faiz arasındaki fark ise %14.7937'dir.

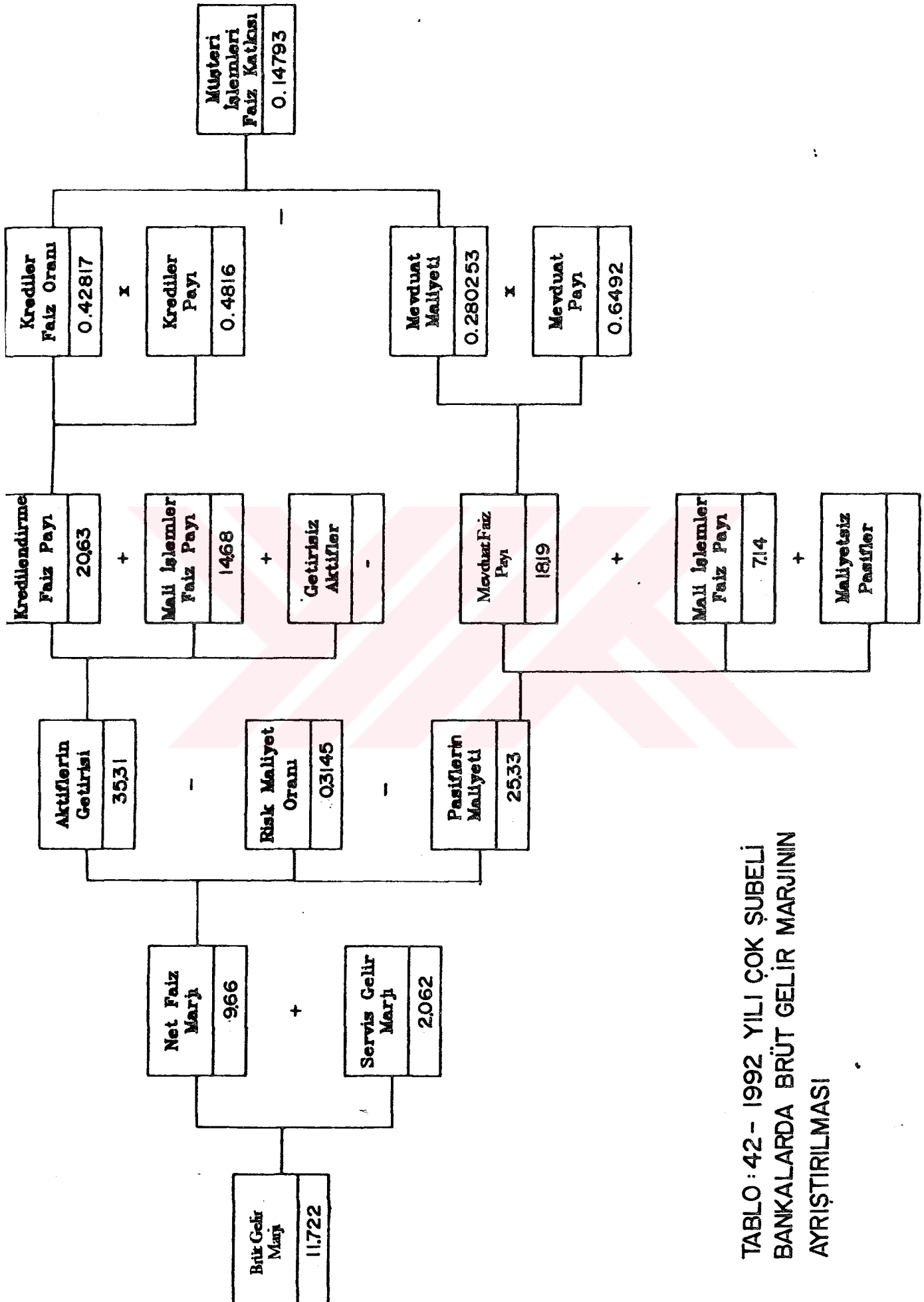
TABLO : 39 - 1992 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALARDA SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

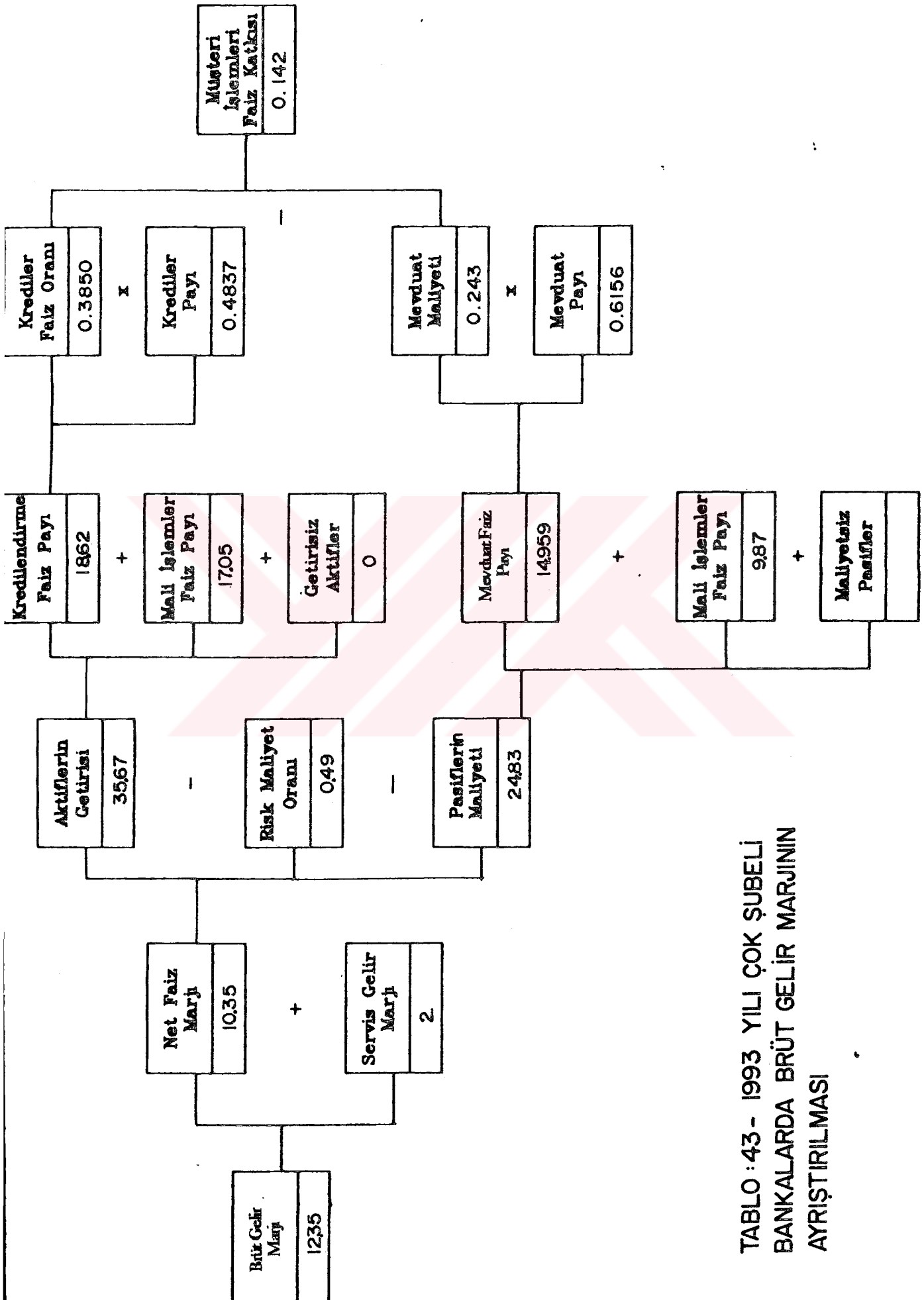
TABLO : 40 - 1993 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALARDA SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

**TABLO:41 - 1991 YILI ÇOK ŞUBELİ
BANKALARDA BRÜT GELİR MARJININ
AYRIŞTIRILMASI**

**TABLO:42- 1992 YILI ÇOK ŞUBELİ
BANKALARDA BRÜT GELİR MARJININ
AYRIŞTIRILMASI**

**TABLO :43- 1993 YILI ÇOK ŞUBELİ
BANKALARDA BRÜT GELİR MARJININ
AYRIŞTIRILMASI**

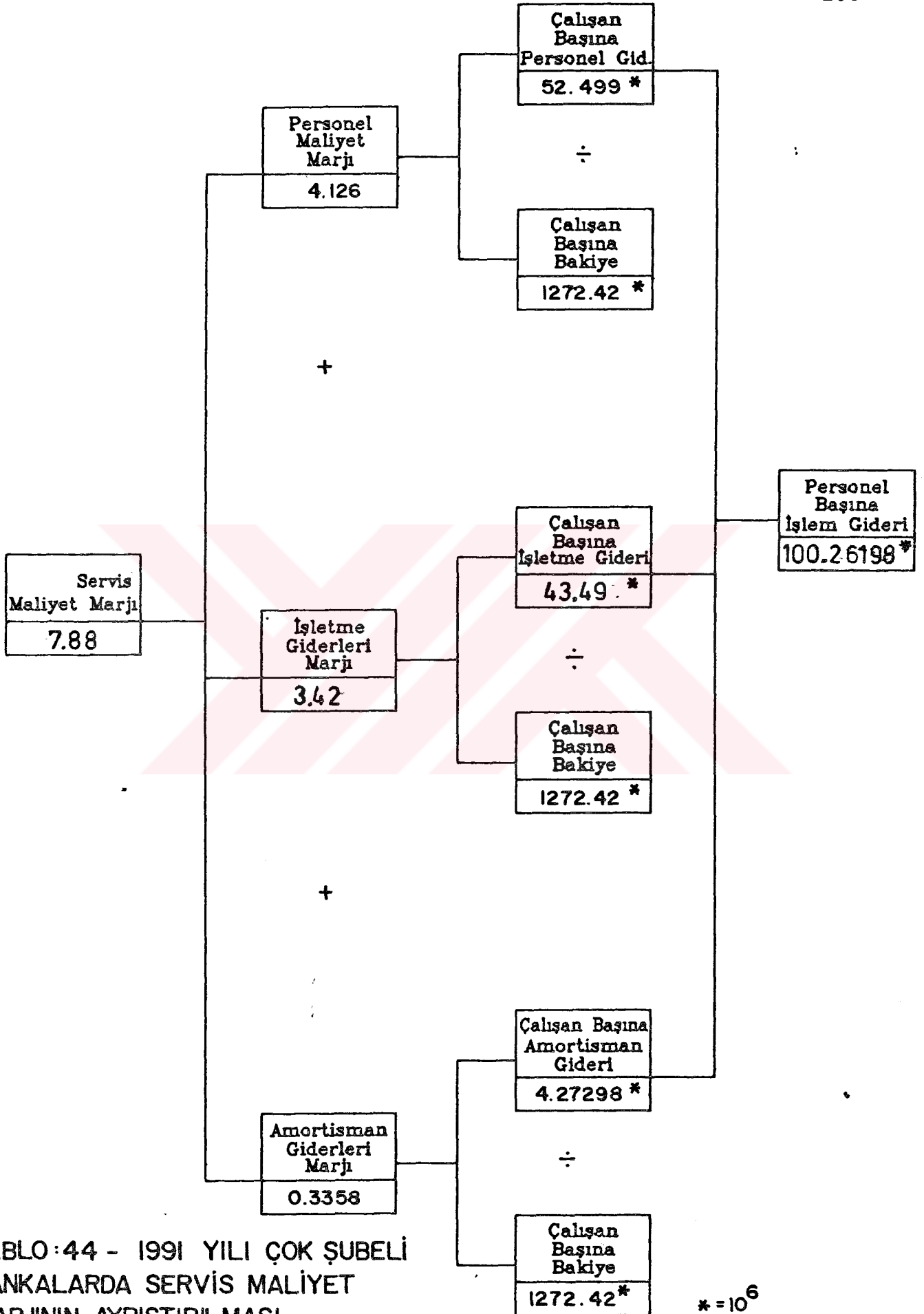
1993 yılı için Tablo 43'deki rakamlar esas alındığında aktiflerin ortalama getirisinin, yani %35.67'sinin 18.62'sinin müşteri işlemlerinden, %17.05'inin mali işlemlerden alındığını görmekteyiz. Kredilerin ortalama faiz oranı %38.50'dir. Toplam bilanço içindeki payları se %48.37'dir. İki rakamın çarpımı, bizi kredilendirme işlemlerinden elde edilen gelirin toplam aktif getiri içindeki payına ulaştırmaktadır.

Diğer taraftan müşterilerle yapılan pasif işlemler mevduattan oluşmaktadır. Mevduatın pasif içindeki payı %51.56'dır. Ortalama mevduat maliyeti %24.30'dur. Böylelikle mevduat maliyeti %24.83 olan pasif maliyetinin, 14.69 puanını teşkil etmektedir. Mali işlemler faiz payı %9.87'dir.

Müşterilerle yapılan aktif ve pasif işlemler birlikte ele alındığında, müşterilerden %38.50 faiz alınıp, %24.30 faiz verildiği için %14.20 pay kalmaktadır.

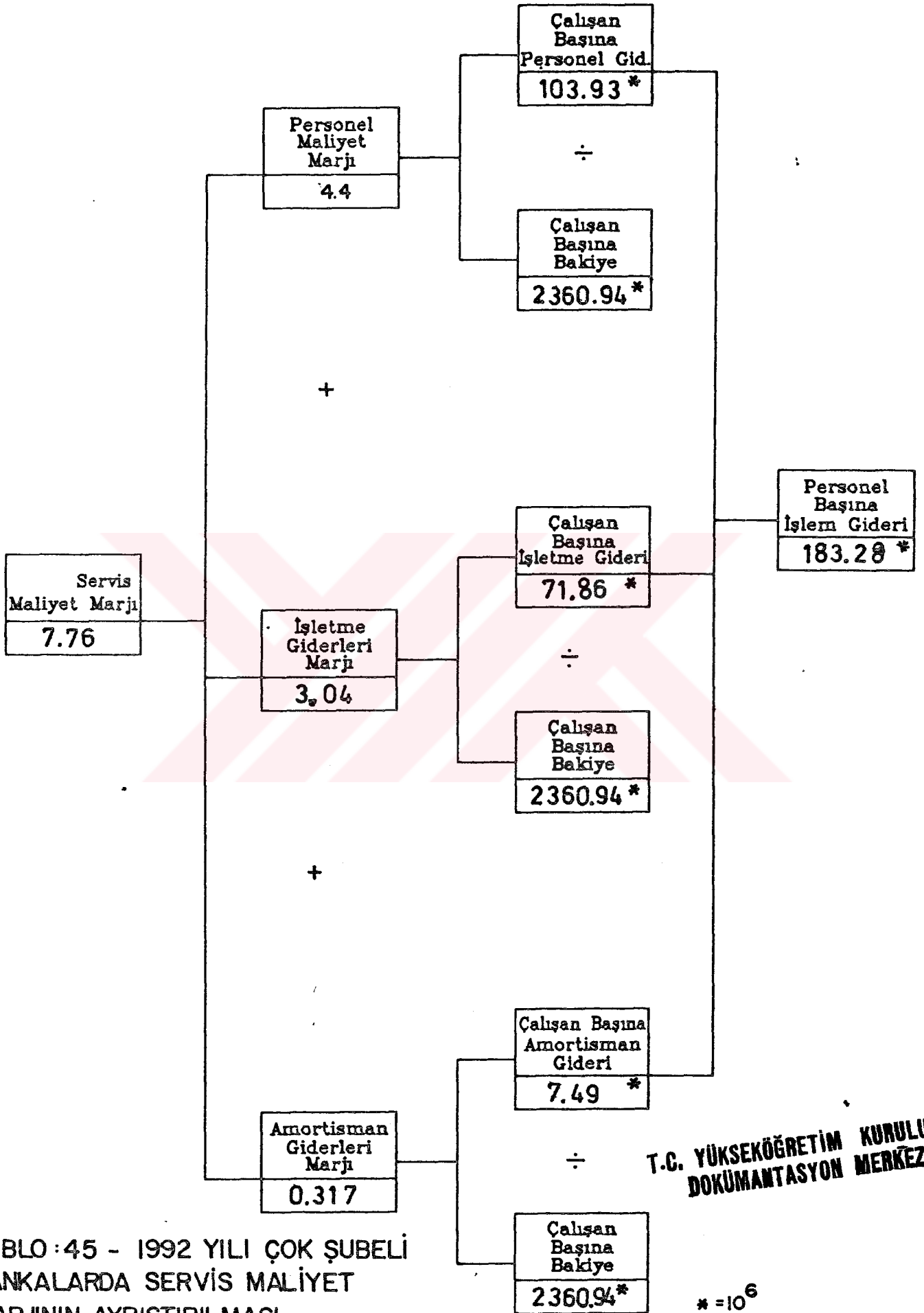
Çok şubeli bankaların prodüktivitesini gösteren Servis Maliyet Marjları yıllar itibariyle Tablo 44, 45 ve 46'da yer almaktadır.

Tablo 44'ü incelediğimizde 1991 yılı için servis maliyetlerinin %7.88 olduğunu görmekteyiz. Servis maliyetlerini bileşenlerine ayırdığımızda %4.126 personel maliyet marjına, %3.42 işletme giderleri marjına, %0.3358 amortisman giderleri marjına yüklenmiştir. Çalışan başına ortalama bakiye 1272.42 milyondur. Çalışan başına servis giderleri ise, personel giderleri 52.499 milyon, işletme giderleri 43.49 milyon, amortisman giderleri 4.27298 milyon TL'dir.

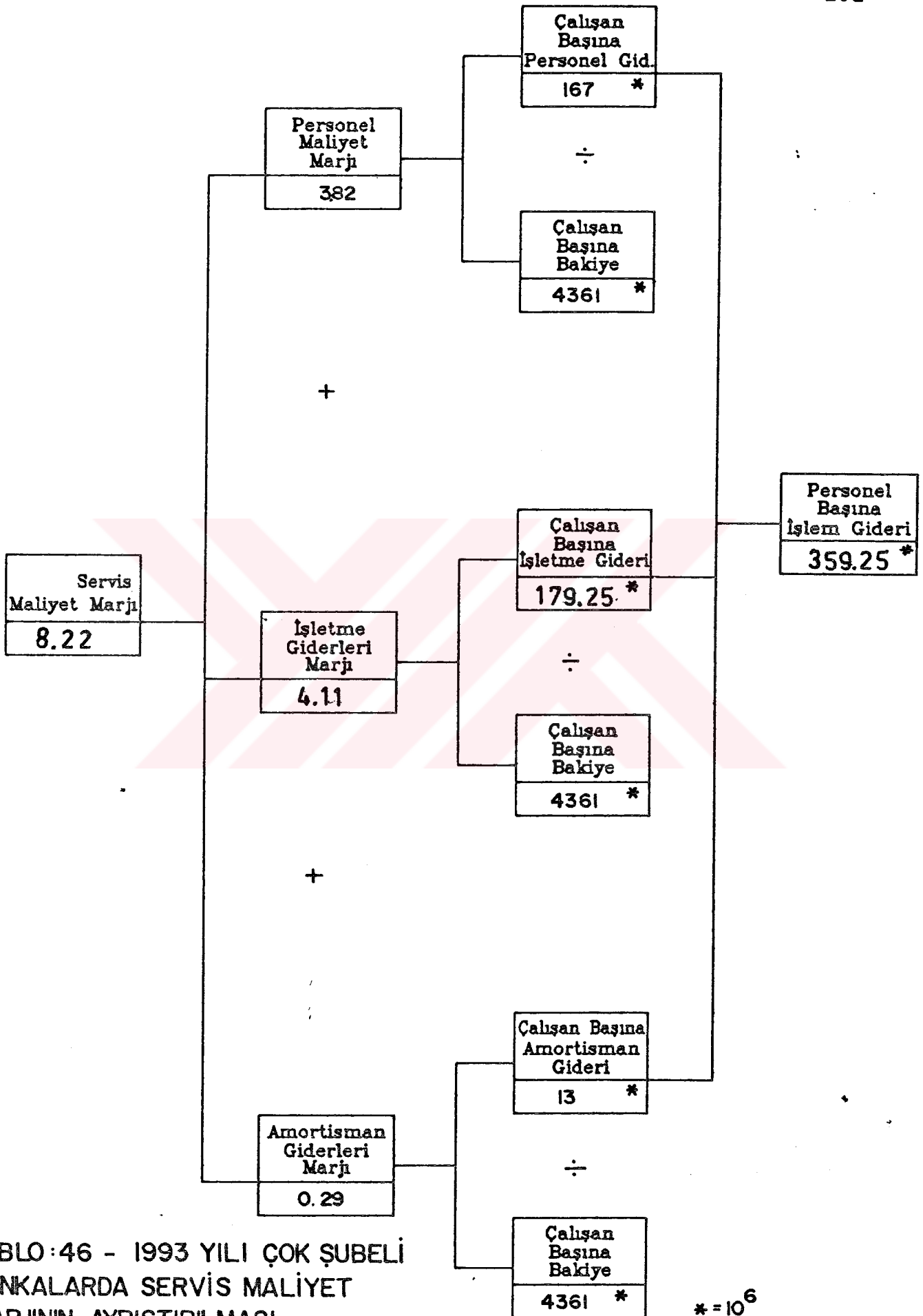

TABLO:44 - 1991 YILI ÇOK ŞUBELİ
BANKALARDA SERVİS MALİYET
MARJININ AYRIŞTIRILMASI

* = 10⁶

TABLO : 45 - 1992 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALARDA SERVİS MALİYET MARJININ AYRIŞTIRILMASI

TABLO:46 - 1993 YILI ÇOK ŞUBELİ BANKALARDA SERVİS MALİYET MARJININ AYRIŞTIRILMASI

 $\ast = 10^6$

1992 yılı tablosunda 7.76 olan servis maliyetlerinin, %4.4'ü personel maliyeti, %3.04'ü işletme giderleri, %0.317'si amortisman giderleridir. Bu giderleri çalışan başına incelediğimizde personel giderleri 103.93 milyon, işletme giderleri 71.86 milyon, amortisman giderleri ise 7.49 milyon TL'dir. Çalışan başına bakiye ise 2360.94 milyon TL'dir.

1993 yılı servis sektörü maliyeti %8.22'dir. Tabloda görüldüğü gibi 100 TL'lik işleme düşen 8.22 TL'nin 3.82 TL'si personele, 4.11 TL'si işletme giderlerine, 0.29 TL'si da amortisman giderlerine gitmektedir. Çalışan başına ortalama 167 milyon TL ödenmektedir. Bu personel ortalama 4361 milyon TL bakiye ile çalışmaktadır. O halde bir personele 100 TL'lik işlem başına 3.82 TL ödenmiş olmaktadır. Çalışan başına yapılan işletme gideri 179.25 milyon TL'dir. 100 TL'lik alım-satım işleminde 4.11 TL maliyet ödenmektedir. Amortismanlar da aynı şekilde hesaplanmış ve 0.29 TL bulunmuştur.

4.3. AZ ŞUBELİ BANKALAR

Az şubeli bankalar için hesaplanan, Sermayenin Verimliliği Tablo 47, 48 ve 49'da gösterilmiştir.

1991 yılı için Tablo 47'ye baktığımızda vergi özsermaye verimliliğinin %57.66 olarak bulunduğunu görmekteyiz. Vergi Faktörü ise %18.64 olarak izlenmektedir. Özsermaye oranı %8.65 hesaplanmıştır. Vergi sonrası verimliliği etkileyen diğer unsurlar ise %11.07 ile net faiz marjı, %4.94 ile net servis maliyet marjıdır. Net faiz marjı

ise %38.40 ile aktiflerin getirisinden, %26.81 ile pasiflerin maliyeti ile %0.52 risk maliyet marjının düşülmesinden oluşmuştur. Net servis maliyet marjı ise %6.83 brüt servis maliyetinden, %1.89 servis gelirlerinin düşülmesiyle hesaplanmıştır.

1992 yılı incelendiğinde (Tablo 48) %10.60 net faiz marjı ile %4.79 net servis maliyet marjının etkisiyle vergi sonrası özsermaye verimliliği %59.10 olarak hesaplanmıştır. Net faiz marjı %34.03 aktiflerin getirisi, %22.88 pasiflerin maliyeti, %0.55 risk maliyet marjından oluşmuştur. Net servis maliyetlerini oluşturan brüt servis maliyetleri %6.25, servis gelirleri marjı %1.46'dır.

Vergi sonrası özsermaye verimliliğini etkileyen başka unsurlar ise %7.995 ile özsermaye oranı, %18.39 ile vergi faktörüdür.

1993 yılı için Tablo 49'a baktığımızda, ortalama özsermaye verimliliğinin %85.37 olduğunu görmekteyiz. Vergi sonrası bu marja ortalama %35.26 aktif getirisi, %24.48 pasif maliyeti sayesinde ulaşılmıştır. Risk maliyetinin de %0.38 olduğunu görmekteyiz. Net ana faaliyet ile net zarar marjları aynıdır. Sebebi, olağanüstü gelir ve giderlerin (0) alınmasıdır. Özsermaye oranı %6.87 olarak hesaplanmıştır. Finansal kaldıracı bulmak istersek $1/0.0687 = 14.56$ sonucuna ulaşırız. Yani, özkaynak kullanıldığı için kârlılık oranının 15 defa arttığını görmekteyiz. Tabloda vergi faktörü de %16.81 olarak görülmektedir.

Öte yandan, müşterilerden 100 TL'lik bir işlemde brüt 11.56 TL gelir elde edilmektedir. Bu gelirin 10.41 TL'si faizli işlemlerden, 1.15 TL'si da bankacılık

hizmetlerinden elde edilmektedir.

Tablo 50, 51 ve 52'de yıllar itibariyle brüt gelir marjının bileşenleri ayrıntılandırılmaktadır. Bu tablonun bileşenlerinin ayrıntılandırılabilmesi için Tablo 32, 33 ve 34'den yararlanılmaktadır.

1991 yılı için Tablo 50'ye baktığımızda aktiflerin toplam getirisi %38.40'nın %20.755'i müşteri işlemlerine, %17.65'i mali işlemlere aittir. Pasiflerin toplam getirisinin ise %5.34'ü müşteri işlemlerine, %21.47'si mali işlemlere aittir.

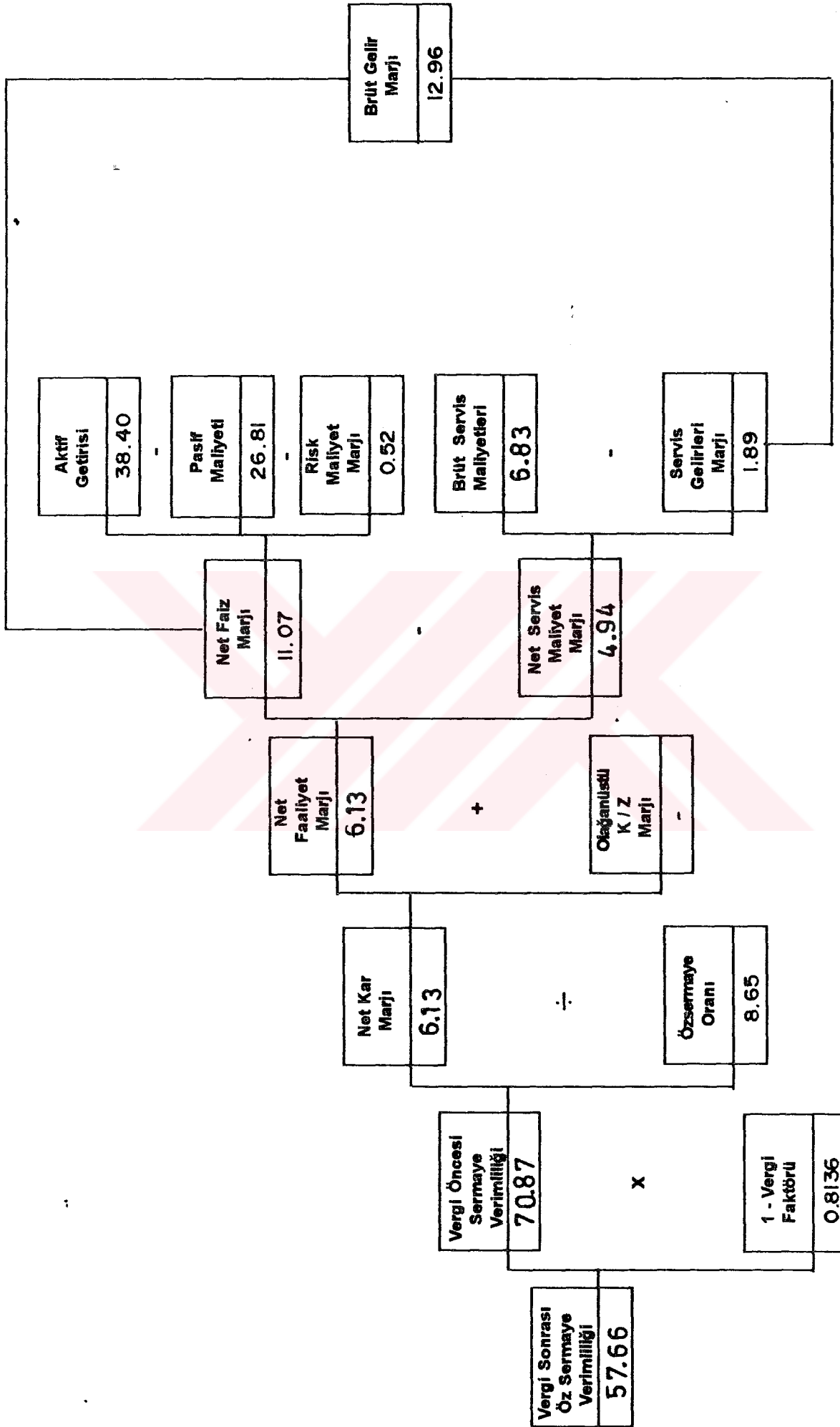
Aktiflerde müşteri işlemlerinde krediler faiz oranı %37.607 iken, pasiflerde müşteri işlemlerinde mevduat faiz oranı %15.60'dır. Kalan pay %22.007'dir.

1992 yılında ise 1991 yılına oranla hem aktiflerin getirisinde hem de pasiflerin maliyetinde bir azalma meydana gelmiştir.

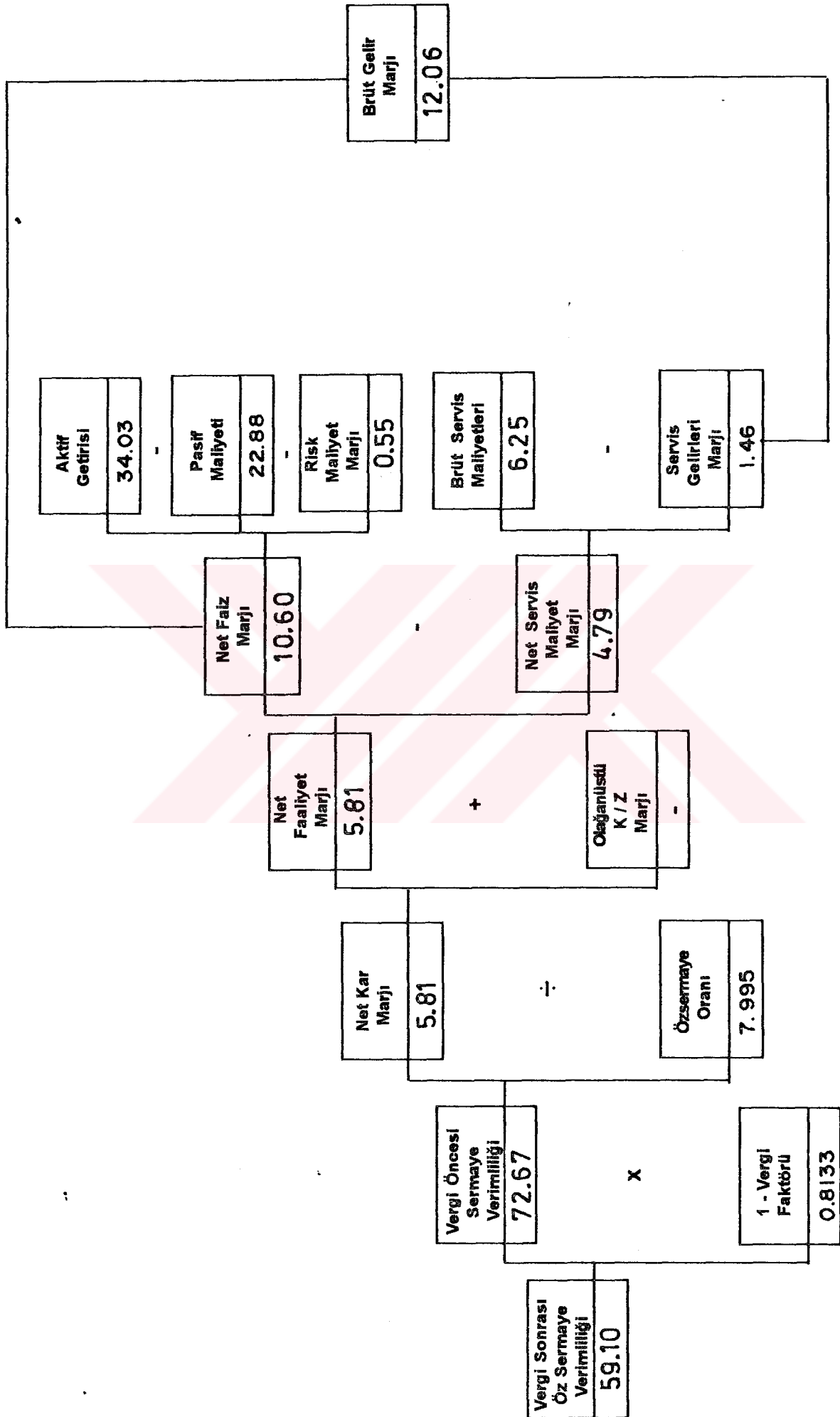
Aktifte, müşteri işlemleri %19.11, mali işlemler %14.92'dir. Pasifte ise müşteri işlemleri yeni mevduat faiz payı %36.77, mali işlemler faiz payı %19.20'dir.

Müşterilerle yapılan aktif-pasif işlemler birlikte ele alındığında; müşterilerden %54.88 faiz alınıp, %11.52 faiz verildiği için %43.36 pay kaldığı görülmektedir.

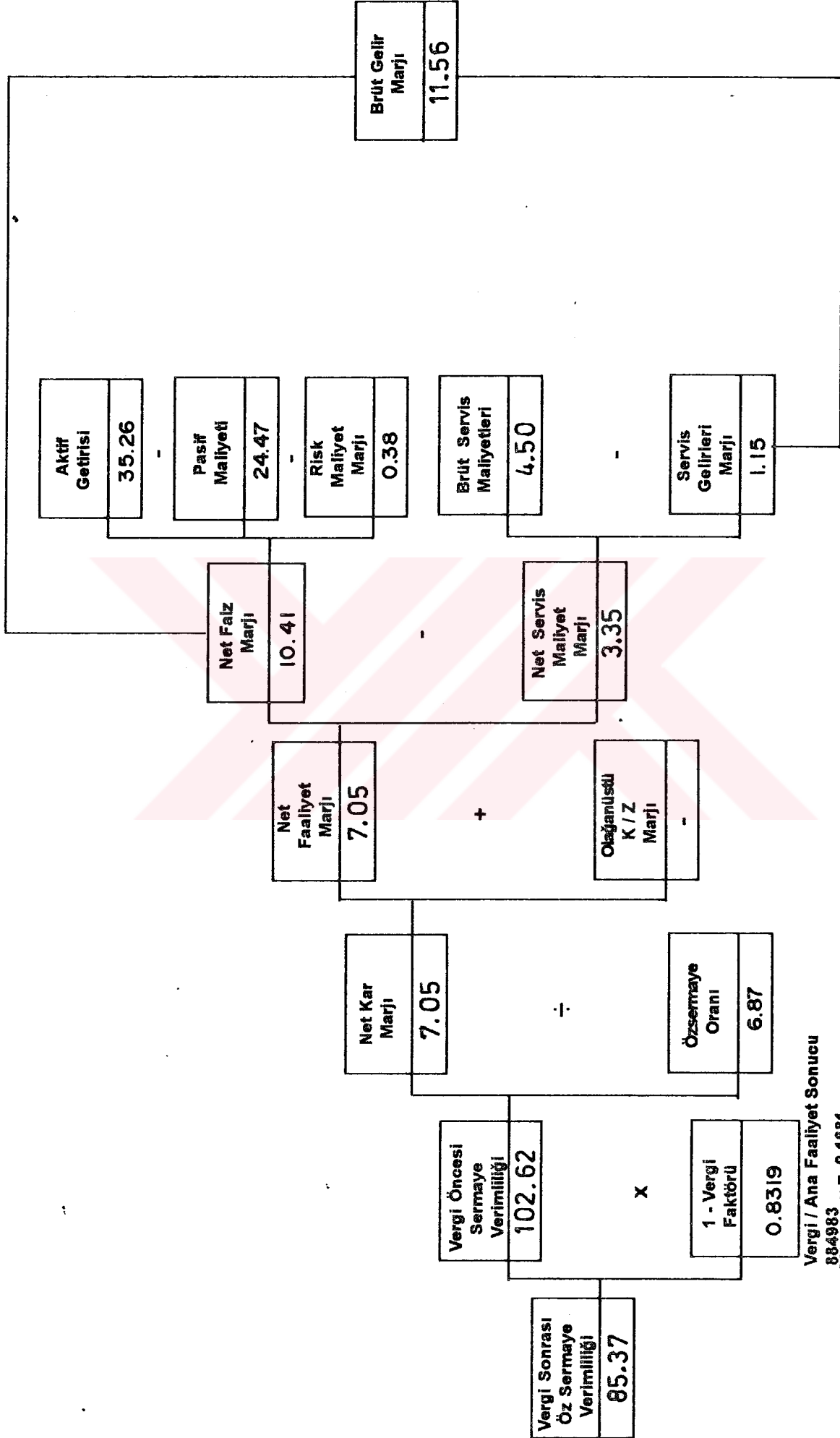
1993 yılı için Tablo 52'deki rakamlar esas alındığında aktiflerin ortalama getirisinin yani %35.26'sının %15.827'si müşteri işlemlerine, %19.43'ü mali işlemlere aittir. Kredilerin ortalama faiz oranı %35.90 olarak hesaplanmıştır. Toplam bilanço içindeki payları da %44.087'dir. İki rakamın çarpımı bizi mevduat faiz payına götürmektedir. Çıkan sonuç 2,44'dür.

TABLO : 47 - 1991 YILI AZ ŞUBELİ BANKALARDA SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

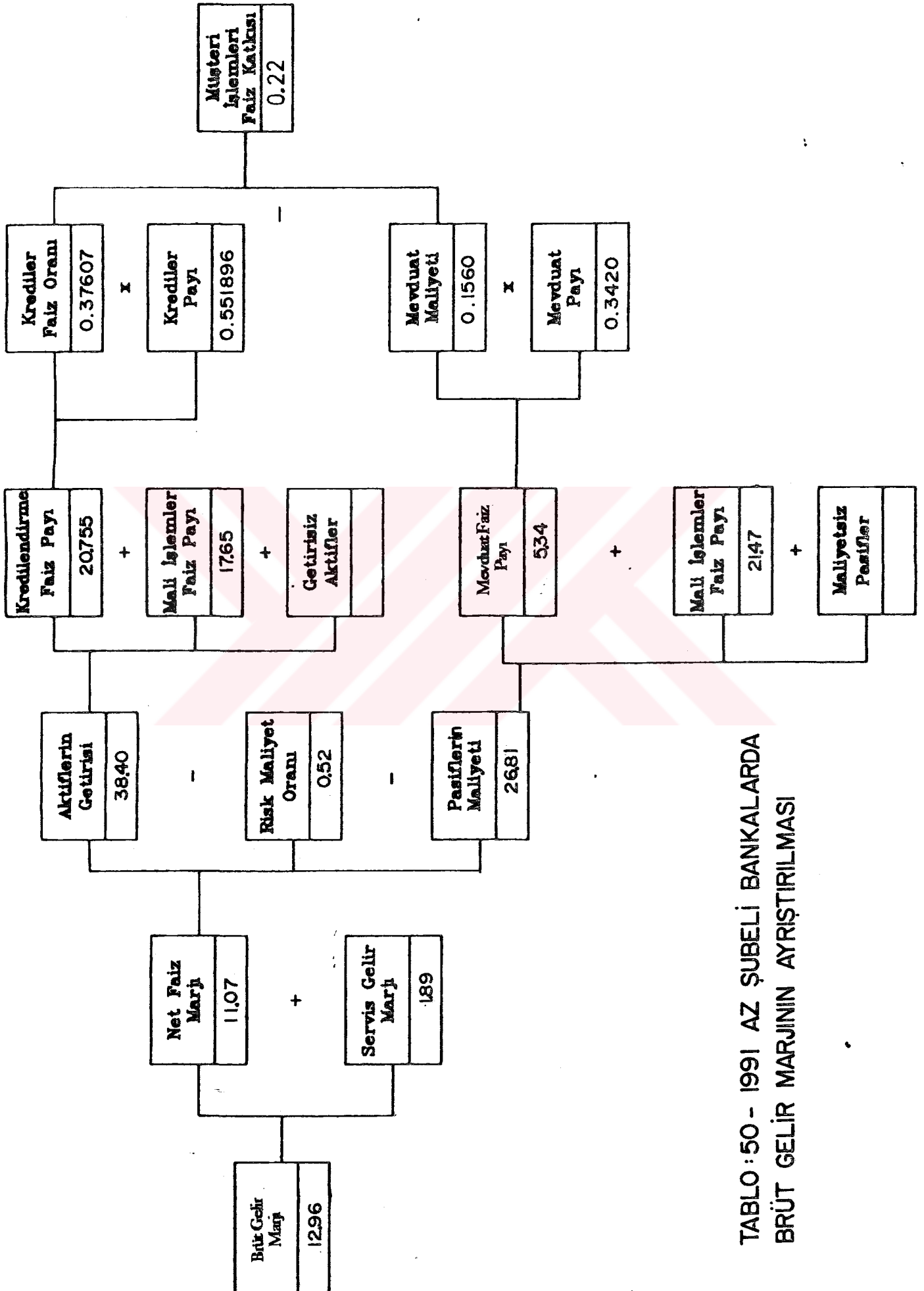
TABLO : 48 - 1992 YILI AZ ŞUBELİ BANKALARDA SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

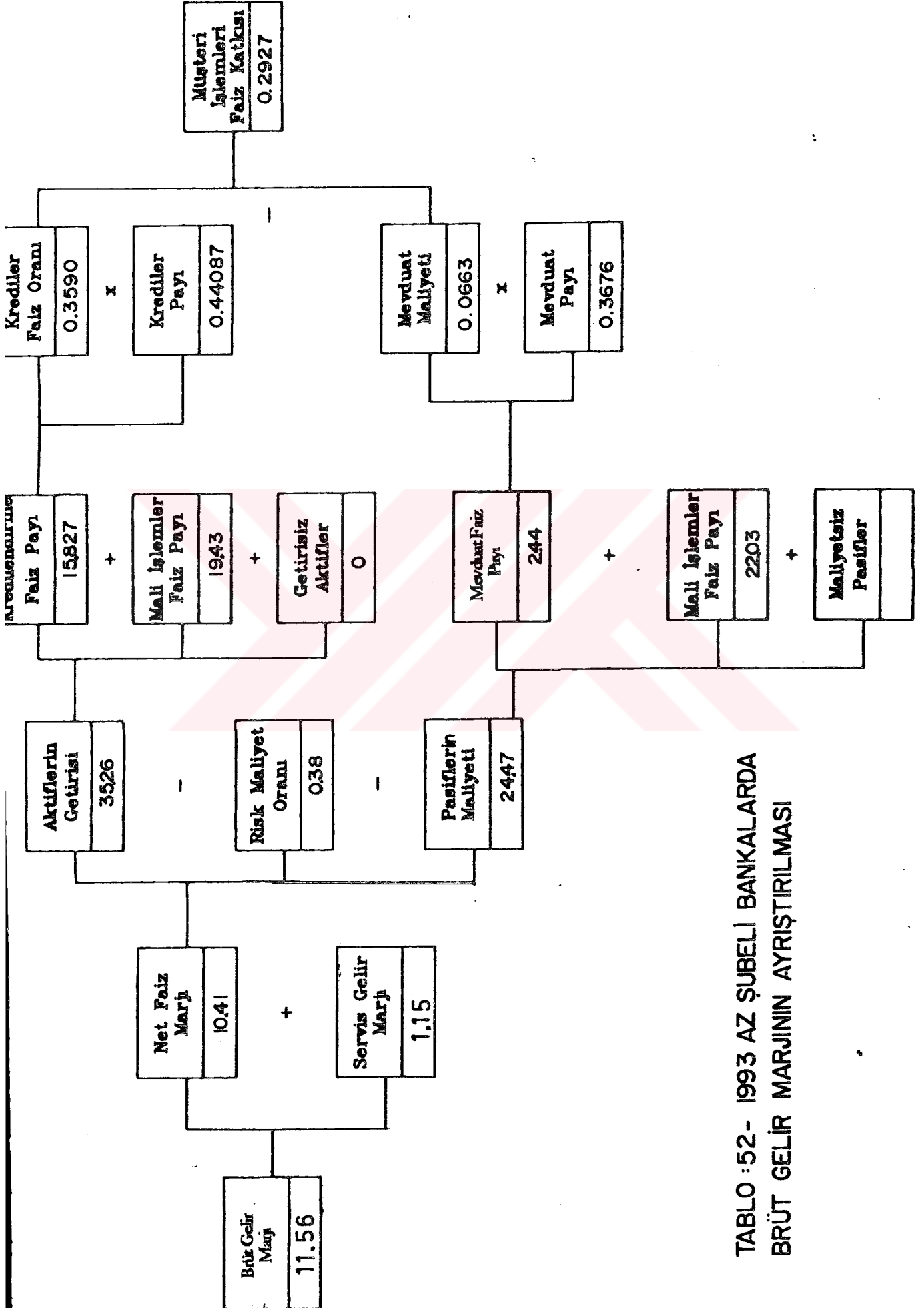
**TABLO : 49 - 1993 YILI AZ ŞUBELİ BANKALARDA
SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ**

1 - 0.1681

Vergi / Ana Faaliyet Sonucu
 $\frac{884983}{5263091} = 0.1681$

TABLO:50 - 1991 AZ ŞUBELİ BANKALARDA
BRÜT GELİR MARJININ AYRIŞTIRILMASI

TABLO :52- 1993 AZ ŞUBELİ BANKALARDA
BRÜT GELİR MARJININ AYRIŞTIRILMASI

Müşterilerle yapılan aktif pasif işlemler birlikte ele alındığında, müşterilerden %35.90 faiz alınıp, %6.63 faiz verildiği için %29.27 pay kaldığı görülmektedir.

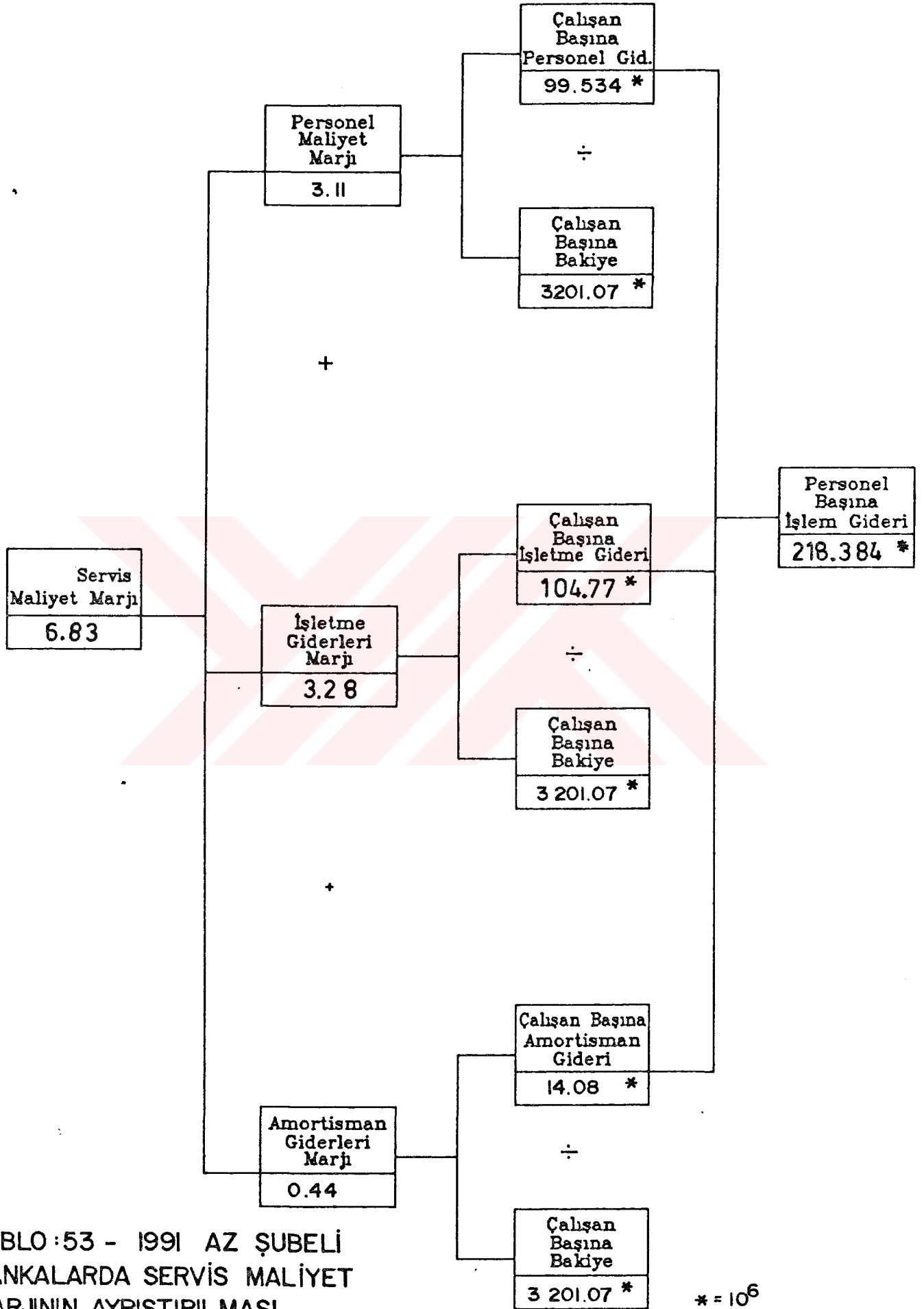
Az şubeli bankalar için ise servis maliyet marjları yıllar itibariyle Tablo 53, 54 ve 55'de gösterilmektedir.

Tablo 53'ü incelediğimizde servis maliyetlerinin %6.83 olduğunu görmekteyiz. Bileşenlerindeki en büyük payları ise, sırasıyla işletme giderleri %3.28, personel maliyeti %3.11, amortisman giderleri %0.44'dür. Giderler çalışan başına incelendiğinde ise personel giderleri 99.534 milyon TL, işletme giderleri 104.77 milyon TL, amortisman giderleri 14.08 milyon TL'dir. Çalışan başına bakiye ise 3201.07 milyon TL'dir.

1992 yılını incelediğimizde %2.70 ile personel maliyeti, %3.09 ile işletme giderleri, %0.46 ile amortisman giderleri, servis maliyetleri marjını oluşturmuştur. Çalışan başına personel gideri 172.84 milyon, işletme gideri 198.04 milyon, amortisman gideri 29.61 milyon TL'dir. Çalışan başına bakiye ise 6407.70 milyon TL'dir.

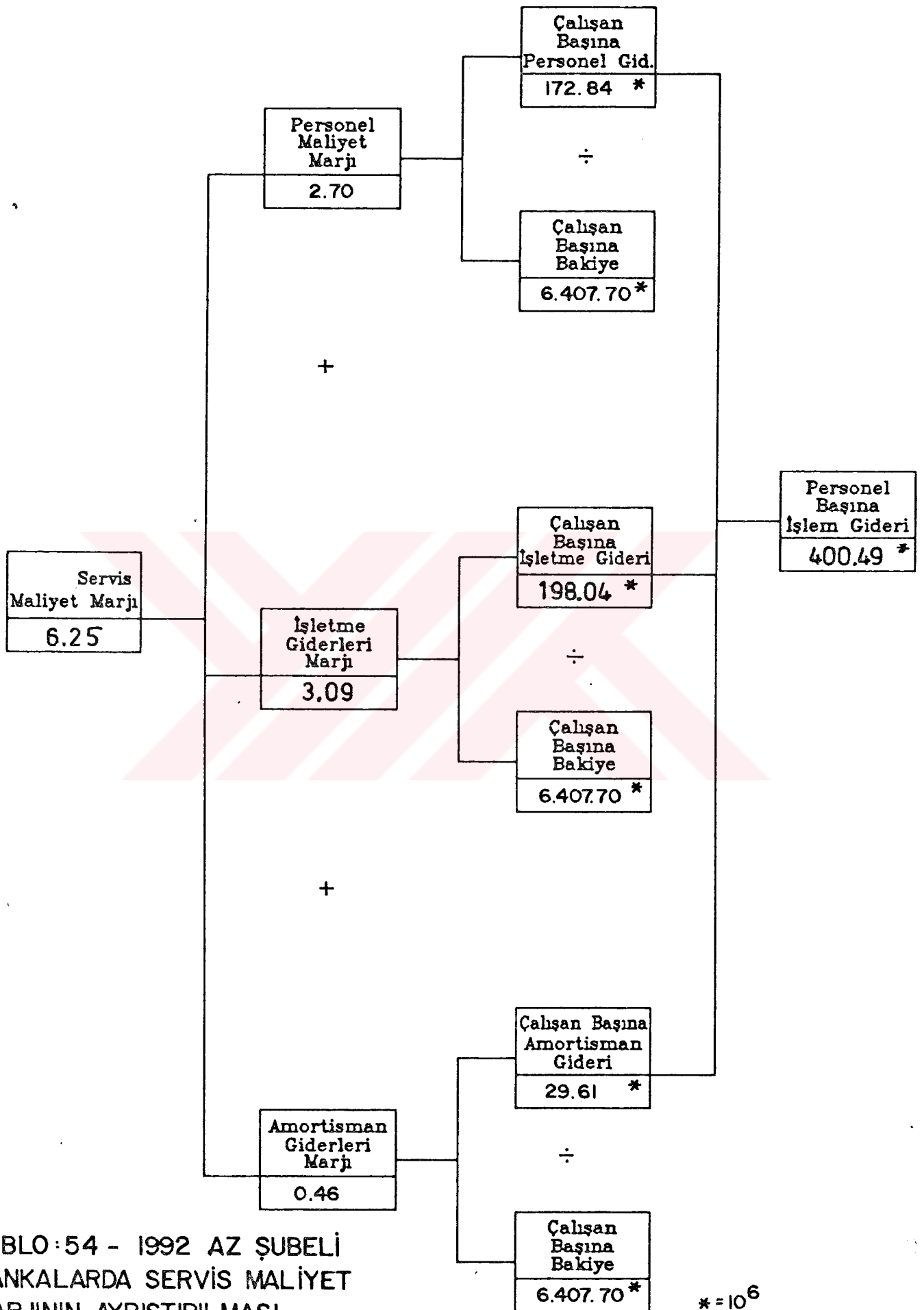
1993 yılındaki Tabloda ise 100 TL'lik işleme düşen 4.50 TL'nin 1.97 TL'si personele, 2.25 TL'si işletme giderlerine, 0.28 TL'si da amortisman giderlerine gitmektedir. Çalışan başına ortalama 290 milyon ödenmektedir. Bu personel ortalama 14741 milyon TL bakiye ile çalışmaktadır. O halde bir personele 100 TL'lik işlem başına 1.97 TL ödenmiş olmaktadır.

Çalışan başına yapılan ortalama servis gideri ise, bu üç tür giderin toplamıdır. Bu rakam, ortalama personel kontrol bakiyesi olan 14741'e bölünürse yine 4.50 TL olan 100 TL'lik alım satım işlemi başına düşen rakama ulaşılmaktadır.

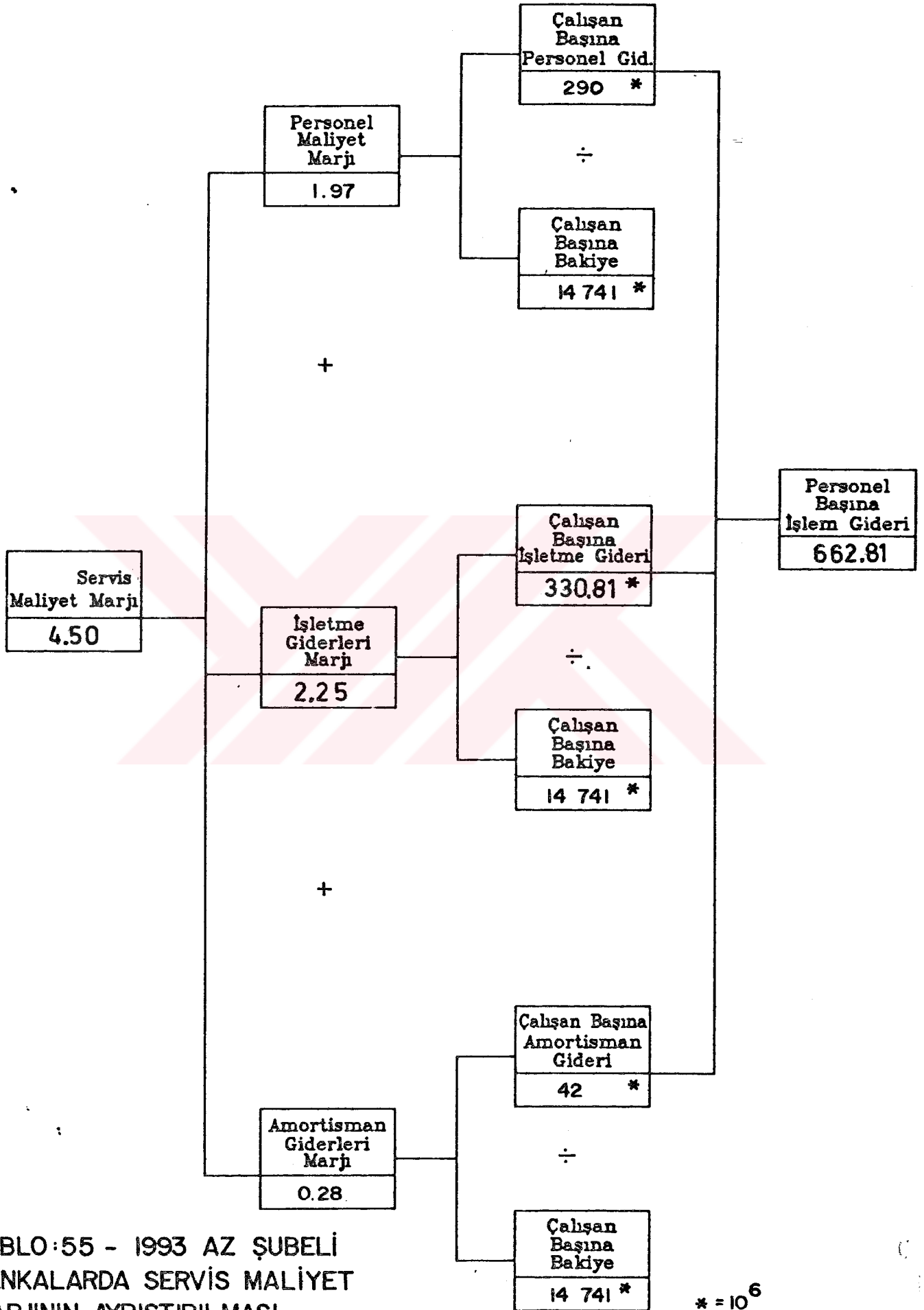
TABLO:53 - 1991 AZ ŞUBELİ
BANKALARDA SERVİS MALİYET
MARJININ AYRIŞTIRILMASI

* = 10⁶

**TABLO:54 - 1992 AZ ŞUBELİ
BANKALARDA SERVİS MALİYET
MARJİNİN AYRIŞTIRILMASI**

 $\ast = 10^6$

TABLO:55 - 1993 AZ ŞUBELİ
BANKALARDA SERVİS MALİYET
MARJININ AYRIŞTIRILMASI

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

Bankaların ekonomi içinde fonksiyonlarının diğer işletmelere göre daha farklı olduğu ve bu nedenle daha fazla kontrol altında tutulduğu malûmdür. Ayrı kanunlarının olması, yürütme ile görevli kurumlar tarafından daha yakından kontrol edilmeleri, topluma, mevduatlar için garanti verilmesi bunların örneklerini oluşturmaktadır.

Ancak, yetkili mercilerin kontrolü ne denli yoğun olursa olsun, bu işletmelerin kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmelerinin temel şartı bunların faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kârın yeterli olmasına bağlıdır. . Ancak bu sayede kendilerini sürekli kılabileceklerdir. Yeterli kâr sayesinde, büyüme ve gelişmelerini sağlayabilecekleri gibi, bu işletmeden alacaklı olanlara teminat teşkil edecek fonları da biriktirebilme olanağına kavuşabileceklerdir.

Yeterli kâr elde edebilmenin yöntemi ise değişik stratejilerin uygulanmasını gerektirmektedir. Bu stratejilerden bir tanesi de uygun pazarlarda uygun büyüklüklerde faaliyet gösterebilmektir. Bu açıdan bakıldığında, bankacılık sektöründe çok şubeli örgütlenmenin mi, yoksa az şubeli örgütlenmenin mi daha yararlı olacağı sorunuyla karşılaşilmektedir.

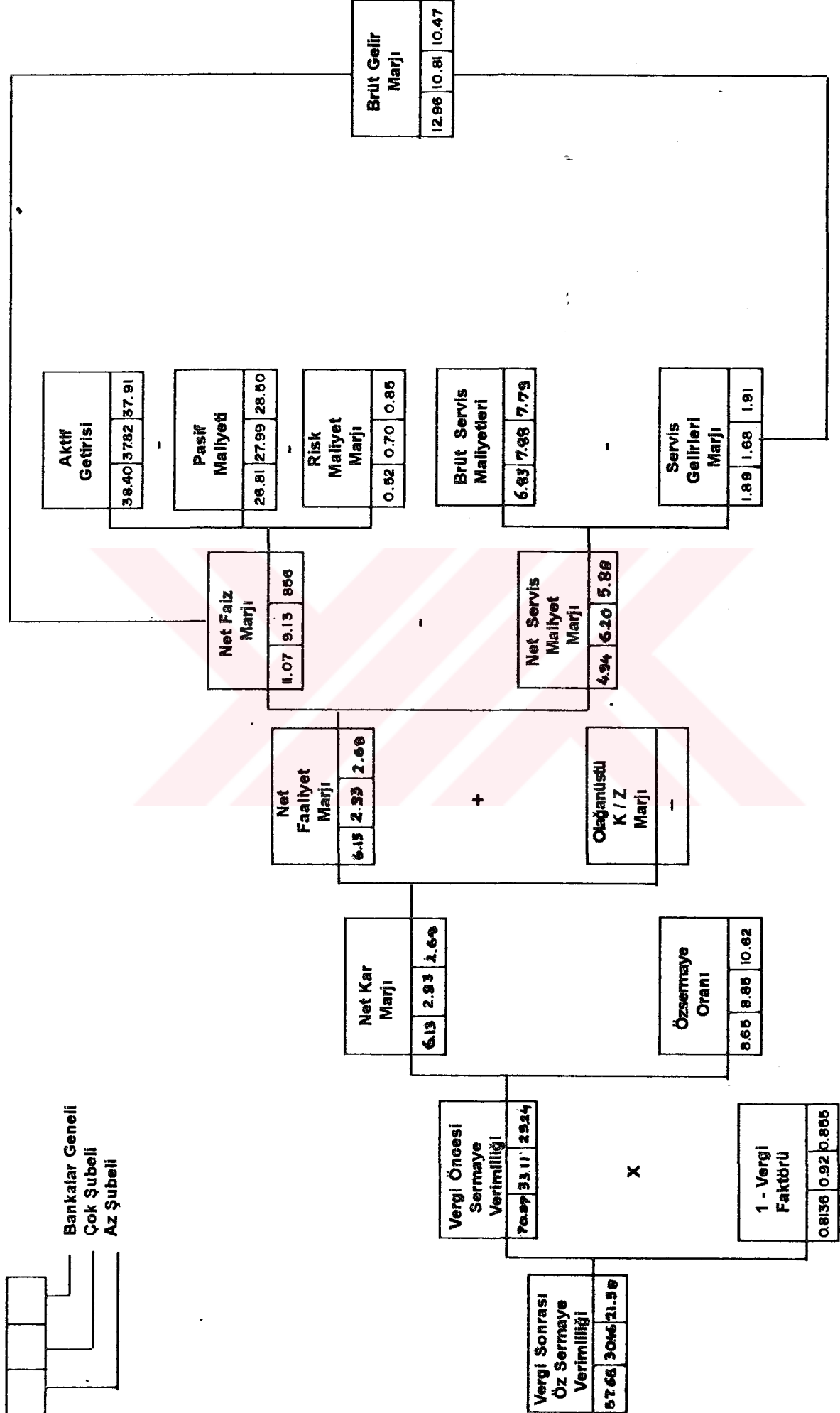
Bu konuda özellikle konferans, seminer ve basın mûlakatlarında az şubeli banka modeli ile daha kârlı

çalışıldığı belirtilmekle beraber, bu iddiaları destekleyen akademik ampirik çalışmalara yeterli şekilde rastlanılmamaktadır.

Bu iddiaların doğruluğunu araştırmak ve ampirik çalışma açıklarını bir ölçüde kapatmak amacıyla başladığımız bu çalışmada, öncelikle kârın nasıl artırılabilceği üzerinde durulmuştur. Kârın tek başına bir ölçü olmadığı, bunun anlamlı olabilmesi için bu rakamın oransal olarak ifade edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında en anlamlı ölçü özsermaye kârlılığı olmaktadır.

Verimliliğin ölçüsü olarak, özsermaye, rantabilite ve prodüktivitenin bir bileşkesi olmaktadır. Bu parametrelerden özellikle prodüktivitenin ölçümüne değişik güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bu güçlükler girdi ve çıktılarının ortak bir esasa indirilmesi kadar, özellikle bankalarda gerekli verilerin toplanmasında da kendisini göstermektedir. Bu nedenle analizler özellikle rantabilite analizleriyle sınırlanmaktadır.

Özsermayenin verimliliği genellikle, kendini oluşturan değişkenlerin bir bileşkesi olarak, şema üzerinde açıklanabilmektedir. Özellikle ticari işletmeler için geliştirilen Du-Pont şeması, banka işletmelerine de uyarlanabilmektedir. Bu çalışmada da böyle bir şema geliştirilmiş ve bu şema az şubeli bankalar ile çok şubeli bankaları karşılaştırmada kullanmıştır. Karşılaştırmayı daha anlamlı kılabilmek amacıyla tüm bankalar geneline göre de özsermaye verimliliği şemaları geliştirilmiştir. Bu şemalar yıllar ve banka grupları itibarıyla Tablo 56, 57, 58'de verilmektedir.

TABLO : 56 - 1991 YILI SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

Bankalar Genelİ			Çok Şubeli			Az Şubeli		
Vergi Sonrası Öz Sermaye Verimliliği			Vergi Öncesi Sermaye Verimliliği			Net Kar Marjı		
59.10	37.99	24.30	72.67	43.84	32.40	5.81	3.962	3.29
X			÷			+		
1 - Vergi Faktörü			Özsermaye Oranı			Net Faaliyet Marjı		
0.8133	0.8840	0.8115	7.995	9.037	10.13	5.81	3.962	3.29
						Net Faiz Marjı		
						10.60	9.66	8.80
						Net Servis Maliyet Marjı		
						4.75	8.638	5.51
						Risk Maliyet Marjı		
						0.85	0.3146	0.37
						Brüt Servis Maliyetleri		
						6.25	7.76	7.99
						Servis Gelirleri Marjı		
						1.46	2.082	2.38
						Brüt Gelir Marjı		
						12.08	11.722	11.18
						Aktif Getirisi		
						34.03	35.31	35.89
						Pasif Maliyeti		
						22.88	25.33	26.72

TABLO : 57 - 1992 YILI SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

Bankalar Genelİ
Çok Şubeli
Az Şubeli

Brüt Gelir
Marjı

11.56 12.35 11.36

Aktif
Getirisi

35.26 35.67 34.49

Pasif
Maliyeti

24.47 24.83 24.44

Risk
Maliyet
Marjı

0.38 0.49 0.51

Brüt Servis
Maliyetleri

4.50 8.22 7.14

Servis
Gelirleri
Marjı

1.16 2 1.92

Net Faiz
Marjı

10.40 10.35 9.54

Net
Faaliyet
Marjı

7.05 4.13 4.22

Net Kar
Marjı

7.05 4.13 4.22

Net Servis
Maliyet
Marjı

3.35 6.22 5.32

Öağanlİstİ
K / Z
Marjı

- - -

Özsermaye
Oranı

6.87 8.27 8.63

Vergi Öncesi
Sermaye
Verimliliği

102.61 49.94 48.96

Vergi Sonrası
Öz Sermaye
Verimliliği

85.37 41.50 39.66

1 - Vergi
Faktörü

0.8319 0.831 0.8108

X

÷

+

-

-

TABLO : 58 - 1993 YILI SERMAYENİN VERİMLİLİĞİ

Bu şemaların incelenmesinden çıkan sonuçlar şöyledir.

a) Bu çalışmanın amacını da oluşturan özsermaye verimliliği açısından az şubeli küçük bankaların daha avantajlı olduğu şeklindeki iddiayı bulgular doğrulamaktadır. Çünkü, her üç inceleme döneminde de az şubeli bankalar hem bankalar geneli ortalamasından hem de çok şubeli bankalardan daha önde görülmektedir. Ve bu üstünlük, çok şubeli bankalara ve banka geneline göre hemen hemen iki misli ölçülerdedir. Görünüm şu şekildedir:

	<u>Genel</u>	<u>Çok Şubeli</u>	<u>Az Şubeli</u>
1991	%21.58	%30.46	%57.66
1992	%26.36	%37.88	%59.10
1993	%39.65	%41.50	%85.37

b) Bu üstünlüğün nedenlerine inildiğinde, ilk göze çarpan az şubeli bankaların kaldıraç oranından daha fazla yararlanıyor oldukları göze çarpmaktadır. Çünkü az şubeli bankaların sermaye kaldıraç oranları devamlı diğer bankaların üzerinde bulunmaktadır. Kaldıraç oranlarının görünümü şu şekildedir:

	<u>Genel</u>	<u>Çok Şubeli</u>	<u>Az Şubeli</u>
1991	9.4	11.30	11.56
1992	9.87	11.07	12.51
1993	11.59	12.09	14.55

c) Özsermaye verimliliğini az şubeli bankalarda artıran başka bir neden ise net faaliyet marjındaki üstünlükleridir. Her üç inceleme döneminde bu açıdan da az şubeli bankalar kendilerini kanıtlamaktadırlar.

Net Faaliyet Marjının az şubeli bankalar lehine olmasının bir nedeni bunların faizli işlemlerde kendileri lehine daha fazla bir pay almasıdır. Yıllar itibariyle incelendiğinde net faiz marjı az şubeli bankalarda çok şubeli bankalara ve bankalar geneline göre yüksek çıkmıştır. Nedenini araştırdığımızda bütün banka gruplarında aktiflerin getirisinin aynı seyretmesine rağmen pasiflerin maliyetinin az şubeli bankalarda daha az olduğunu görmekteyiz. Getiri sabit olduğunda az maliyetle çalışan bir bankanın çok maliyetle çalışan bir bankaya göre daha verimli olması kaçınılmazdır.

d) Brüt Gelir Marjının incelenmesinde de ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Net Faiz Geliri ile net servis gelirlerinin toplamından oluşan bu marj açısından önemli farklılıklar olmasa bile, yine de az şubeli bankalar önde gelmektedir. Özellikle servis gelir marjının küçük bankalarda daha belirgin oranlarda yüksek olması beklenirken, bunu görememekteyiz. Bunun nedeni, bu bankaların faiz gelirlerinin yanında, komisyon, masraf karşılığı adları altında ek gelir kalemleriyle müşterilerini rahatsız etmemek şeklinde istekleri olabilir.

e) Az şubeli bankaların esas üstünlük sağladıkları alan servis maliyetlerinde kendini göstermektedir. Servis maliyetleri açısından her dönemde, az şubeli bankalar en önde görülmektedir. Az şubeli bankalar, hem bankalar

geneline göre, hem de çok şubeli bankalara göre oldukça ucuz işlem yapmaktadırlar.

Bu hususta az şubeli bankaların daha verimli çalıştıkları şeklindeki savı bir kez daha kanıtlamaktadır. Gerçekten de bu avantaj özellikle personel kullanımında kendini göstermektedir. Bir personelin kontrol ettiği iş hacmi (ortalama bakiye) açısından görünümü şöyledir:

Personel Başına Bakiye (Milyon TL)

	<u>Genel</u>	<u>Çok</u>	<u>Az</u>
1991	1524.24	1272.42	3201.07
1992	2916.16	2390.94	6407.70
1993	5562.87	4361.00	14741.00

Bu da az şubeli bankaların çok daha prodüktif çalıştıklarını göstermektedir.

Tüm bu durumlar az şubeli bankaların çok şubeli bankalara göre daha verimli çalıştıklarını doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

AKSOY Ahmet

1988 Menkul Kıymetler Analizi.

AKSOY Ahmet

1993 İşletme Sermayesi Yönetimi.

ALTUĞ Osman

1983 Sermaye Piyasasına Yönelik Muhasebe Eğiliminde
Alternatif Yaklaşımlar V.Muhasebe Eğitimi Semine-
rinde Verilen Tebliğ.

BANKALAR KANUNU

1993 Türkiye Bankalar Birliği.

BAŞ Melih Artar

1991 İşletmelerde Verimlilik Denetimi.

BASIK Orhan Feryal

1988 "Ticari Bankalarda Maliyet Muhasebesi"
Muhasebe Enstitüsü Dergisi Sayı: 51-52.

ÇETİNER Ertuğrul

1989 Konaklama Yönetim Muhasebesi.

ÇIKRIKÇI Mustafa

1990 Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Bir
Değerlendirme

EROL Cengiz

1991 Nakit Akımı Yönetimiyle Kredi Değerlendirmesi
"Mali Tablolar Analizi".

ERTUNA Özcan

1982 Finansal Kurumlar.

GÜRBÜZ Hasan

1975 Banka İşletmelerinde Rantabilite Denetimi ve Türk
Tatbikatı.

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

1992 Bankacılık Dergisi Sayı: 9.

KAVAL Hasan

1985 "Banka Maliyet Sistemi".

(Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi.

KAVAL Hasan

1987 "Bankalarımızın Faiz Marjlarında ve Maliyetlerindeki Gelişmeler".

Para ve Sermaye Dergisi.

ÖCAL Tezer

1973 Türk Banka Sistemi.

PEKİNER Kamuran

1977 İşletme ve Denetimi.

SCHRIERENBECK H.

1989 Prtragsorientientiertes Bank. Management,
2.Auflage Haupt Verlag.

T.C. Merkez Bankası Kanunu

Kanun No: 1211.

TEK Düzen Hesap Planı.

Türkiye Bankalar Birliği

1970 Bankalarımız

1972 "

1974 "

1977 "

1979 "

1981 "

1982 "

1985 "

1989 "

Türkiye Bankalar Birliği

1990 Bankalarımız

1991 "

1992 "

1993 "

YÜKSEL Ali Sait

1992 Bankacılık Hukuku ve İşletmesi.

VARLIK Levent

1989 "Toptancı Bankacılık Çeşitleri ve Perakendeci
Bankalar".

İşletme Finans Dergisi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ